

Ein Fuhrmann aus der Wallachei

Ein gemeines Weibchen in der Wallachei

Eine vornehme Boyarin in der Wallachei

Ein Wallach aus dem Fohagergebürg

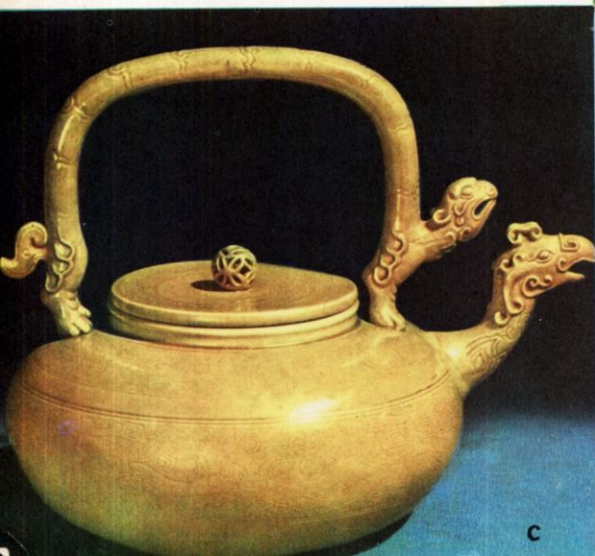

magazin istoric

ANUL XI Nr. 12 (129) DECEMBRIE 1977

a

c

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XI - Nr. 12 (129)
decembrie 1977

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU
Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

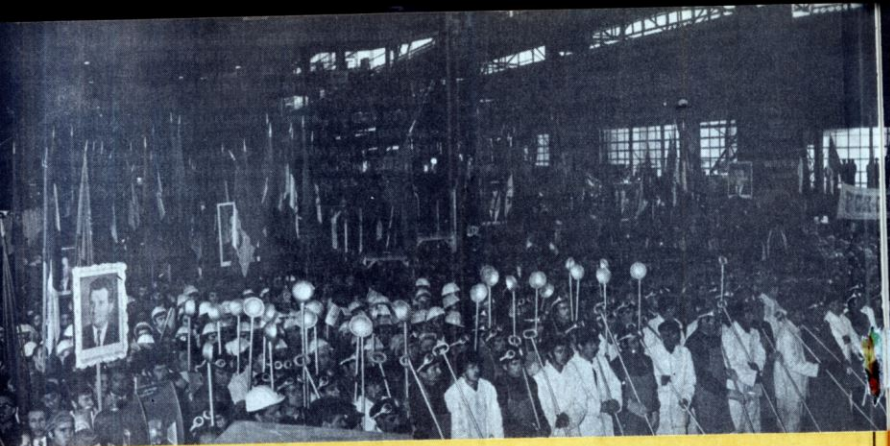
COPERTELE NOASTRE

- ① ④ Viețuind alături de poporul român, făurind împreună cu acesta bunurile economice și materiale, sașii au reflectat pe larg, în opera lor literară și artistică, viața românilor. În imagini, citeva chipuri de români (țărani, negustori, boieri ș.a.m.d.) așa cum au fost imaginate de artiști sași ai vremii. Reproduceri după albumul de stampe **Trachtenkabinett Siebenbürgens**, aflat la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (400 cronicari sași despre români, p. 35)
- ② Porțelanul a început să fie fabricat în Europa în prima jumătate a sec. XVIII; chinezii cunoșteau secretele producerii lui cu un mileniu înainte. În imagini: a) statueta datând din prima jumătate a sec. XVIII, creată la Chantilly, Franța; b) arlechin realizat la Meissen, Germania, în jurul anului 1738 și c) vas de porțelan chinezesc din perioada 1723-1735 cu extremitețile modelate sub formă de dragoni („Cabinetul negru” al lui Cromwell și misterele „focului grecesc”, p. 56)
- ③ Detaliu dintr-un vitraliu provenind din Elveția secolului XVIII: Wilhelm Tell și pretorul Gessler. Dreapta, jos: vitraliul — având în mijloc stema Habsburgilor iar sus, stînga și dreapta, scene inspirate din legenda întemeierii Confederației Elvețiene — se află la Muzeul de Artă Feudală „Inginer D. Minovici” al Academiei Republicii Socialiste România (Istoria unui mit, p. 52)

sumar

Dimensiunea majoră a istoriei: MIRCEA MUȘAT	2
Profesiunea de credință a lui Mitică Filipescu: DAN BERINDEI	7
Cronici de familii. Cuzeștii: ȘTEFAN SORIN GOROVEI	10
23 August 1944 — o cotitură hotărâtoare pentru sfârșitul războiului: JACQUES DE LAUNAY	15
Decembrie 1918: idealul Unirii s-a împlinit	16
Ungaria în primul război mondial (II): ISTVÁN DEÁK	20
Românii la Plevna — așa cum i-a văzut un ofițer englez din tabăra otomană: MIHAI POPESCU	24
Adevărurile istoriei pentru adevărații istorici. Interviu cu K.D. Erdmann, președintele Comitetului de pregătire al celui de-al XV-lea Congres mondial al istoricilor, de la București: NICOLAE MINEI	30
Castrul de la Pietroasa: GHEORGHE DIACONU	33
400 cronicari sași despre români: ADOLF ARMBRUSTER	35
Pierre Brossolette a ales tăcerea: GEORGE IMANN-GIGANDET	39
«Jurnal politic»: MARTHA BIBESCU	42
Neamuri și triburi tracice: GH. POENARU BORDEA, ALEXANDRU VULPE ..	48
Al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină	50
Istoria unui mit. „Cazul” Wilhelm Tell: DENIS DE ROUGE-MONT	52
„Cabinetul negru” al lui Cromwell și misterele „focului grecesc”: D. VASILESCU ..	56
● «1 947 premianți»...9 ● Al doilea concurs Magazin istoric, 1977... 29 ● Cărți sosite la redacție... 29 ● Poșta Magazin istoric... 59 ● Sumarul sumarelor...60	

DIMENSIUNEA MAJORĂ A ISTORIEI

Dr. MIRCEA MUȘAT

7, 8, 9 decembrie 1977. Cartea de aur a poporului nostru înscrie un nou eveniment de valoare axiomatică pentru istoria românească — Conferința Națională a Partidului Comunist Român.

De la bun început, un fapt se cere consemnat cu prioritate: profundul caracter mobilizator al lucrărilor Conferinței, coordonată fundamentală, izvorită din înseși necesitățile vieții, ale muncii de partid și pentru a cărei transpunere și aplicare în practică militează neabătut, cu exemplară dăruire partinică și patriotică, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu care, în cuvântarea rostită în încheierea lucrărilor Plenarei Comitetului Central al P.C.R., la 27 octombrie 1977, sublinia: „Toate delegațiile trebuie să vină la Conferință cu mandat ferm din partea comunistilor, a oamenilor muncii din județele respective referitor la ceea ce trebuie făcut pentru înlăptuirea hotărârilor Congresului al XI-lea, pentru dezvoltarea generală a patriei noastre socialiste. Numai așa Conferința Națională se va putea desfășura cu rezultate bune și va putea

da o perspectivă nouă dezvoltării patriei noastre socialiste!”.

Bilanț de anvergură al realizărilor obținute de poporul român, în marea operă de materializare a istoricelor hotărâri ale celui de-al XI-lea Congres al partidului, după trei ani de la adoptarea lor, Conferința prilejuiește totodată și o lucidă și responsabilă analiză a sarcinilor care revin comunistilor români, întregului popor în actuala etapă de dezvoltare istorică a patriei noastre: crearea societății socialiste multilateral dezvoltate, asigurarea condițiilor înaintării spre comunism.

Raportată la destinul istoric al poporului român care, în cursul multimilenarei sale ascensiuni, a trecut prin nenumărate furtuni și a biruit felurite opreliști pînă la a ajunge la victoria noii orînduiri socialiste pe pămîntul românesc, Conferința Națională a partidului găsește în România o realitate istorică extrem de bogată. Nici o altă epocă din istoria poporului român nu se poate compara, prin realizările și structuralele transformări pe care le-a adus în viața poporului nostru, cu ultimele trei decenii, care sint, implicit, și deceniile Republicii,

Hunedoara, noiembrie 1977: una dintre numeroasele întâlniri ale secretarului general al Partidului Comunist Român, torărdșul Nicolae Ceaușescu, cu masele muncitoare, vibrante manifestări ale unității de nezdruincinat dintre partid și popor

proclamată la 30 decembrie 1947. „Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară marchează trecerea la înlăptuirea sarcinilor revoluției socialiste”, se subliniază în **Programul partidului**.

Dimensiunile avansului uriaș realizat de poporul român în cele trei decenii de istorie socialistă se oglindesc elocvent în tabloul complex al realizărilor României de astăzi, cu o măreție pe care statisticile comparative o răsfîrîng grăitor. Dacă în 1948, spre exemplu, în România se produceau într-o zi 4 milioane kWh energie electrică, 967 tone oțel, 2 tractoare, 1 800 tone ciment, 0,5 tone îngrășăminte chimice, și nici un autoturism, nici un televizor, în 1976, o zi de producție însemna în țara noastră 158 milioane kWh energie electrică, 30 055 tone oțel, 141 tractoare, 38 356 tone ciment, 6 247 tone îngrășăminte chimice, 205 autoturisme, 1 589 televizoare. Dinamica producției globale industriale a crescut în 1976 de 40 ori față de 1948. O puternică dezvoltare au cunoscut în cei 30 ani, învățămîntul, știința, arta și cultura. Raportîndu-ne la același an, în 1948 volumul comerțului exterior al României a fost de 1 648 milioane lei valută, în timp ce, în 1976, schimburile comerciale ale țării noastre au fost de 60 798 milioane lei valută.

Dacă în 1947 țara noastră avea legături diplomatice și consulare doar cu 25 state, aproape de sfîrșitul anului 1977 România întreține relații politico-diplomatice cu 130 state, iar legături economice și culturale cu peste 140 țări.

Sînt acestea doar cîteva din punctele de reper ale noii societăți în care, la momentul istoric al Conferinței Naționale a partidului, trăiește poporul român și care își găsesc pe deplin expresie în conștiința socialistă a omului de azi, făuritor și beneficiar al tuturor prefacerilor înnoitoare, materiale și spirituale marcînd exemplar drumul eroic al românilor spre noi culmi de civilizație și progres.

Un drum glorios, înnobilit de milenarele tradiții ale luptei și jertfelor poporului român pentru libertate și neatinare, pentru apărarea meleagurilor strămoșești, pentru pacea și fericirea sa, pentru continua înflorire a patriei, pentru realizarea idealului comunist, afirmat și în cuvintele noului Imn de stat al Republicii Socialiste România și salutat cu nesfîrșită mîndrie și satisfacție de oamenii muncii:

„Iar tu, Românie mîndră,
Tot mereu să dăinuiești
Și în comunistă eră
Ca o stea să strălucești”.

Dacă acestea sînt cîteva din coordonatele românești actuale în momentul istoric al Conferinței Naționale a partidului, ni se pare cu atît mai necesar să conturăm aici o imagine a dezvoltării istoriografiei românești contemporane.

În **Programul Partidului Comunist Român** se reflectă într-o strălucită interpretare materialist-dialectică, istoria milenară a poporului român, lupta maselor populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatinare, pentru progres și civilizație. Fapt firesc, deoarece aceste aspirații, purtate neîntrerupt de locuitorii pămîntului românesc prin veacuri de furtuni și vitregie, și-au găsit exponentul cel mai fidel în partidul comunistilor, con-

tinuatorul legitim al celor mai înalte idealuri ale maselor largi populare. Această legitimitate istorică a Partidului Comunist Român rezultă nu numai din aceea că partidul este trup din trupul poporului, creația celei mai înaintate clase — clasa muncitoare, avînd rădăcinile adînc împlintite în solul românesc, în realitățile românești, ci și din aceea că tot ceea ce au gîndit și năzuit mințile cele mai luminate ale poporului de-a lungul veacurilor, cauza nobilă pentru care au luptat și s-au sacrificat atîtea generații de patrioți și revoluționari a fost preluat, ridicat pe o treaptă superioară și înfăptuit în zilele noastre de comuniștii români.

Programul partidului, fundamentînd, în spiritul concepției științifice a materialismului dialectic și istoric, politica partidului în toate laturile și aspectele dezvoltării societății noastre și ale vieții internaționale, a dat o orientare clară, de largă perspectivă, întregii activități ideologice, politice și culturale-educative, a subliniat necesitatea creșterii mai puternice a spiritului militant, revoluționar, a promovării consecvente a noului în toate sferile vieții social-economice, însușirii mai aprofundate de către oamenii muncii a concepției științifice despre viață și societate, a înfăptuirii concrete și consecvente a normelor eticii și echității socialiste în întreaga viață socială, a formării omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă.

În inițierea și elaborarea **Programului partidului**, ca și a tuturor măsurilor de îmbunătățire a muncii politico-ideologice, rolul hotărîtor l-a avut secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reliefindu-se și cu acest prilej înalta sa principialitate comunistă, capacitatea de a descifra cerințele majore ale mersului înainte al societății, consecvența și fermitatea în promovarea spiritului revoluționar, a principilor moralei și umanismului socialist.

Se evidențiază cu claritate faptul că fiecare domeniu de activitate îi revin sarcini deosebite pe linia evaluării și reevaluării a tot ceea ce s-a întreprins pînă acum. Este firesc, prin urmare, ca asemenea probleme să se pună cu acuitate și în fața frontului nostru istoric. Asemenea analize ne sînt în prezent cu atît mai necesare, cu cît, potrivit hotărîrii adoptate de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., la scurt timp după cel de-al XI-lea Congres al partidului s-a trecut la elaborarea **Tratatului de istorie a României**, în mai multe volume, operă ce va trebui să se înscrie ca o importantă lucrare de referință a întregului nostru front istoric. „Tratatul de istorie — se arată în hotărîre — va trebui să analizeze, de pe pozițiile marxist-leniniste și ale adevărului istoric, în toată complexitatea lor, problemele fundamentale ale formării și dezvoltării poporului român, ale istoriei sale naționale. Tratatul trebuie să înfățișeze în profunzimea și amploarea lor marile și necontenitele lupte de clasă, bătăliile purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neîntinarea, pentru progres și civilizație”.

Poate onora frontul nostru istoric asemenea comandamente majore, cu acumulările de care dispune în prezent? Iată întrebarea esențială pe care ne-o punem, întrebare la care se poate răspunde numai cunoscînd ceea ce reprezintă istoriografia noastră în prezent. Este un fapt incontestabil că, într-un interval istoricește scurt, din 1944 și pînă azi, istoriografia noastră a reușit pași remarcabili înainte, că atît sub raport cantitativ dar mai ales calitativ, din unghiul de vedere al abordării și interpretării fenomenelor istorice, al cunoașterii legităților istorice, ceea ce s-a cercetat și scris în acești ani întrece cu mult acumulările obținute în multe decenii anterioare. Constatarea se impune cu atît mai mult dacă avem în vedere puternica stimulare și dezvoltare pe care istoriografia le-a înregistrat pe un cîmp deosebit de amplu în anii ce au urmat celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. Explicația acestui fapt derivă din orizonturile noi deschise în fața cercetării istorice din țara noastră de către Congresele IX, X și XI ale Partidului Comunist Român, de Conferințele sale naționale, prilejuri cu care, aprecîndu-se drumul glorios de luptă multimilenară a poporului nostru, ne-au fost date pilduitoare orientări legate de felul în care trebuie să cercetăm, să interpretăm, să scriem și să difuzăm cunoștințele de istorie a timpurilor îndepărtate sau mai apropiate, inclusiv a vremurilor pe care le trăim sub soarele socialismului biruitor pe pămîntul României.

Consfătuirile inițiate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în ultimul deceniu cu activul din domeniul ideologiei au fost tot atîtea momente de aprofundare și lărgire a direcțiilor operei de educare a maselor, de evidențiere a conștientizării participării lor la istorie.

Făcînd un tur de orizont în noua noastră istoriografie, oricine își poate da seama cît de mult au sporit posibilitățile noastre de informare și de cunoaștere în acest interval de timp, **Magazin istoric** fiind sub acest raport unul dintre instrumentele de cea mai largă răspîndire a culturii istorice apărut în ultimul deceniu și al cărui tiraj global a depășit la 129 numere cifra de 22 000 000 exemplare.

Vestigii de mare preț ale epocilor străvechi și ale continuității noastre peste vremuri au fost scoase la lumină prin cercetare arheologică. Pe aceste baze solide s-au putut elabora și tipări valoroase monografii, studii și articole.

Istoriografia noastră a făcut eforturi mari pentru investigarea unor probleme noi, reușînd să lămurească multe dintre ele. Pe lîngă cele privitoare la așezările dacice din Munții Orăștie, cercetările întreprinse au relevat alte așezări și vestigii ale culturii materiale și spirituale ale geto-dacilor, de însemnătate deosebită și nu numai în munții și în zona subcarpatică transilvană, dar deopotrivă și în Cîmpia munteană, în Oltenia, în Moldova. Este dovada evidentă a puterii politice, militare și culturale a stră-

moșilor noștri, pe de o parte, iar, pe de alta, a existenței mai multor centre politice, concomitent în diferite părți ale țării.

Epocii trecerii spre feudalism i s-a acordat și i se acordă o pondere însemnată din ansamblul eforturilor de investigare științifică. Ne aflăm astăzi pe terenul solid al recunoașterii rolului decisiv al poporului român, demonstrat în chip convingător de numeroase vestigii ale culturii materiale și spirituale, la cultura și civilizația unui larg spațiu sud-est european.

La capătul unor eforturi demne de a fi relevate, istoriografia noastră a demonstrat în ultimul timp, prin cercetări consistente, pe temeiul numeroaselor documente arheologice și al celor scrise, al cercetărilor filozofice și sociologice, etnografice și juridice că formarea statelor feudale românești de sine stătătoare se înfățișează ca o urmare firească, logică și legică, a încheierii unui proces de relativ lungă desfășurare, fundat pe realitățile social-economice și politice românești în plină evoluție.

Demne de a fi subliniate sînt și cercetările întreprinse, mai ales în ultimii ani, asupra problemelor evului mediu românesc, strădaniile pentru reconstituirea impresionantelor epoci populare, sub conducerea unor vrednici cîrmuitori de țară și de oști, pentru apărarea și menținerea ființei țărilor românești față de tendințele expansioniste ale marilor imperii vecine.

Din analiza interdisciplinară a dezvoltării economice, sociale, politice și culturale a țărilor române, a unor realități extrem de complexe, istoriografia noastră a putut descifra mai bine fundamentele înclinării epopeii noastre naționale, la pragul de trecere de la secolul XVI la cel următor, prin marile izbîndiri ale lui Mihai Viteazul. În făptuiri epocale, independența și unitatea politică statală nu mai pot fi socotite simple fapte de arme, întimplătoare, ale unui temerar conducător de oști, ci corolarul unui proces complex, amplificat de o viziune nouă, modernă, cu privire la mersul societății.

S-au realizat pași importanți înainte în analiza premiselor social-economice, politice și cultural-ideologice ale revoluției române din 1848, în prezentarea evenimentelor revoluționare respective. Pe firul istoriei și-au căpătat o bună rezolvare în scrierile din ultimul timp problemele Unirii din 1859, ale proclamării independenței de stat depline în 1877, prin voința întregului popor și consfințită pe cîmpurile de luptă.

În aria preocupărilor istoriografiei noastre a sporit atenția pentru problemele epocilor modernă și contemporană. Și ca număr și ca tematică realizările sînt revelatoare. În acest cadru, problemelor de istorie a mișcării muncitorești și socialiste li s-a acordat o atenție deosebită, concretizată în tipărirea unui număr impresionant de lucrări ce atestă vechimea și rolul acestor mișcări în istoria generală a țării. A 80-a aniversare a făuririi partidului politic al clasei muncitoare din România a fost marcată de istoriografia noastră — în 1973 și ulterior — cu o multitudine de contribuții la cunoașterea în profunzime a problematicii de istorie a mișcării muncitorești, socialiste, democratice.

Au fost amplu cercetate și demonstrate cu deplin temei patriotismul poporului român, dorința și strădania sa continuă spre înaltul țel al înfăptuirii unității național-statale. Semicentenarul desăvîrșirii formării statului național unitar din decembrie 1918 s-a prelungit pe planul cercetării, pînă în prezent, timp în care n-au conținut să apară lucrări monografice întemeiate pe adevărul istoric.

Istoricii epocii contemporane și-au adăugat eforturile și rezultatele investigației lor de specialitate celor obținute de cercetătorii altor epoci; s-a dovedit, o dată în plus, că în primul rînd contemporaneitatea este istorie și încă o istorie foarte densă și complexă prin bogăția de realizări, superioare celor dinainte, că cercetarea acestei epoci este în aceeași măsură posibilă ca și a celorlalte, prin numeroasele izvoare care adevăresc realizările fără precedent în toate domeniile activității umane. Contemporaneitatea unei națiuni reprezintă sinteza majoră a trecutului său, iar viitorul își are rădăcinile puternic împlîntate în faptele prezentului. Generației de istorici ai zilelor noastre îi revine sarcina de mare răspundere de a scrie noua istorie a patriei noastre, istoria anilor socialismului, de a face din istorie o știință a contemporaneității.

Trebuie să remarcăm diversificarea și aprofundarea direcțiilor de cercetare, nivelul elevat al interpretării și analizei proceselor istorice, în sensul includerii într-o viziune mai largă, mai cuprinzătoare a acestor procese în contextul istoriei generale și cu precădere a centrului și sud-estului european.

Este din ce în ce mai elocvent exprimat rolul și locul românilor, al civilizațiilor lor străvechi și moderne în istoria universală, contribuția lor originală și fortifiantă la istoria europeană, conexiunile fără număr

ale dezvoltării societății românești cu cele ale multor altor popoare

Iată de ce se impune o și mai puternică mobilizare a frontului istoricilor în viitor, spre a putea face față în și mai bune condiții marilor răspunderi ce îi revin. După cum este cunoscut, în anul 1980 lucrările celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice se vor desfășura la București. Să amintim că, în toamna anului 1976 s-au desfășurat la București lucrările celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie, în luna mai 1977 a avut loc o importantă sesiune științifică academică cu participare internațională, marcând centenarul independenței, iar în septembrie a avut loc la Constanța al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină. Răspunderi și sarcini deosebite izvorăsc din necesitatea abordării unor probleme care să ne pună în situația de a ne prezenta la un înalt nivel calitativ la viitoarele reuniuni internaționale ale istoricilor. În prim plan se situează transpunerea în viață la parametri științifici cât mai ridicați a aniversării, în anul 1980, a 2 050 ani de la constituirea statului centralizat și independent dac de sub conducerea lui Burebista, glorios jubileu al epocii de aur a antichității românești.

Rezultatelor bune obținute până acum pe frontul istoriografic le-ar trebui adăugate mai multe contribuții la scrierea unor monografii cuprinzătoare ale epocilor lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Constantin Brîncoveanu — ca să ne referim doar la cîteva mari conducători de țară și de oști, apărători ai independenței pămîntului străbun, intrați pentru eternitate în cartea de aur a patriei.

Gîndurilor ce s-au exprimat în atîtea prilejuri, legate de necesitatea de a avea cit de curînd editate lucrări monografice fundamentale, consacrate unor momente cruciale, precum: 1600, 1821, 1848, 1859, 1877-1878, 1918, 1944, le adăugăm — cu acest prilej — dorința de a ajunge, în sfîrșit, a considera satisfăcută cerința acumulărilor documentare în vederea trecerii desfășurate la elaborarea unor asemenea lucrări, de care avem atîta nevoie, atît noi cit și generațiile ce ne vor urma.

Sînt de așteptat mult mai multe eforturi pentru scrierea unor istorii de sine stătătoare și foarte cuprinzătoare ale clasei muncitoare, ale țărănimii, intelectualității din România, a unor monografii privind participarea naționalităților conlocuitoare la lupta pentru libertate și dreptate, pentru progres social a poporului român.

Sînt necesare noi și importante eforturi pentru abordarea din cît mai variate unghiuri de vedere a istoriei mișcării muncitorești, revoluționare și democratice, a Partidului Comunist Român, mai ales în ideea sublinierii pregnante a ascensiunii și continuității sale. În lucrări și studii trebuie să-și găsească o mai largă reflectare experiența pozitivă a comuniștilor români în realizarea unității clasei muncitoare, a partidelor muncitorești, pe linia reconcilierii istorice, evidențierea modului în care P.C.R. a înțeles și înfăptuit o politică largă de alianțe, factor decisiv în înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, în cucerirea și consolidarea puterii politice revoluționare. În spiritul obiectivității științifice, se impun analize profunde a celor peste trei decenii pe care le-am parcurs de la 23 August 1944, care să dezvăluie în toată plenitudinea atît trăsăturile generale pozitive ale desfășurării procesului revoluționar neîntrerupt, cît și dificultățile, minusurile ce au existat, felul cum au fost ele depășite, grație capacității și clarviziunii partidului comunist, forța conducătoare a societății românești.

Istoriei anilor noștri, anilor socialismului victorios pe pămîntul României, cercetarea de profil trebuie să-i rezerve sporite eforturi, începînd cu problemele politicii interne, ale construcției societății socialiste, și continuînd — pe această temele de grănit — cu cele ale afirmării internaționale tot mai puternice a țării noastre, grație principiilor ferme de politică externă după care ne călăuzim.

Recapitulînd cele spuse mai sus și comparînd ceea ce s-a realizat pînă acum în țara noastră pe plan istoriografic cu cerințele care — atît de sistematic — ne-au fost puse în față de conducerea de partid și de stat, este cazul ca, în lumina istoricelor documente ale Congresului al XI-lea al partidului, a repetatelor aprecieri și indicații date în expunerile sale de către secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să recunoaștem necesitatea unei participări și mai active și mai hotărîte a științei istorice la elaborarea problemelor fundamentale ale construcției noastre socialiste și comuniste.

Este aceasta o datorie de onoare a tuturor oamenilor muncii din domeniul științelor istorice, o îndatorire pe care sub imperativele Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român o vedem întru chipată în contribuția noastră responsabilă la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul patriei.

PROFESIUNEA DE CREDINȚĂ A LUI MITICĂ FILIPESCU

În șirul marilor acțiuni care au pregătit revoluția de la 1848, un rol deosebit de important l-a avut mișcarea revoluționară de la 1840, din Țara Românească. La baza ei s-a aflat o societate secretă, având ca organizatori pe Dimitrie Filipescu, tânăr boier progresist, pe profesorul bănățean Eftimie Murgu și pe profesorul francez J. A. Vaillant¹. Lor li s-au alăturat mai apoi Dimitrie Macedonski (în 1821 acesta fusese alături de Tudor Vladimirescu), viitorul istoric — pe atunci luncher în oștirea națională — Nicolae Bălcescu, copiii Marin Serghiescu și Sotir Geranu, inginerul hotarnic C. Telegescu și alții.

Pentru atingerea obiectivelor lor, revoluționarii intenționau să organizeze o răscoală armată în momentul în care condițiile externe ar fi devenit prietnice. Dar, cum scria Nicolae Bălcescu, „timpul nu sositese” și mișcarea „nu izbutește alt, fără numai a înscri vreo citeva nume mai mult în șirul martirilor libertății române”.

Lipsa unei legături cu masele, împrejurările externe nefavorabile și trădarea unor participanți la mișcare au împiedicat trecerea la realizarea celor proiectate. Descoperiți, conducătorii au fost arestați în octombrie 1840, judecați sub învinuirea de „complot criminal” împotriva țării și condamnați la ani grei de temniță. În ciuda eșecului pe plan concret, mișcarea a lăsat o bogată moștenire ideologică, cu o puternică influență în anii imediat următori: rădăcinile programelor pașoptiste pot fi regăsite în largă măsură în cel formulat la 1840.

Din păcate, acest program nu s-a păstrat ca atare, sub forma unui document încheiat, de sine stătător. Academicianul G. Zane a asam-

blat un mare număr de documente indirecte și colaterale, reușind să stabilească principalele sale țeluri politice și economice. „Principiurile de legi”, alcătuite de C. Telegescu, amendate și de ceilalți membri ai mișcării, trebuie să fi format o „Constituție” modernă, care-și luase „de misle — cum scria Bălcescu — de a continua programa revoluției de la 1821 și de a realiza întru totul dorințele și trebuințele poporului, surpind ciocolismul și fanariotismul și înălțind românismul la putere”.

Mișcarea revoluționară din 1840 se ridica împotriva oricărei dominații străine, cerind independența Principatelor Române, sub o garanție internațională, și unirea tuturor românilor în cadrul aceluiași stat, în care toți cetățenii să se bucure de libertate și să fie egali în drepturi. Receptiv la problematica socială a epocii, ei s-au oprit cu grijă asupra situației țăranimii. Programul lor agrar, în evident progres față de mișcarea din 1838 condusă de Ioan Cămpineanu², se pronunța pentru eliberarea de servituți a țăranilor clăcași și transformarea acestora, în schimbul unei mici despăgubiri, în posesori emfiteutici (pe 99 ani) ai loturilor de pământ. Se mai prevedea desființarea rangurilor boierești și schimbarea formei de guvernământ prin instaurarea republicii. Ca instrument de apărare a independenței și suveranității patriei și a intereselor superioare ale poporului se avea în vedere crearea unei puternice oștiri revoluționare.

Figura centrală a anului 1840 rămâne Mitică (Dimitrie) Filipescu, vâstarul uneia dintre cele mai de seamă familii ale țării, fiul marelui ban Grigore Filipescu. El era cel de-al doilea român care obținuse titlul de doctor în Drept, în 1833, după studii făcute

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 7/1977; 11/1977.

Avec De la bonne volonté,
que ne pérant on point? J'ai
écrit pour l'acquies de ma
conscience. J'ai rempli mon
devoir, adieu que pourra
D. Philippes

Bucharest,
dans le courant
d'avril 1841.

Pagina de încheiere din Memoriul lui Mitică Filipescu

la Paris. Încă de acolo luase legătura cu cercurile revoluționare, așa cum semnală lui Metternich, consulul Austriei la București. Cu deosebit curaj, el s-a ridicat împotriva clasei sale și rânduieților existente pe atunci. Considerat de domnitor ca „șeful conjurației”, Filipescu s-a comportat cu multă demnitate după arestare, protejându-și tovarășii de luptă, refuzând orice mărturisire și înfruntând neînfricat instanța extraordinară care l-a judecat.

În timpul prevenției, Mitică Filipescu a fost dus din pușcărie în pușcărie, trăind cot la cot cu cei mai fioroși floriști ai vremii, în înspăimântătoarele beciuri ale închisorilor bucureștene.

La 17 și 19 martie 1841, militanții progresiști confrunțați cu el au putut auzi cum Filipescu a înfierat, prin viu grai, abuzurile comise de autorități, inclusiv modul cum fusese instruit procesul.

Condamnat la opt ani de detenție, Filipescu și alți patru tovarăși ai săi au fost trimiși la Mănăstirea Snagov, unde foamea, frigul, tortura și suferințele morale au provocat moartea lui D. Macedonski și au agravat boala contractată de Filipescu în timpul prevenției. El a fost singurul față de care Alexandru Ghica nu a arătat nici o clemență în ultimul an al domniei. Grațiat în februarie 1843 de către noul domn Gheorghe Bibescu, D. Filipescu nu a

mai trăit decât pînă în vara aceluiași an, sfîrșindu-se prematur în urma suferințelor îndurate. Numele acestui „prieten al poporului”, cum l-a caracterizat J. A. Vaillant, a rămas pentru veșnicie înscris în inima românilor, pe care l-a slujit cu credință, fiind unul dintre cei care au contribuit, prin gînd și faptă, la nașterea României moderne.

Arhivele au conservat așa-numita Profesiune de credință scrisă de Filipescu în 1841 pe cînd era închis, ceea ce explică unele din rezervele sale. Textul nu cuprinde referiri la punctele politice ale mișcării pe care o condusesse Filipescu. El prezintă numai concepțiile autorului cu privire la rezolvarea unor probleme de ordin social și economic: libertatea comerțului cu grîne în interior și exterior, eliberarea robilor țigani etc.

Redăm mai jos cîteva fragmente din acest document redactat de autorul său în limba franceză. Textul reprezintă traducerea celui publicat de Emil Virtosu. în Revue des études sud-est européennes, vol. VIII, 1970, nr. 1, pp. 109-120, cu titlul Réformes sociales et économiques proposées par Mitică Filipescu en 1841. Un mémoire inédit (Reforme sociale și economice propuse de Mitică Filipescu în 1841. Un memoriu inedit).

Dan BERINDEI

Ideile enunțate în cuprinsul altt de restrins al acestei schițe dovedesc îndepărtarea de la realitate, motive îndepărtate pentru a fi învinuit de utopie sau propagandă. Nu mă asociez nici uneia, nici alteia.

Din fire iubitor al ordinii, sint un partizan sincer al îmbunătățirii lor treptate și pașnice. Cădat arma togea (Armele se înclină în fața togei). În ziua de azi, tratativele diplomatice hotărâse mai degrabă soarta popoarelor, decît bătăliile; cîndu-l face mai mult decît sabia. Așternînd aceste cîteva rînduri am considerat că acțiunea ca un bugetăean. Dacă eforturile mele vor fi încununete de succes, se cheamă că voi fi servit interesele tuturor și nu ale vreunui partid.

Îndrăgesc să contez pe indulgență în favoarea intențiilor mele. Abia ieșit din închisoarea (termenul din Capitală) unde, în ciuda nevinovăției mele dovedite juridic, am zăcut, în secret, timp de șase luni, sint nevoia arzătoare de a-mi face profesunea de credință politică.

Politia socială pe care o ocup garantează cu prisosință sinceritatea simțămîntelor mele.

Nici un observator nepărtinitor n-ar putea să nege tulburarea ce frămîntă societatea valahă. De unde provine? Cum ar putea fi remediată? E o sarcină grea, peste puterile mele. Voi încerca s-o abordez în mod deschis.

Muntenia, această țară atît de unic înzestrată de natură este rău guvernată. Nu există siguranță nici pentru oameni, nici pentru bunuri. Cel ce guvernează substituie legea bunului lor plac. De aici atîtea acțiuni arbitrate, atîtea înfrîmări nemotivate, atîtea exilări fără o judecată prealabilă, atîtea sențințe nedrepte ori păreri individuale care nu au și nu pot să aibă o existență legală. Mi-ar trebui volume întregi ca să pot descrie toate abuzurile autorității. Din ferici- ture, ele sint de notorietate publică; opinia le-a înfrînt. Administrația actuală atacă avuția națională în însuși izvorul ei. Ca să-și însușească fructul, taie copacul de la rădăcină. Neînțelegînd că atîta vreme cît țărănul care suportă toate poverile, este sărac, nici statul nu poate fi altfel, li lasă călășii sub oprirea arendașilor nelegiuiți [...]

Trecerea în revistă a drepturilor și îndatoririlor călășilor față de proprietarii de pămînt va dezvălui cauza răului și va oferi o soluție necesară pentru mîntuirea lui neîntîrziată și fără turbulențe [...]

Țărănul valah este supus la clacă, la corvoadă, la dări. Cînd mina de lucru e scumpă el este silit să facă munca clăcii, cînd flîul și cerealele au un preț ridicat, este pus la corvezi, este silit să facă de lucru, flîul și cerealele sint ieftine și se atînc dări. Astfel, arendașii li pot prăda după bunul lor plac. De aici necazuri și umilințe fără sfîrșit. Țărănul este schingiuit, ținut la cherm, despușit cît se poate. Este paralizat în munca sa, [căci] i se cere să lucreze [pentru care atunci cînd se așteaptă mai puțin. Desi, după lege, are dreptul să muncească pentru oricine li plătește cu ziua, el nu poate dispune nici de o zi după voia lui [...]] Desi nu e iobag, condiția sa actuală e mai rea decît a unui sclav [...]

Răul fiind cunoscut, n-ar exista care vreu mijloc eficient și radical de a-l îndrepta? De a împiedica de a combina, de a pune laolaltă toate interesele fără supărări, fără zgzuiri? Eu cred cu tărie că da; ba

aș pune chiar că sint ferm convins. Totul e ce se ajungă la o înțelegere. I-aș face pe proprietari să se convingă singuri de profitul ce l-ar avea dacă ar renunța la clacă și ar pretinde țăranului o treime din recolta de pe cele trei pogane de pămînt arabii, acordarea prin lege călășului și jumătate din flîul de pe cele două pogane de pășune care i se curvin în mod legal [...]

Nu m-aș opri aici, l-aș elibera pe țăran de corvoada reparării drumurilor. A-i obliga pe oameni să execute lucrări publice, sîlindu-i să muncească, asemănă să-i supui la cea ce mai împovăritoare din zădărnici. Cel silit să muncească lucrează puțin și prost și pierd o mulțime de timp întrerupîndu-și treburile obișnuite. De altfel, cea mai mare parte din lucrători nu au priceperea și nici înțelegerea necesară. Turgoi, acest om dintr-o bucată care dorea cu adevărat binele Franței, ne asigură că corvoada drumurilor costa statul de patru ori mai scump decît repararea și întreținerea lor în cea mai perfectă stare. Pe atît este de adevărat că munca fără constrîngere, plătită la bucată este cea mai promițătoare, cea mai bine făcută și prin care cea mai rentabilă și prin care (La construcția de drumuri) ar urma să contribuie și clerul, proprietarul și uzurpatuarul unei treimi din [suprafața] Țării Românești. Ar trebui scoasă la iveală originalitatea actelor de dănie ale căror clauze cucernice, pline de dragoste pentru apărui, nu sint deloc respectate de către prea fericiții noștri egumeni. Este de-a dreptul scandalos să vezi ce nelegiuri se petrec pe moștile mănăstirilor care depind de lăcașurile de la Muntele Athos, din Rumelia, de la Muntele Sinai și Sfîntul Mormînt. Beneficiu uriașe încap pe mina unor misiți lacomi care își fac din cucernicie o meserie și o marfă [...]

Clerul constituie o anomalie socială, formînd un stat în stat. El beneficiază de un venit de cîteva milioane și nu contribuie de fel și la nevoile societății, profitînd în schimb de pe urma îmbunătățirilor sociale care-i sporesc cîștigul [...]

Acolo unde există avantaje, trebuie să existe și îndatoriri [...]

Domnii din cler au profitat de pe urma reformelor introduse de curînd. S-a stabilit ca ei să contribuie la cheltuielile statului cu o treime din venitul lor. A rămas doar o literă moartă. Și totuși Sublima Poartă nu se poate opune unei măsuri atît de întemeiate. Religia musulmană, ca și toate celelalte, are în vedere binele celor ce călăresc. A usura căile de comunicație prin îmbunătățirea lor este un act de pioșenie și omenie. E o milostenie bineînțeleasă și se potrivește cu vederile demne de respect ale ctitorilor de mănăstiri, vederi ce se încearcă să se denatureze [...]

Cît despre înconvenientele fizice, morale și sociale ale robiei [țiganilor] nu pot decît să amintesc lucrarea, pe drept cuvînt renunțată, a lui M. H. Storch. Cred că ar fi lesne să ne eliberăm de această lepră socială, permițînd țăganilor să se răscumpere [...]

Cu bunăvoință ce nu s-ar putea face? Am scris pentru a-mi împăca cufet. Mi-am făcut datoria, fie ce-o fi.

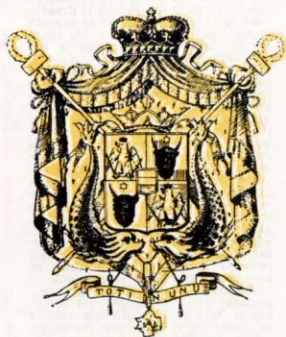
D. FILIPESCU
București, în luna aprilie 1841

— Anne Jacques Turgot (1727-1781), economist și om politic francez — n.r.

«1947 PREMIIANT»

Leontopol Alex. — B; Ioan Pop Coman — Oradea; Lulu Liviu — Slobozia; Elisabeta Codreanu — Odoreu, SM; Camelia Codreanu — Odoreu, SM; Ovidiu Codreanu — Odoreu, SM; Pavel Codreanu — Danieș, SM; Anghe-luță — Danieș, SM; Retezat Mariana — Văluș, CS; Ștefan Cornelu — SV; Logofăt Stratan — Rost, DJ; Cotruță Anca — IS; Cotruță Aurelian — IS; Andrieu Ioan — Siret, SV; Drensko Ion — Alexandria; Cotruță Doina — IS; Rudac Aurelia — B; Faur Gh. — Oradea; Grădinaru Gh. — B; Vulcănescu Venera — Dragodana, DB; Persa Ionescu — Oradea; Valeria Doros — BR; Ilie Dedea — Săceni, TM; Slavu Nicolae — Cîmpina; Priboe Nicolae — Cîmpina; Priboeanu George — Cîmpina; Priboe Maria — Cîmpina; Slavu Elena — Cîmpina; Andrieu Vasile — Siret, SV; Dima Valeriu — BR; Elena Pestrițu — Pitești; Măndăsturean Gh. — BV; Negru Grigore — Slobozia, BC; Manițu Nicolae — Măneciu, PH; Eufrosina Ioaniche — Săceleș, GF; Adrian Gh. — Măneciu, PH; Bogosian Alex. — B; Ionescu Jeron — B; Chiforuc Ioan — SV; Sterescu Florica — Curtea de Argeș; Bar-na Lazăr — Bistrița; Chiriac Ve-ronica — Craiova; Mazlu Dumitru — Cărbunest, GJ; Ghim-pășeanu Constantin — B; Ilea-na Constantin — B; Mărgărit Ion — B; Năstase Adrian — B; Tătaru Daniela — B; Gosa Pavel — Lăpușnicu Mare, CS; Tătaru Maria — B; Marin Elena — Tg. Ocna; Nicolescu Florica — B; Ionescu Adrian — Cîmpulung Muscel; Ionescu Teodor — Funduca Gh. — B; Croicu Lă-pădat — Cărbunest, GJ; Rădu-lescu Ileana — B; George Pestrițu — Pitești; Petre Iacobescu — BR; Guset Valeriu — B; Nicolae Ioan — Bidoi, PH; Va-sile Petri — Nădăud, BN; Dariea Vasile — Timisoara; Selegan Sava — AR; Simionescu Dumitru — Medgidia, Bembe Elița — AR; Ladosan Ioan — Iernut, MS; Popescu Vasilica — Drăgășani, VL; Arhire Neculai — Vășlui; Gheorghiu Rozeta — B; Crețu Lucian — Cluj-Napoca; Gh. Voicu — Ploiești; Culene Gh. — Calan, HD; Gogan Octavian — B; Rădulescu Petre — Giurgiu; Mereuță Mihail — B; Gălățeanu Const. — Ploiești; Bărbol Ioana — BV; Cocoroveanu Valentina — Craiova; Gheorghiu Dumitru — Bistrița; Olteanu Vasile — Tg. Mureș; Ilarian Popescu — Călmățui de Sud, TL; Selegan Ion — AR; Malincenco Ecaterina — Făurei; Cloacă Ioan — BC; Andrieu Ion — Fălcițeni; Neculai — IS; Amariel C-tin — SV; Drensko Ștefana — Timisoara; Ioan Roman — B; Constantin Predescu — Rm. Vlăcea; Brătucu Pantelimon — Rm. Vlăcea; Neacsu Alexandru — CT; Porcuțan Traian — SV; Nichita Vasile — BV; Poterașu Vanghele — BZ; Durac Aurel — B; Enă-tescu Mihai — Oradea; Iacob Maria — SV; Enătescu Gh. — Cluj; Dobrescu Alex. — BR; Ciulean Alexandru — Baia Mare; Năstase Ovidiu — B; Ionescu

(Continuare în p. 23)

CUZEȘTII

ȘTEFAN S. GOROVEI

La 5 ianuarie 1859, cînd, în Sala Elefantului din Muzeul de Istorie Naturală din Iași, colonelul Alecu Cuza a devenit domnul Moldovei Alexandru Ioan I, Mihail Kogălniceanu l-a întîmpinat cu celebrul discurs în care a caracterizat, sintetic și patetic, menirea celui înălțat pe tronul lui Ștefan cel Mare: „Alegîndu-te pe tine domn [...], am voit să arătăm lumii ceea ce toată țara doarește: la legi noi, om nou“. Ce înțelegea Kogălniceanu — și, odată cu el, întreaga „partidă națională“ din Moldova — prin om nou, se vede din articolul publicat de G. Sion în ziarul Românul, din București, zece zile mai tîrziu, pentru a explica mîntenilor alegerea lui Cuza și personalitatea sa: „Destul este a arăta că el se trage dintr-o familie patriciană [bolerească] veche, adevărat românească [și] care, după istorie și tradițiune, își numără existența de doi secol și mai bine și care în tot timpul a produs bărbați eroi de onorabilitate, zeloși apărători ai libertăților publice“. Acel om nou, chemat la legi noi, nu era, deci, urmașul unui lung șir de anonimi; nou îi era doar spiritul; prin sînge însă descindea — cum scrie Sion în același articol — din „mai multe generațiuni de nobilitate adevărată“.

Lucrările închinat domnului Unirii, încep capitolul despre strămoșii săi cu **viștîrnicul Cuza**, pe care un document emis de Vasile vodă Lupu la 28 iunie 1636 îl arată în calitate de hotarnic al unei moșii, fără să se poată stabili o legătură de filiație cu primul strămoș sigur, cu care începe genealogia dovedită documentar, anume **Dumitrașco Cuza**, menționat prima oară la 10 iunie 1677; la acea dată, cu rangul de comis (mai marele grajdurilor domnești), primea ca danie, din partea lui Antonie vodă Ruset, domnul Moldovei, satul Vlăiceni. În lipsa datelor istorice certe, s-a putut naște ideea că familia Cuza ar fi originară din Lorena, unde a existat,

realmente, o familie cu nume absolut identic, și ai cărei ultimi reprezentanți au trăit în Italia pînă în veacul trecut. Dar, așa cum conchidea cu ani în urmă A. D. Xenopol, „aceste simple presupuneri asupra originii familiei Cuza [...] nu au nici o temelie istorică“. Și totuși, deși a dat acest verdict, marele istoric a simțit nevoia — forțat de aceeași lipsă de știri — să adauge, într-o notă la **Domnia lui Cuza vodă**, că Dumitrașco Cuza „pare a fi fost străin, deoarece nicăieri nu se vorbește de rudeniiile sau de părinții lui“. Aceasta fusese și concluzia lui Gh. Ghibănescu, exprimată clar în volumul **Cuzeștii** (studiu și documente), apărut în 1912. În sfîr-

sit, mai recent academicianul Constantin C. Giurescu, autorul celei mai complete monografii despre **Viața și opera lui Cuza vodă**, a scris că domnul Unirii „se trăgea dintr-o veche familie moldoveană din părțile Fălciului”, în timp ce Nicolae Stoicescu a atribuit lui Dumitrașco Cuza o îndoieală obârșie grecească.

Cercetarea documentelor interne moldovenești — unele încă inedite — din veacurile XVI-XVII arată însă că adevărata origine a Cuzeștilor se află în vechiul ținut al Neamțului, unde cei mai vechi purtători ai numelui apar într-un grup de sate aflate pe Pîrlul Negru: Roșiori, Porcești și Săcuiani. Prima mențiune, astăzi cunoscută, e cuprinsă într-un act emis în Barboși (sat în apropierea celorlalte trei, unde peste un veac va fi arestat Miron Costin), la 21 ianuarie 1588; între martorii care au asistat la o vînzare, este și **Coza din Roșiori**. Mai multe documente, din anii următori, atestă cumpărăturile pe care Coza și soția sa Dafina le-au făcut, treptat, în satul Roșiori, pînă la 1606, cînd, la rîndul lor, au vîndut toate aceste părți paharnicului Ioan Caraiman¹.

Un **Toma Cozea** din Porcești, menționat pe la 1630 și un **Toader Coze** (Cozea, Cuzea) din Săcuiani, menționat la 1634, 1638 și 1641, sînt, după toate probabilitățile, fiii lui Coza din Roșiori. În fine, un document din 1664 aduce numele lui **Toader Cuza**, într-o mărturie pentru o cumpărătură a boierului Toader Jora; cu fiica acestuia din urmă, Safta, se va căsători, cîțiva ani mai tîrziu, Dumitrașco Cuza. Astfel, Cuzeștii și-au tras deci seva din pămîntul românesc, ridicîndu-se de pe plaiurile de legendă ale Neamțului.

Două amănunte mai trebuie precizate. Întîi — numele, a cărui sonoritate a permis apropierea de familia italiană Cusa. Am arătat, însă, formele prin care a trecut acest nume — Coza, Cozea, Cuzea — pînă a ajuns la cea care a rămas: Cuza; chiar și comsul Dumitrașco era numit — și semna el însuși — Cuzea. În al doilea rînd, în ceea ce privește vechimea familiei, e de adăugat faptul că unul din nepoții comsului Dumitrașco mai avea, încă și la sfîrșitul veacului XVIII, o proprietate la Cozești, în Basarabia, sat vechi, al cărui nume arată ca întemeietor tot pe un Coza.

„N-au fost scris“

Născut pe la 1655, **Dumitrașco Cuza** a avut o ascensiune frumoasă, asigurată și prin calitățile personale, dar și prin averea și înruditurile aduse de soția sa: proprietăți în 15 sate sau părți de sate, în ținuturile Dorohoi, Hirîlău, Vaslui, Iași, Soroca, Orhei și Hotin au format moștenirea Saftai Jora de la părinți; un sprijin la fel de însemnat îl constituiau și înruditurile cu cîteva familii boierești, mari și puternice la vremea aceea, precum Jora și Sturza. O altă înrudit — sau poate numai o prietenie foarte strînsă — a făcut ca doi

dintre fiii lui Dumitrașco și ai Saftai Cuza să poarte prenumele fraților Costin (victimele din 1691): Miron și Velico. Urcînd treptat rangurile boierești, Dumitrașco Cuza a fost numit, în septembrie 1700, de către noul domn, Constantin Duca (nepotul soției sale), mare spătar al Moldovei. În această calitate, a îndeplinit o misiune delicată, care stă, probabil, la originea tragicului său sfîrșit.

Constantin vodă Duca venise, în a doua sa domnie, cu mari datorii — „o somă mare de bani”, cum scrie Ion Neculce — pentru a cărei lichidare, „îndatori țara și pe vaci, și pe oi, și pe miere, și pe ceară”. N-au fost cruțați nici negustorii și boierii de diferite trepte. Din acest motiv, patru frați din puternica familie a Costăcheștilor, doi cumnați ai lui Antioh Cantemir — spătarul Mihai Racoviță și Lupu Bogdan (înlăturat de Duca din hătmănie) — „și cu alți mulți boieri, ca la vro 50 și mai bine”, au plecat în Țara Românească, la Constantin vodă Brîncoveanu, cu gînd ca de acolo să trimită jalbe la Poartă, pentru a-l cere din nou domn pe Antioh Cantemir.

La rîndu-i, Duca a transmis știrea despre răzvrătirea boierilor la Poartă și de acolo a pornit către Brîncoveanu ordinul de extrădare — cum am zice azi — a pribegilor. Domnul muntean n-a vrut însă să dea drumul boierilor care căutaseră la el adăpost, înainte de a se asigura că, odată întorși în Moldova, nu le va fi amenințată viața; așa, Brîncoveanu a mediat un fel de înțelegere între boieri și Duca vodă (ginelele său): cel din urmă a trimis la Focșani o delegație, compusă din mitropolitul țării, Misail, hatmanul Ioniță Costin (fiul cronicarului), logofătul Nicolae Donici și marele spătar Dumitrașco Cuza, care trebuiau să jure că pribegii întorși nu vor avea nimic de suferit din partea domnului. Printre cei care nu s-au mai întors era și Mihail Racoviță; prin intrigile sale la Poartă, ajutat și de Brîncoveanu, el a dobîndit domnia Moldovei în vara anului 1703, și atunci Dumitrașco Cuza și-a pierdut dregătoria; a rămas, totuși, membru în sfatul domnesc, grație, se pare, faptului că funcția de mare logofăt o deținea Antiohie Jora, vărul soției sale.

O umbră de bănuială și un grăunte de ciudă a rămas însă în sufletul lui Mihail vodă Racoviță, venit a treia oară la domnie în iarna 1715-1716. Vremurile erau tulburi; în această zonă a Europei, situația politică se încordase în chip deosebit. Prin pacea de la Karlowitz (1699), stăpînirea imperialilor asupra Transilvaniei fusese recunoscută definitiv. Pe de o parte, răscoala curuților (1703-1711) în Ungaria și Transilvania², pe de altă parte, ridicarea lui Dimitrie Cantemir³ împotriva Porții și participarea sa la războiul din 1711 de partea rușilor, sporiseră agresiivitatea Imperiului otoman. Mazilirea și asasinarea lui Constantin vodă Brîncoveanu (1714)⁴ apoi transformarea Hotinului în raia turcească (1715) arătaseră poziția de forță adoptată

¹ Cîltorul bisericii de la Dulcești (Județul Neamț).
Vezi *Magazin Istoric*, nr. 8/1972.

²⁻⁴ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 4/1972; 12/1973; 8/1973; 7-8/1968.

de Poartă, sub conducerea cruntului vizir Gin Ali paşa, care tocmai plănuia războiul cu Imperiul habsburgic.

Pentru a avea siguranţa Principatelor Române, în fruntea acestora au fost aşezaţi oameni socotiţi de încredere: la 25 decembrie 1715, Nicolaie Mavrocordat a căpătat domnia Ţării Româneşti, iar Mihai Racoviţă pe cea a Moldovei. În anul următor, războiul austro-turc s-a declanşat, trupele imperiale bucurându-se de sprijinul unei părţi a boierimii şi a populaţiei româneşti. Astfel, cu ajutorul acestora, un detaşament austriac, ajuns prin surprindere la Bucureşti, l-a luat pe vodă Mavrocordat, ducându-l în prizonierat la Sibiu. Aceeaşi acţiune s-a încercat şi în Moldova, unde grupul de boieri ostili lui vodă Racoviţă avea în frunte pe stolnicul Vasile Ceaurul, urmaş colateral al lui Gheorghe vodă Ştefan (1653-1658), care avea şi o veche răfuială, personală, cu domnul, fostul său cumnat. Intrînd în legătură cu imperialii, „groful” Vasile Ceaurul a primit în ajutor un corp de oaste sub comanda căpitanului loren François Ernaut; ostaşii veniţi atunci sînt cunoscuţi cronicilor şi documentelor moldoveneşti sub denumirea de „cătane”, iar conducătorul lor — sub numele Frenşe sau Franşa.

Răscoala a căpătat, treptat, un caracter antifeudal şi antiotoman. Între „feciorii de boieri de ţară” alăturaţi „grofului” Ceaurul, s-au aflat şi fiii lui Dumitraşco Cuza, Miron şi Velicico, din cauza şi a înrudirii lor cu „cel mai întîiu începătoriu şi povaţă” al răscoalei: soţia lui Miron Cuza era o nepoată de soră a lui Vasile Ceaurul. Prezenţa tinerilor fraţi Cuza alături de „cătane” a trezit bănuiala că şi tatăl lor ar avea legături cu răsculaţii. „Ce, prepuind domnul şi zicîndu-i şi alţii — relatează cronicarul Ion Neculce — cum acel Cuza au avut răspundere [corespondenţă] cu cătanele, şi i-ar fi îmblat scrisorile la dinşii, dîndu-le ştiri de starea domnului, îndată ce au poposit domnul de la Cetăţuie au pus de l-au spînzurat pe Cuza”. I se dăduse vina „că au scris el la feciori, avînd acolo, la cătani, ca să vie să prindă pre Mihai vodă de aici din Iaşi. Ce nu să ştie, întru adevăr au ba. Numai în pizmă l-au omorît, că i-au fost năpaste, că n-au fost scris” — adaugă cronicarul Ion Neculce, Cu alte cuvinte, pizma domnului a ţinut loc de dovezi scrise.

Trei generaţii — un singur spirit

Cruntul sfîrşit al fostului spătar Cuza nu a avut şi alte urmări asupra familiei sale: nici o moşie nu a fost confiscată, iar fiii — Miron, Toader şi Velicico — au fost iertaţi, nemişcîndu-se însă să se ridice la înalte dregătorii. Ramura lui Velicico Cuza s-a stins în a doua generaţie, iar cea a lui Toader Cuza de la Şofrăneşti (Vaslui) a scăpătat, unul din urmaşi ajungînd, un veac mai tîrziu, îşi câr — producător şi vînzător de îşlice — în Iaşi. În istoria ţării a lăsat urme numai ramura descendentă din Miron Cuza şi Ilinca Costin.

Fiul acestora, Ioniţă Cuza, născut pe la

Alexandru Ioan Cuza

În p. 10: stema României în vremea domniei lui Cuza vodă

1715, a debutat în viaţa politică participînd, la 6 aprilie 1749, la marea adunare convocată de Constantin vodă Mavrocordat la Trei Ierarhi, în Iaşi, pentru desfiinţarea veciniei¹; între semnăturile puse pe hrisovul alcătuit atunci este şi cea a pitarului Ioniţă Cuza. În acelaşi an, a semnat, alături de un foarte mare număr de boieri, mari şi mici, trei arzuri (jalbe) adresate marelui vizir şi altor dregători otomani, pentru a se protesta împotriva cererilor exagerate de zaherea (contribuţii în provizii pentru întreţinerea armatei) ca şi împotriva silnicilor pe care moldovenii le sufereau din partea unor neguţători supuşi otomani. Astfel, Ioniţă Cuza trebuia socotit ca făcînd parte din ceea ce s-ar putea numi „partida naţională” sau pămînteană, într-o vreme de vizibilă intensificare a ingerinţelor Porţii. Din cauza acestei atitudini, în 1759, Stavarachi, sfetnicul principal al lui Ioan vodă Callimachi — proaspăt numit domn al Moldovei — l-a trecut pe lista celor indezirabili; 12 asemenea boieri — între care şi Ioniţă Cuza — au fost trimişi, sub pretextul recuperării unor prăzi, la hanul tătăresc, căruia însă în ascuns, i se dăduse poruncă să-i ducă, sub pază, în Anatolia.

Cînd acest lucru s-a aflat la Iaşi, indignarea a izbucnit violent şi boierii, cu mitropolitul în frunte, au cerut domnului alungarea intrigantului: „S-au sculat toţi boierii — va scrie, în însemnările sale, chiar Ioniţă Cuza —

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 10/1977.

Elena, soția domnitorului

împreună cu toată țara, zurbă [răscoală] asupra lui Iordachi Stavarachi spaț[ar] de l-au gonit din Moldova, fiind om rău, și făcând ce-i era voe în zilele acestui domn". Ca reparație pentru cele suferite, Ioniță Cuza a fost înaintat mare stolnic. Poziția sa a rămas însă aceeași, și atunci când s-a văzut că boierii pămînteni erau în chip tot mai evident dați de-o parte de la conducerea treburilor obștești, s-a alăturat unui grup de boieri care, ieșind din țară (1767), au trimis Porții o jalbă, plîngîndu-se de faptele domnului. Intervenția capuchehaiei acestuia a aplanat conflictul, boierii s-au întors, iar domnul „cu mare cinste i-a primit, începînd a-i pune la slujbe pe la ținuturi”.

Un anume rol a avut de jucat Ioniță Cuza — boierit, între timp, spătar — la sfîrșitul războiului ruso-turc din 1768-1774, în cursul căruia Moldova fusese ocupată de oștile țariste. Încă la tratativele preliminare de pace de la Focșani, în 1772, boierii ambelor principate au trimis reprezentanți cu memorii, cerînd restabilirea vechilor libertăți, în apărarea cărora au invocat și celebrele Capitulații. Încheindu-se pacea de la Kuciuk-Kainargi (10/12 iulie 1774), boierii și clerul, adunați la Focșani, au hotărît „să se trimată la Țarigrad [Ialbe] cu doi boieri, pentru privilegiile țării”. La 28 august 1774, solii moldoveni au fost desemnați: spătarul Ioniță Cuza și postelnicul Enachi Chirica trebuiau să poarnească

spre Țarigrad (Istanbul) împreună cu delegații munteni. Numîndu-se însă domn al Moldovei Grigore Alexandru Ghica, cel pe care îl cerură și boierii, s-a socotit că solia la Poartă nu-și mai avea rostul.

A urmat răpirea Bucovinei, în 1775, apoi asasinarea lui vodă Ghica, în 1777². Împotriva succesorului său, Constantin Moruzi, s-a urzit un complot, care urmărea să dea tronul Moldovei marelui vornic Manolache Bogdan (nepotul hatmanului Lupu Bogdan, de la 1700). Firele complotului fiind descoperite de Moruzi, boierii au fost arestați și doi dintre ei condamnați la moarte: la 18 august 1778, vornicul Bogdan și spătarul Cuza și-au pierdut capetele. Memoria colectivă a înregistrat cu durere acest eveniment, consemnat și într-o lungă povestire în versuri.

În urma lui Ioniță Cuza a rămas o casă grea, cu mulți copii — cel mai mare avînd 23 ani, iar cel mai mic numai nouă — orfani și de mamă (soția spătarului murise în 1775). Unuia dintre ei, lui **Gheorghe Cuza**, i-a fost dat să fie martor — și încă unul cu un rol activ — la restaurarea domniilor pămîntene. Spiritul său liberal l-a determinat să se alăture mișcării „cărvarurilor” moldoveni (reprezentanți ai micii boierimi) care, după revoluția lui Tudor Vladimirescu, au elaborat, în frunte cu comisul Ionică Tăutu, un proiect de constituție³ pentru modernizarea societății moldovenești; „cărvarismul” fiind socotit de esență revoluționară, Cuza a fost închis la Mănăstirea Pîngărați. În martie 1822 însă a fost ales, alături de alți cîțiva boieri, să facă parte din delegația care să prezinte Porții revendicările boierilor moldoveni; prima dintre acestea era restabilirea domniilor pămînteni. La 1 iulie, alegerea a căzut asupra unui boier din această solie, Ioniță Sandu Sturza.

Dintre ceilalți cinci băieți ai spătarului Ioniță Cuza — Neculai, Arghirie, Alexandru, Constantin și Ioan — încă patru au ajuns în vîrstă matură, dar numai doi au avut urmași pe linie masculină: postelnicul **Arghirie Cuza** (1758-1826), a cărui posteritate s-a stins însă în a doua generație, și căminarul **Neculai Cuza** (1755-1806); ramura majoră a familiei a fost continuată — fiind reprezentată și azi — prin cei doi fii ai acestuia: **Gheorghe Cuza** (1780-1835)⁴ și **Ioan Cuza** (1785-1848), tatăl domnitorului. Soția acestuia și mama domnitorului, Sultana Cozadini (1785-1865), era nepoată de soră a două doamne ale Țării Românești — Maria, soția lui Nicolae vodă Mavrogheni și Elena, soția lui Ioan vodă Caragea — și vară primară cu două doamne ale Moldovei — Smaragda, soția lui Scarlat Callimachi și Roxana, soția lui Mihai vodă Suțu. Ioan Cuza a fost un personaj însemnat în Moldova deceniilor patru și cinci din veacul trecut; ispravnic al ținutului Fălciu, apoi deputat al aceluiași ținut

² **Gheorghe Cuza** a avut doi fii, Ioan și Constantin; ultimul a fost tatăl lui A.C. Cuza, profesor universitar de economie politică, scriitor, mai apoi membru al Academiei Române. Prin orientarea și activitatea sa politică, A.C. Cuza a fost unul din fruntașii extremei drepte din România, părinte spiritual al ideologiei și mișcărilor legionare.

¹⁻³ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 3/1975; 12/1975; 10/1977.

în Adunarea Obștească a Moldovei (1832), a participat la revoluția din 1848, alături de fiul său, viitorul domn, fiind obligat — ca și acesta — să părăsească Moldova. Revenit în țară, și-a pierdut viața ca victimă a marii epidemii de holeră, la 17 iunie 1848. Un al treilea frate (mort fără urmași), **Grigore Cuza** (1800-1869) a fost și el ispravnic, la Vaslui și Fălcui, apoi deputat al ținutului Vaslui. Participant la Conjurația confederativă a lui Leonte Radu (1839), a prezidat în martie 1848, adunarea revoluționară de la Hotelul Petersburg din Iași, fiind și el menit exilului, de care însă a scăpat. A fost ministru al Averilor bisericești și al Instrucțiunii publice sub Grigore IV Ghica, apripit militant unionist și deputat în timpul domniei nepotului său; în această ultimă calitate, a sprijinit cu sinceritate și energie reformele propuse de Kogălniceanu; un emoționant discurs, rostit în 1862, îl recomandă ca unul din cei mai vajnici apărători ai deputaților țărănimii.

Corolarul acestor generații unite nu numai prin singele, numele și averile lor, ci și prin același spirit, prin aceeași atitudine față de problemele însemnate ale țării, l-a constituit domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

„Un vrednic campion al țării“

Născut la Birlad, la 20 martie 1820, și-a făcut primele studii în țară, fără să se poată preciza unde și cu cine. Menit unor studii mai înalte, a fost trimis, în 1834, la Paris, unde și-a trecut, la Sorbona, bacalaureatul în litere, înscriindu-se la Facultatea de drept. Revendind în Moldova, și-a urmat învățătura la Academia Mihăileană din Iași, fiind primit, totodată, în tînăra armată a principatului, cu gradul de cadet, în 1837. Visa, la vremea aceea, să se întoarcă la Paris, ca „student la științele războiului“. În 1840 însă a demisionat din armată, doi ani mai târziu fiind numit președinte al Judecătoriei ținutului Covurlui — astăzi județul Galați. În această funcție — îndeplinită pînă în 1845 — a făcut dovada spiritului de dreptate și mai ales a simpatiei nedismulate față de oropsita lume a satelor.

Participant la revoluția din 1848, pornit pe drumul exilului spre Imperiul otoman, Cuza a reușit să scape — împreună cu alții — de sub pază, găsind adăpost la viceconsulul englez de la Brăila; de aici, revoluționarii moldoveni au plecat cu vaporul pe Dunăre. După un popas în Transilvania, unde a asistat la adunarea de pe Cîmpia Libertății de la Blaj (3/15 mai), s-a retras la Cernațu; exilul a continuat, prin Paris și Istanbul, luînd sfîrșit în vara anului următor, cînd a fost numit ca domn al Moldovei Grigore Alexandru Ghica, patriot, spirit liberal, adept sincer și dezinteresat al idealurilor unioniste. În timpul domniei acestuia, Alexandru Cuza a ocupat însemnate dregătorii administrative,

achitîndu-se de îndatoririle sale cu aceeași sîrguință și integritate. Se poate spune că funcțiile îndeplinite acum i-au arătat, în chipul cel mai limpede, ce reforme trebuiau aduse societății românești pentru a o pune de acord cu evoluția normală, cît de adînci trebuiau — și puteau — să fie aceste reforme și pe ce căi se puteau întreprinde ele pentru a avea rezultatele dorite. Stăvilierea abuzurilor, impunerea legalității și chiar îmbunătățirea legiurilor, organizarea oastei, buna desfășurare a lucrărilor agricole — iată cîteva din preocupările cărora Cuza le-a dedicat energia sa, în acei ani de înalt funcționar al statului. Să adăugăm că și în această perioadă el s-a interesat constant de viața celor de jos, apărînd drepturile țăranilor sau plătind, din punga lui, lefule unor funcționari.

Sub căimăcămia lui Nicolae Vogoride¹ — antiunionist înversunat, care spera să atragă de partea sa pe unii frunțași ai „partidei naționale“ — Cuza a fost numit pîrcălab al ținutului Covurlui și, reîntregit în armată, a parcurs în cîteva zile gradele de la sublocotenent la maior. Nici una din aceste „atenții“ ale caimacamului nu au modificat poziția lui Cuza: și-a îndeplinit în același spirit funcția, dar cînd arbitrarul și înșelăciunea lui Vogoride au ieșit la iveală, prin falsificarea listelor întocmite pentru alegerile Divanului ad-hoc, nu a ezitat să-și prezinte demisia.

Avansat colonel în 1858, Cuza a fost numit, în fruntea oastei moldovene. Într-un an și cinci luni, devenise din sublocotenent — colonel; în două luni, din comandant al armatei, va ajunge domn. Împlinirile domniei lui, în cursul căreia țara — acum una singură — a fost înzestrată cu principalele instrumente de guvernare și administrare modernă, europeană, sînt prea binecunoscute; de nenumărate ori, ele au fost evocate în paginile revistei **Magazin istoric**.

Ce a însemnat Cuza vodă o spune Nicolae Iorga: „un prieten sigur și fără pretenții, îndatoritor și plin de iertare ca în zilele de sărăcie și obscuritate, un frate bun cu cei mai umiliți din neamul său, spre cari se cobora adeseori necunoscut și vîdîndu-se deodată prin darul domnesc, împărătesc, al facerii de bine; un înțelegător al celor mai înalte ideale, în stare să ție, pentru apărarea lor, pieptul înaintea dușmanilor; un vrednic campion al țării, a cărei demnitate a exprimat-o în cuvinte de mîndrie ce nu se pot uita“.

Mort pe căile exilului (Heidelberg, 15 mai 1873), Cuza vodă a rămas viu în memoria și inimile românilor. Dacă n-a reușit să devină — așa cum îi urase Al. Papiu-Ilarian — „executorul fericit al planului celui mai mare domn și român [Mihai Viteazul] ce a avut vreodată Dacia lui Traian“, nu e mai puțin adevărat că, prin faptele sale, el a înlesnit realizarea acestui plan: Unirea și toate înfăptuirile domniei lui Cuza vodă au constituit temelii solide pe care s-a înălțat România modernă.

¹⁻² Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974; 5/1973, 5/1976.

23 AUGUST 1944 o cotitură hotărîtoare pentru sfîrșitul războiului

JACQUES DE LAUNAY

Am stat în mai multe rînduri de vorbă¹ cu Albert Speer, după eliberarea sa din închisoarea Spandau, în anul 1966. Am căutat să determin, împreună cu el, momentele hotărîtoare pentru sfîrșitul războiului atunci cînd devenise atotputernicul ministru al Armamentului în cel de-al III-lea Reich². Speer îmi confirmă că, pe plan militar, părerile lui coincid cu ale mele:

— Din punct de vedere al Frontului de Răsărit propriu-zis, cotitura a fost nu la Stalingrad, ci la Kursk.

Convenim amîndoi că, în momentul bătăliei de la Kursk (iulie 1943), cele două armate, cea sovietică și cea germană, s-au înfruntat avînd la comanda lor pe cei mai buni generali și la dispoziția lor un maximum de mijloace. Wehrmachtul a pierdut această bătălie decisivă, care a inaugurat retragerea sa neîntre-rupută, pînă la Berlin³.

De la 22 iunie 1941 și pînă în primăvara 1944 — cînd unele efective hitleriste au trecut în vestul Europei, pentru a face față iminentei debarcări aliate — armata sovietică a luptat împotriva unei mase de 153-201 divizii germane; în aceeași perioadă, aliații occidentali nu erau confrunțați decît cu 2-20 divizii (pe fronturile african și italian)⁴. După debarcarea în Normandia, din 6 iunie 1944, 179 divizii germane se aflau încă pe Frontul de Est, în timp ce în Vest luptau doar 107.

De altfel, în Est, și-a pierdut Germania două treimi din trupele sale și anume 5 523 066 morți și dispăruți. Armata sovietică a nimicit 507 divizii germane în timp ce aliații anglo-americani au zdrobit în Europa Occidentală și în Africa de Nord 176 divizii ale Axei. Din cele 100 000 avioane pe care Luftwaffe le-a pierdut de-a lungul in-

tregului război, 77 000 s-au prăbușit în Est.

În primăvara anului 1944, armata germană era încă foarte puternică, și, în ciuda retragerilor efectuate, nimeni nu și-ar fi închipuit că ar putea să fie bătută pe propriul ei teritoriu.

Să nu uităm că, de la venirea în fruntea Ministerului Armamentului, Speer a realizat în privința dotării trupelor cu tehnica militară lucruri extraordinare. În ciuda bombardamentelor aeriene, producția de armament a crescut în asemenea măsură încît a putut face posibilă, în 1944, dotarea completă a 130 divizii de infanterie și a 40 divizii blindate.

— Producția ar fi fost cu 30 la sută mai ridicată dacă n-am fi suferit bombardamentele aeriene din acea perioadă, mărturisește Speer, referindu-se în principal la raidurile aviației anglo-americane.

Pentru a compensa pierderile, numărul orelor de lucru s-a ridicat la 12 pe zi iar sub pămînt s-au construit uzine pe o suprafață de 300 000 m².

— După părerea dv., care a fost cauza materială a înfrîngerii finale a Germaniei? Îl întreb pe fostul demnitar nazist.

— E limpede, îmi răspunde el, că această cauză a fost lipsa de carburanți. Dacă luăm numai necesitățile de benzină ale aviației, acestea erau în 1944 de circa 175 000 tone lunar. Or, începînd din iunie, nu puteam asigura decît sub 50 000 tone lunar, iar din august 1944, cînd trupele noastre au trebuit să părăsească România, cifra a scăzut sub 20 000 tone. Era clar că mergeam spre dezastru.

Aceasta a fost cauza înfrîngerii, continuă Speer. Ea a apărut nu ca urmare a bombardamentelor strategice aeriene executate de britanici și americani, întrucît producția continua să sporească la sondele din Vest, ci prin pierderea, după 23 august 1944, a surselor de aprovizionare din România.

De la această dată s-au intensificat demersurile ministrului Armamentului către Hitler prin care-l aviza că sfîrșitul este inevitabil aproape.

Fără doar și poate, conchide cel mai eficient ministru al lui Hitler, acea zi de 23 august 1944, de la București, a dus la o întorsătură decisivă în istoria producției și economiei de război, decî în istoria conflagrației însăși. (Sublinierea aparține redacției Magazin istoric.)

¹ Jacques de Launay este unul dintre cei mai repu-tați specialiști în istoria celui de-al doilea război mondial, îndeosebi în ceea ce privește aspectele secrete ale marii conflagrații. El este, de asemenea, unul dintre istoriografuli occidentali care folosesc interviul cu participanții la evenimentele analizate, ca o sursă importantă de documentare. Revista Magazin Istorie a publicat mai multe articole ale sale în nr. 2 și 6/1968, 10/1971, 4/1975, 1/1978. Menționăm și apariția volumului Istoria secretă, Ed. Științifică, 1970.

² Vezi Magazin Istorie, nr. 2, 3, 4/1971; 4/1970.

³ Cifrele menționate în articolul de față formează încă obiectul unor dispute pe tărîmul istoriei militare. Deși nimeni nu contestă că U.R.S.S. a purtat pe umerii săi greul războiului, estimările de efective, pierderi etc. variază considerabil de la autor la autor.

„Analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratatelor, ci rodul luptei întregului popor însușit de năzuința seculară a unității, de hotărârea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atâtea generații de înaintași”.

NICOLAE CEAUȘESCU

DECEMBRIE 1918.

IDEALUL UNIRII S-A ÎNFĂPTUIT

Unirea Transilvaniei cu România este urmarea firească a luptelor seculare ale poporului român, a afirmării voinței sale ferme de a trăi liber și suveran într-un stat unitar, independent. Necesitatea îndeplinirii acestui ideal național a fost în tot cursul istoriei moderne a poporului român o problemă cheie, de rezolvarea căreia depindea însuși viitorul națiunii române, dezvoltarea sa pe calea progresului și a civilizației. Unirea de la 1 Decembrie 1918 — în perspectiva istoriei — reprezintă o victorie epocală a mișcării de eliberare națională a poporului român, ea este rodul luptei celor mai largi forțe sociale, rolul hotărâtor avându-l masele populare, neînfricații luptători pentru cauza unității.

Constantin Dobrogeanu-Gherea scria: „O țară cu un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”.

Actul istoric de la Alba Iulia nu a fost numai o manifestare vie a unei dorințe seculare împlinite, ci, în primul rând, rezultatul unui proces istoric obiectiv, ajuns în faza de finalitate. La acest act memorabil, mulți bărbați iluștri și-au adus contribuția lor pe diferite căi.

Scrisoarea lui Nicolae Iorga...

În anul 1926, Nicolae Iorga avea prilejul ca, în fața Senatului, să evoce momente ale luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni. Acest prilej era oferit de alegerea lui Ștefan Cicio-Pop ca senator de drept.

Dr. Ștefan Cicio-Pop (1865-1934) a fost membru în conducerea Partidului Național Român din Transilvania (1901), deputat în Parlamentul de la Budapesta (1905-1918), a luptat pe multiple planuri pentru drepturile românilor din Imperiul habsburgic.

După formarea statului național unitar în 1918, Șt. Cicio-Pop a fost ministru de Stat din partea Transilvaniei în guvernele din 1918-1919, ministru de Externe și președinte interimar de Consiliu (1919-1920), senator, președinte al Camerei deputaților (1928-1931). În această ultimă calitate, a sprijinit strădanile lui Nicolae Titulescu de stabilire de relații de bună vecinătate cu U.R.S.S.

În luna octombrie 1930, a fost ales în Consiliul permanent creat la prima Conferință balcanică de la Atena. A luat parte și la a doua Conferință a țărilor balcanice, din octombrie 1931, de la Ankara.

La moartea lui, Nicolae Iorga scria în ziarul Neamul românesc, din 18 februarie 1934: „Cu Ștefan Cicio-Pop dispăre una dintre cele mai caracteristice figuri, din rindul luptătorilor pentru unitatea românească”.

Iată câteva extrase dintr-o scrisoare pe care marele istoric i-o adresa frunțului transilvănean, în iulie 1926. Documentul a fost pus la dispoziția redacției Magazin istoric, cu multă amabilitate, de către Ana Cicio-Pop Birtolon, fiica lui Șt. Cicio-Pop, ea însăși martoră a evenimentelor istorice petrecute cu 59 ani în urmă.

Anton RAȚIU

„Scumpe d-le Cicio-Pop,

Cred de datoria mea ca istoric să-mi arăt punctul de vedere cu privire la dreptul dv. de a lua loc în Senat ca membru de drept în puterea faptului că ați prezidat Adunarea ardeleană care a proclamat Unirea [...]

Bazându-mă însă nu pe informațiuni care pot fi determinate de trecătoare interese de partid, ci pe mărturii scrise și tipărite, așa cum se cuprind în foaia Românul din lunile octombrie și noiembrie 1918, trebuie să constat următoarele:

Că la 20 octombrie s.t.v. funcționa la Arad un Consiliu Național Român în locuința d-lui Ștefan C. Pop (Românul, an VII, nr. 1).

Că la 26 din aceeași lună proclamația «Către națiunea română» era iscălită, în numele celui Consiliu tot de d-sa (ibid).

Că zisul Consiliu se prezenta ca «supremul for al națiunii române din Ungaria și Transilvania» desăvârșit prin acest fapt din statul ungar.

Că la 28 octombrie Consiliul se aduna «sub președinția d-lui deputat dr. Ștefan C. Pop» (ibid, nr. 2).

Că el lua asupra-și sarcina susținerii ordinii în comunele române sau cu majoritate română și aceasta însemna crearea altei ordini de stat, ceea ce se numește «preluarea imperiului».

Că în comunicatul oficial de la 27 ale lunii se decretă «realizarea fără amânare a dreptului națiunii române de a dispune însăși asupra soartei sale» creându-se prin secția militară o armată națională, pînă la «organizarea vieții politice a națiunii române» (ibid, nr. 3).

Că la 29 octombrie se constituia comanda supremă a gardelor naționale române din Ungaria și Transilvania «cu directă intervenție a d-lui Ștefan C. Pop» (ibid, nr. 4).

Că la 30 octombrie se anunța «guvernului Consiliului Național Maghiar» iar nu guvernului ungar, că acel «Consiliu Național Român» a luat puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal și Țara Ungurească (ibid, nr. 5).

Că negociațiile cu trimisul maghiar, Iaszi Ozskar, s-au purtat la început de dl. Ștefan C. Pop singur, dl. V. Goldiș primind numai pe urmă această sarcină (ibid, nr. 6).

Că apoi Consiliul Național Român, care a luat în dezbatere propunerile maghiare, a fost prezidat tot de Ștefan C. Pop (ibid, nr. 7).

Că la 4 noiembrie d-sa era considerat de ziarul oficios al românilor tot ca «președintele celui mai înalt for al nostru» (ibid, nr. 8) [...]

Că în convocarea Adunării Naționale, se vorbește, sub iscălitura d-lui Ștefan C. Pop, de nevoia «ca la gurile Dunării și pe drumul larg unde comunică pulsul vieții economice între Apus și Răsărit, să se poată înfăptui ordinea, ceea ce înseamnă tot ideea de unire, pe care Adunarea avea s-o ratifice numai» (ibid, nr. 11).

Că la 12 noiembrie ziarul oficios al Consiliului publica proclamația generalului Prezan anunțind că trupele românești, din ordinul regelui, trec Carpații și mesajul pe care îl trimeteam din Iași ca să salut «deplina eliberare... îmbrățișind în aceeași răspărire întreg neamul românesc» (ibid, nr. 14).

Că se repetau știri din Iași, aduse cu aeroplanul, prin care se afirma imediată necesitate a Unirii românești (ibid.).

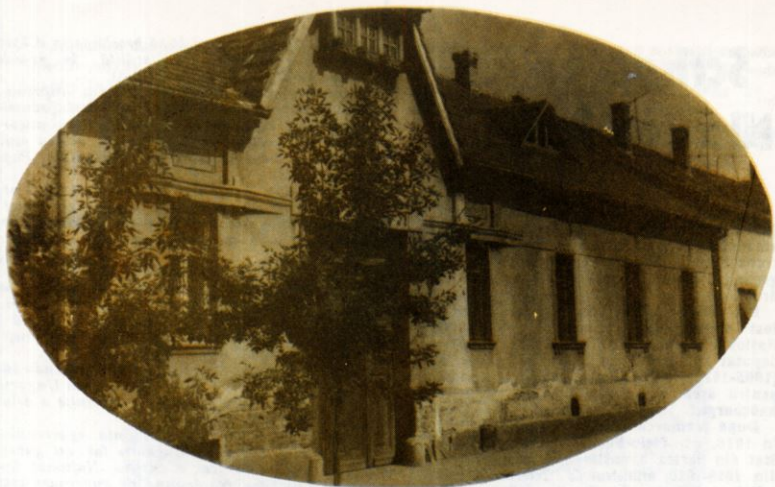
Că la 18 noiembrie se arată că «Adunarea Națională Constituantă a românilor din Ungaria și Transilvania pune la Alba Iulia în faptă acest credon național al neamului românesc» (ibid, nr. 19).

Că Adunarea a fost deschisă de d-l Ștefan C. Pop «în calitate de președinte al Marelui Sfat Național Român» (ibid, nr. 20) [...]

Primește, te rog, salutări amicale”.

(ss) N. IORGA

1-iu iulie 1926

Casa de pe Bulevardul 6 Martie, din Arad, în care a locuit Ștefan Cicio-Pop și unde a funcționat, în anul 1918, Consiliul Național Român

În p. 16: steagul Gărzii naționale din Alba Iulia, participantă la marea adunare de la 1 decembrie 1918 (Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România)

...și omagiul ziaristului maghiar

Pentru a cunoaște atmosfera de lucru, de luptă, a acelor vremuri, publicăm în continuare, cu mici prescurtări, un articol apărut în ziarul de limbă germană Pester Lloyd, din Budapesta, sub semnătura publicistului Noti Károly, reprodus și de ziarul de limbă maghiară din Arad, Aradi Közlöny, din 16 noiembrie 1918. El reflectă gânduri și aprecieri cu atât mai semnificative, cu cât au apărut sub semnătura unui ziarist de naționalitate maghiară, martor al luptei desfășurate de români pentru înfăptuirea mărețelor idealuri de la 1 decembrie 1918.

„O clădire simplă, numai parter. Acolo își rezolvă românii ardeleni problemele pe care țara întreagă le aștepta cu nervii încordați. Acolo locuiește Ștefan Cicio-Pop, deputat în Parlamentul țării [de la Budapesta] și președintele Consiliului Național Român. O simplă casă de orașean, așa cum se cuvine să aibă un avocat de provincie, muncitor și strigincios, cu ferestre largi, cu ziduri spoite în alb, lipite de marginea unui trotuar îngust și cu un pom desfrunzit în față, unul din lungul șir de arbori aliniați simetric pe marginea drumului.

La poartă se află un automobil. Atașat de marginea parbrizului, în partea dinspre volan, sunt geurile în culorile roșu, galben și albastru. Mașina este stropită peste tot cu noroi, urmele

drumurilor lungi bătătorite cu membrii Consiliului prin îndepărtate și ascunse sate românești. De pe cerdacul nu prea lung (ar fi exagerat să-l numim coridor), un geamlic luminos se deschide spre curte. O ușă dă de-a dreptul în sufrageria locuinței; în fața pragului un preș pentru ștersul pantofilor. Mobilierul e simplu, fără stil, așa cum îl găsești aproape în toate casele micilor burghezi, onești și gospodari.

Printre mobilierul odăii, se remarcă silueta impunătoare a unui bufet acoperit cu o placă de marmură. Piesa masivă, fără amprentă specială. Simplă, plăcută la vedere, fără personalitate, dar încântă ochiul și poate că e și frumos, pentru că i-am văzut perechea în casa tatălui meu, unde în fiecare dimineață sora mea îl ștergea de praf cu o duioasă timiditate. În această casă, unde se făurește acum istoria, totul e cât se poate de simplu. Acolo, unde se hotărăște soarta dinastiilor, palatul e scăldat de strălucire, pașii se afundă în covoraș mari, care înăbușe zgomotele, iar lacheii stă îmbrăcați în livree cu firețuri de aur. Aici se hotărăște doar soarta unui popor blajin, plin de hărnicie și pentru o asemenea operă este suficientă ornamentația simplă a acestei odăi.

Seara, după ora 9, m-am dus la locuința lui Ștefan Cicio-Pop. Frunțașii români se mai aflau în sufragerie; pe masă, într-o sticlă zveltă, strălucirea vinului rubiniu. În afară de amfitrion, se mai aflau acolo Aurel Vlad, Ioan Erdely [român cu nume maghiarizat], Iuliu Maniu și încă vreo 8-10 civili și ofițeri, membri mai puțin cunoscuți ai Consiliului. Frunțașii români erau așezați în jurul mesei; în fața lor, cele mai proaspete ziare din Budapesta, ale căror știri le comentau. M-am

adresat stăpînului casei cu titlul de „domnule deputat”.

— Nu sînt deputat, a protestat el, acum sînt preşedintele Consiliului Naţional Român şi sper să nu mai reprezînt niciodată de acum înainte poporul român în Parlamentul maghiar.

După care, amfizionul m-a poştît să iau loc la masă, a adus un pahar şi deodată parcă zee mlîni s-au întins ca să toarne vin în el.

Am încercat să obţin unele informaţii în legătură cu consfăţuirea de azi. Mi-a răspuns dr. Aurel Vlad:

— Consfăţuirea de astăzi nu s-a încheiat încă, din care motiv nici nu va putea comunica nimic. Tot ce va pot spune acum este că ne silim din răspunderi ca să menţinem ordinea şi liniştea, pînă la conferinţa de pace, cînd, în faţa tribunalului lumii, se va hotărî soarta naţiunii române.

— Ce informaţii aveţi despre situaţia privitoare la menţinerea ordinii în teritoriile locuite de români?

Răspunde acum Ştefan Cicio-Pop:

— Situaţia este satisfăcătoare. N-am primit de nădădiri ştiri despre tulburări sau devastări. De altfel, poporul nostru nu se lasă prea uşor influenţat de tulburători. În privinţa aceasta, lumea poate fi liniştită; în finiturile locuite de români, unde ordinea e asigurată de gărzile naţionale române, nu se vor produce dezordini şi jafuri.

— Acest fapt este o certitudine, s-au grăbit să sublinieze şi ceilalţi fruntaşi români.

Cînd convorbirea a trecut la probleme politice, s-au angrenat cu toţii în discuţie şi — aşa cum se obișnuieşte între oameni crescuiţi în aceeaşi ideologie — toţi şi-au dat stîlînă să afirme că mai convingător punctul de vedere al românismului. Un lucru ce nu poate fi tăgăduit: aceşti români sînt solidari şi uniţi în concepţiile lor politice.

La întrebările puse, mi-au răspuns mai adeseori simpaticul şi jovialul Ştefan Cicio-Pop şi mereu veselul Aurel Vlad. «Să nu le-o iau în nume de rău...», mi-au spus ei. Se vorbese de nesfîrşitul şir de nedreptăţi cu care autorităţile guvernamentale maghiare stîrniseră atîta amărăciune poporului român. Cuvintele rostite de ei au ridicat, pentru o clipă, vîlul străvezii al uitării de pe faţa defunctului regim, etalînd în faţa omului stupefiat dureroasa politică de împilare a naţionalităţilor...

Acum a intervenit Ştefan Cicio-Pop:

— În ceea ce priveşte concepţia maghiară, după care în cazul înfăptuirii dezideratului nostru naţional, poporul român asupritor se va transforma într-un popor asupritor, trebuie să spun că ea este greşită şi cu totul contrară realităţii. O naţiune, care veacuri de-a rîndul a fost oprimată şi care a cunoscut din plin dureroasa amărăciune a asupririi, va şti — învîntînd din experienţa suferinţei sale — să nu oprime şi să nu asuprească pe alţii. De altfel, poporul român este mult prea blînd pentru a fi în stare să iniţieze o politică de opresiune. Noi, românii din Ungaria, nu avem o aristocraţie, noi toţi sîntem fiii poporului şi cred că este cel ce se poate de natural ca noi să statornicim o politică a poporului în spiritul cel mai democrat al cuvîntului.

Ceasul de perete indica ora 10. Frunţaşii români s-au ridicat şi au trecut în odaia dinspre stradă, spre a-şi continua consfăţuirea.

— Cît timp va dura şedinţa?

— Pînă în clipa cînd ne va doborî somnul — răspunde Aurel Vlad, la întrebarea mea. Acum trebuie să muncim ziua şi noaptea.

În faţa porţii stătea un soldat [român], cu cocardă tricoloră la chipiu. La ieşire, a luat poziţia de drept şi m-a salutat milităreşte”.

Noti KÁROLY

Întreaga populaţie săsească

Ziarul Alba Iulia¹, nr. 3, din 8/21 ianuarie 1919, publica următoarea consemnare: „Rezoluţiunea saşilor de la adunarea ținută în Mediaş în 8 ianuarie st[il] v[echi] zice între altele: Poporul [român] cel mai numeros al Transilvaniei [...] a declarat în Adunarea Națională de la Alba Iulia alipirea la România... aceasta e o alipire a teritoriilor naționale bine determinate prin circumstanțe etnografice. Luînd în considerație aceste toate și convinși că prin aceasta se aduce la îndeplinire un vechi ideal și se înfăptuiește un eveniment istoric universal; folosindu-ne de dreptul popoarelor de a hotărî singure de soarta lor, noi poporul sas din Transilvania declarăm alipirea noastră cu România și adresăm poporului român salutul nostru frățesc și urările noastre de bine la îndeplinirea idealurilor sale naționale. Poporul sas a avut o autonomie constituțională, care contrar asigurărilor solemne și legale, le-a fost sustrasă. Poporul sas este convins că noul stat român îi va oferi și îi va recunoaște tot ceea ce are el nevoie pentru existența sa. Sașii speră și doresc ca și celelalte naționalități din Ardeal să se relieze la această hotărîre. Poporul sas, conștient de însemnătatea hotărîrilor sale, se consideră de azi încolo ca făcînd parte din regatul român, iar fiii și fiicele sale ca cetățeni români”.

În numărul următor, din 15/28 ianuarie 1919, referindu-se la aceeași adunare a sașilor, ziarul consemna: „Întreg poporul săsesc a luat parte la adunare prin reprezentanții lui aleși, pe baza celui mai democratic drept de votare, în înțelesul căruia fiecare cetățean sas, care a împlinit al 24-lea an al vieții, a fost alegător. Fiind îndeobște cunoscută organizația politică perfectă a sașilor, precum și gradul înalt de cultură al lor, care are de consecință interesul viu al fiecărui cetățean sas pentru chestiile care privesc poporul săsesc, cu drept cuvînt se poate spune că la adunarea de la Mediaş a luat parte întreg poporul săsesc.

Rezultatul adunării a fost că reprezentanții poporului săsesc, înțelegînd rostul vremurilor de azi [...] a găsit cu cale de a hotărî, cu unanimitate de voturi, unirea cu România”.

Ilie CIUTESCU

¹ Aflat la Biblioteca Academiei, microfilme Mp 170; sublinierile aparțin originalului.

UNGARIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (II)

ISTVÁN DEÁK

Continuăm publicarea — într-o formă prescurtată — a articolului semnat de istoricul american de origine maghiară István Deák, profesor la Universitatea Columbia din New York și specialist în istoria modernă a Europei Centrale și de Sud-Est, despre prăbușirea Ungariei habsburgice¹ la capătul primei conflagrații mondiale². În numărul precedent al revistei, autorul a schișat tabloul social-politic și economic al societății maghiare în anii premergători războiului și în primii ani ai acestuia. Articolul insistă pe ideea că marea înclăștare din 1914-1918 nu a făcut decât să accelereze procesul de dezintegrare, deja declanșat, al unei alte „închisori a popoarelor” — cea habsburgică, sortită, ca și temnița ridicată de țarismul rus, unei pieiri inevitabile. Titlul, subtitlurile și sublinierile aparțin redacției.

¹ În imagini: 29 octombrie 1918 — soldații revoluționari iau cu asalt Budapesta. Peste câteva zile, monarhia habsburgică se va prăbuși, 28 octombrie 1918: Carol de Habsburg (I-ul ca împărat al Austro-Ungariei, al IV-lea ca rege al Ungariei), se îndreaptă spre locul unde va fi inaugurată Universitatea din Debrețin.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 11/1977.

Răzbuarea impotriva României și consecințele ei

Războiul nu a curmat manevrele politicianiste: după cîteva luni, de „armistițiu” [într-o parte], au urmat aproape patru ani de încăierări parlamentare, tradiționale în această țară.

Istoricul Amo J. Mayer scrie că, în principalele țări beligerante, perioada august 1914-martie 1917 a restabilit echilibrul politic în favoarea forțelor conservatoare. Apoi a început o perioadă care avea să dureze mai mult decît războiul și în care pacifiștii socialiști și revoluționarii au ocupat avanscena, rîndurile lor fiind, întărite de masele exasperate. În Ungaria, creșterea rapidă a nemulțumirii poporului a început încă din 1916.

În 1914, majoritatea absolută în Parlament aparținea Partidului Național al Muncii, condus de Tisza. Așazisa „Opoziție Patriotică” era formată din Partidul Independenței (cu o aripă de dreapta, condusă de contele Albert Apponyi, și una de stînga, în frunte cu contele Mihaly Karolyi), Partidul Constituțional (contele Gyula Andrássy-junior), Partidul Popular Catolic (contele Aladar Zichy) și o serie de alte partide mici. Divergențele dintre partidul lui Tisza și cele din opoziție priveau mai ales relațiile Ungariei cu împăratul Franz Joseph și cu Austria. Partidul Național al Muncii, de pildă, preconiza menținerea compromisului de la 1867, în timp ce partidele din opoziție cereau o modificare a raporturilor cu Viena, în favoarea Budapestei.

Cele două tabere parlamentare principale se declarau pentru alianță necondiționată cu Germania, o atitudine dură față de naționalitățile conlocuitoare, considerate potențial trădătoare, și contra reformei electorale. Excepție făceau, la început, Karolyi și gruparea sa. Pînă la urmă însă copleșit de apelurile la disciplina de partid și la patriotismul maghiar, Karolyi s-a angajat și el să susțină necondiționat războiul. Tisza putea dirija acum energetic efortul de război, fără a

se lovi de vreun obstacol. Poziția lui s-a consolidat și datorită Bisericii catolice: în tot cursul războiului, ierarhii acesteia s-au întrecut în a propovădui sacrificii tot mai mari formulînd chiar planuri bezmetice de expansiune a Ungariei cu ajutorul... misionarilor.

Pierderile dezastruoase de pe front și zvonul persistent că înaltul comandament imperial sacrifica trupele maghiare în zonele critice ale frontului au stîrnit primele proteste în Parlament. În aprilie 1915, Partidul Independenței a cerut, în termeni destul de vagi, dreptul de vot pentru combatanți și a pledat, la fel de anemic, pentru independența economică a Ungariei și pentru o armată maghiară de sine stătătoare. Astfel s-au declanșat în Parlament lungii dezbateri, care au lăsat pe planul doi probleme mult mai acute ca: reforma agrară, drepturile naționalităților, iminența dezastrului economic și militar.

Anul 1916 a dat grave lovituri Puterilor Centrale: în Tifringeri la Verdun și în Tirolov de Sud, ofensiva lui Brusilov pe Frontul de Est, intrarea României în război¹. Pe fronturile armatei austro-ungare, situația fusese salvată numai cu sprijinul Germaniei, care, în schimb, preluase pretutindeni conducerea operațiilor. Trebuie spus că politica maghiară a influențat covârșitor strategia militară austro-ungară. În iarna 1914-1915, de exemplu, teama lui Tisza de o pătrundere rusească în zonele imperiului locuite de români și de intervenția ulterioară a României a determinat înaltul comandament imperial să maseze efective inutile de mari de-a lungul arcului carpatic; drept urmare, campania din Galizia s-a soldat cu pierrea a sute de mii de soldați austro-ungari. Pe de altă parte, în august 1916, cînd armata română a pătruns cu relativă ușurință în Transilvania rămasă fără apărare, Tisza a fost aspru criticat în Parlamentul de la Budapesta, pe motiv că ar fi pus considerentele strategice generale mai presus de interesele naționale.

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 9/1976 și 10/1977.

Guvernul maghiar a uzat, după aceea, de toată forța sa de convingere pentru a declanșa o imediată campanie de răzbuire împotriva României. Transferul de trupe germane de pe Frontul de Vest pe cel din Carpați avea să slăbească serios pozițiile din Franța ale Puterilor Centrale.

La rege nou — un nou prim-ministru

Moneda maghiară se devaloriza rapid [în 1916]; impozitul pe venituri și pe profiturile de război nu a reușit să încetinească inflația. Începea să-și facă auzit glasul și opoziția extraparlamentară a social-democraților și a intelectualilor democrați-pacifiști.

Prima mare cotitură politică s-a petrecut în iulie 1916, cînd Mihaly Karolyi a părăsit Partidul Independenței și a format, împreună cu alți douăzeci deputați, Partidul Unit al Independenței și al Anului 1848, o combinație bizară de intelectualitate democratică și mică boierime ultranaționalistă. Programul preconiza o pace fără anexiuni², independență economică, financiară și militară a Ungariei, în cadrul unei „uniuni personale” cu Austria, votul universal, secret și egal, reforma agrară, asistența socială (numai problema naționalităților rămînea neabordată). Se creea astfel, pentru prima dată, un grup de opoziție important în afara „Opoziției Patriotice”.

Intrarea în război a României, în august 1916, a dus la presiuni pentru demiterea lui Tisza. „Opoziția Patriotică”, în loc să-l dezavueze pe „renegatul” Karolyi, a încheiat, cu el o alianță și l-a folosit ca virf de lance împotriva lui Tisza. Dar abia în noiembrie 1916, moartea împăratului Franz Joseph și urcarea pe tron a pacifistului Carol au creat condiții pentru ca demisia lui Tisza să devină posibilă. Lui Carol i-au trebuit, totuși, cîteva luni pînă să-a descotorosit de primul ministru maghiar. Acesta spera să salveze vechea ordine fără să schimbe nimic, opoziția

² În scopurile de război ale clasei dominante din Ungaria se includea acaparea unor teritorii ale Serbiei și, ulterior, României (vezi nota din p. 22) — n.r.

moderată opta pentru prefaceri simbolice, iar partidul lui Karolyi pentru reforme radicale.

Revoluția rusă din februarie 1917 nu a făcut decît să întărească convingerile celor trei tabere politice: răspîndirea ideilor revoluționare trebuia stăvilită fie prin forță, fie prin reforme moderate, fie prin transformări radicale și o pace separată cu Antanta. Carol însuși s-a situat de partea moderate, dar a început să facă avansuri prudente lui Karolyi. La 22 mai 1917, regele Ungariei [care era și împăratul Austriei] a cerut demisia primului ministru, care a fost urmată de o demonstrație social-democrată de masă pentru vot universal, egal și secret.

La 8 iunie 1917, regele I-a numit prim-ministru pe contele Mécir Esterházy. În iunie 1917, social-democrații au format „Blocul dreptului de vot”, împreună cu partidul lui Karolyi și cu alte mici grupuri de democrați, radicali și social-creștini. Era prima alianță politică fățișă a social-democraților cu partidele burgheze; și ea s-a dovedit durabilă: la sfîrșitul războiului, Blocul avea să se transforme în Consiliul Național Maghiar.

O ultimă șansă ratată

Încă în 1915, frământările muncitorești obligaseră Partidul Social-Democrat să pună capăt „armistițiului” cu guvernul, presa socialistă criticînd controlul militar în fabrici, salariile mici și prețurile ridicate, durată excesivă a zilei de muncă. De asemenea, socialiștii reluasera tradiționala lor campanie pentru vot universal, iar peste un an, la program se adăuga pacea fără anexiuni.

În paralel, după ce au biruit o gravă criză, syndicatele au mers pe o linie spectaculos de ascendentă. La sfîrșitul lui 1916, numărul salariaților organizați în syndicate scăzuse la jumătate față de perioada antebelică. De la acești 50 la sută — și tot în comparație cu ajunul războiului — totalul membrilor de sindicat a depășit 200 la sută (sfîrșitul lui 1917) și 700 la sută (sfîrșitul lui 1918).

Una din explicațiile acestei masive aderări la syndicate este inflația. În decembrie 1918, indicele de cost al vieții s-a ridicat la 858 comparativ cu nivelul 100 înainte de război, pe cînd indicele de salarizare al unui meseriaș calificat era de 810, al unui muncitor calificat de 458, al unui muncitor necalificat de 397, al unui funcționar particular de 282, iar al unui funcționar de stat de 183.

Karolyi susține, în memoriile sale, că vara lui 1917 a oferit Austro-Ungariei ultimul prilej de a ieși din război teafără. Situația pe fronturi îi era foarte favorabilă: Rusia se pregătea să iasă din război, italienii nu reușiseră să înainteze (la sfîrșitul anului ei aveau să fie aproape anihilați); armatele imperiale dispuneau încă de 3 500 000 oameni. Dacă monarhia habsburgică ar fi cerut o pace separată, este probabil că Anglia și Franța și-ar fi călcat, cel puțin parțial, angajamentele față de România și Serbia. Carol dorea din tot sufletul această pace, dar era gata să facă sacrificii teritoriale numai pe spinarea Germaniei, nu și pe a Austro-Ungariei. De aceea, tratativele sale secrete de pace au capotat în modul cel mai jalnic.

Guvernul Esterházy nu a înțeles nimic. Tisza, care mai deținea încă majoritatea absolută în Camera inferioară, nu voia să audă de reforme radicale, iar aristocrația latifundiară, care profita din plin de pe urma războiului, nu era dispusă la experiențe democratice.

În august 1917, Esterházy a cedat postul de prim-ministru lui Sándor Wekerle, un bătrîn politician care nu se bucura de nici un prestigiu: de obîrșie germană, el trecea drept un înfocat germanofil. Din momentul numirii sale, vechea orînduire s-a crampoantat de putere, în nădejdea unei victorii a Kaiserului Wilhelm II.

Revoluția din Octombrie și negocierile de pace de la Brest-Litovsk au dat aripi mișcării revoluționare.

Obsesiile acaparatoare ale grofilor și pacea de la București

Guvernul a luat măsuri pentru a împiedica răspîndirea propagandei bolșevice în Ungaria: la sfîrșitul lui 1917, efectivele jandarmeriei au crescut și unele unități au fost transferate în Capitală; cenzura a devenit mai riguroasă; prizonierii de război veniți din Rusia erau ținuți săptămîni de zile în carantină pentru „reeducare” (activitate pe care preoții au luat-o asupra lor). Dar, de îndată ce soldații înapoiați din Rusia au fost trimiși pe front, acolo și-au făcut apariția celele bolșevice.

În ianuarie 1918, la Buda-pesta, a izbucnit o grevă generală, care s-a întins imediat în toate celelalte centre industriale, cuprinzînd 500 000 muncitori. Acțiuni similare se petrecuseră mai înainte și la Berlin, și la Viena. Greviștii cereau creșterea salariilor, o pace dreaptă cu Rusia Sovietică și ieșirea neîntîrziată din război.

Curînd după înăbușirea grevei au avut loc noi mișcări. În prima jumătate a anului 1918, s-au înregistrat nenumărate greve spontane și cîteva răscoale în cazărmi. Era tot mai dificilă trimiterea recrutilor pe front; mulți dintre ei dezertau înainte de a ajunge pe cîmpul de luptă.

Dar îngîmfarea și mulțumirea de sine i-au împiedicat pe politicienii vechiului regim să vadă situația în culori reale. Ei urmăreau, încă cu încăpăținare, expansiuni teritoriale: la negocierile de pace cu România, armistițiul de la Buftea și pacea de la București (martie 1918), reprezentanții Ungariei s-au certat la cuțite cu austriacii, pe tema anexiunilor, reușind, în cele din urmă, să acapareze părți din teritoriile românești¹.

¹ Prin Tratatul de la București — semnat la 24 aprilie / 7 mai 1918 — dar care n-a fost ratificat niciodată, Ungaria anexa o fîsie de-a lungul Carpaților în suprafață de 5 600 km², cu virfurile principale ale munților și 170 sate cu 150 000 români — n.r.

În iunie 1918, a avut loc o altă grevă generală, tot cu 500 000 participanți. Agitația s-a propagat și printre minoritățile naționale, care au acționat în calitate de cetățeni ai viitoarelor state suverane. Toți ochii politicienilor maghiari erau îndreptați spre Frontul de Vest, unde generalul Erich von Ludendorff promisese o ofensivă victorioasă. Dar operațiunile militare germane din timpul verii au eșuat, ca și cele austro-ungare de pe Piave. La sfârșitul lui septembrie, Bulgaria a depus armele. Cine să oprească armatele Antantei, care înaintau din Balcani spre nord? La 16 octombrie 1918, împăratul Carol a dat publicității manifestul despre federalizarea Austriei, dar nu și a Ungariei, care opusese un veto neînduplecat. De unde se vede că, pînă și atunci, oamenii de stat maghiari își mai închipuiau că pot păstra integritatea teritorială a Ungariei fără a acorda măcar autonomie naționalităților conlocuitoare.

La 17 octombrie, Tisza a recunoscut în Camera inferioară că războiul fusese pierdut. Totuși, peste cîteva zile, guvernul de la Budapesta a ajuns la încredințarea concluziei că federalizarea Austriei anulase acordul de compromis și că Ungaria își recăpătase deplina suveranitate. La 23 octombrie, Wekerle a demisionat, dar regele i-a cerut să rămînă la post. Au început negocierile înfrigorate pentru înlocuirea sa, Carol personal stînd de vorbă cu candidații. Comitetele naționale au preluat conducerea Boemiei, a provinciilor slave din sud, a Galiției, a unor părți din Transilvania și chiar a Austriei.

La 25 octombrie 1916, „Blocul dreptului de vot” s-a transformat în Consiliul Național Maghiar care cerea: independența Ungariei; încheierea imediată a păcii; dizolvarea Camerei inferioare, alegeri noi, bazate pe vot universal, secret și egal, inclusiv pentru femei; măsuri urgente pentru stăvilirea foametei; amnistierea tuturor deținuților politici libertatei presei; reforma agrară;

exproprierea parțială a „capitalului acumulat” și aplicarea principiilor lui Wilson față de naționalități¹. Ce însemna exact acest ultim punct nu era limpede, dar cu siguranță că pînă și Consiliul Național credea în integritatea teritorială a Ungariei.

La 29 octombrie, Carol I-a numit prim-ministru pe contele Janos Hadik — care avea reputația unui om de mină forte — și i-a pus la dispoziție trupe pentru restabilirea ordinii. Dar nici lui nu i-a mers mai bine. Încă la 28 octombrie, la Budapesta avusese loc o demonstrație de masă, participanții cerînd un guvern format din membri ai Consiliului Național. Unități militare au încercat să-i oprească pe manifestanții care se îndreptau spre castelul regal din Buda; trei oameni au fost uciși și mulți alții răniți. La 30 octombrie, tulburările s-au înțepit. Peste noapte, Budapesta a încăput pe minile revoluționarilor, un sfat al soldaților asumîndu-și controlul în numele Consiliului Național. Generalul Geza Lukacsi, comandantul militar al Budapestei, a încercat să înăbușe răzmerița, dar s-a trezit fără soldați și fără polițiști, care fie că trecuseră de partea revoluționarilor, fie că se întorseseră în cazărmile lor.

În cursul nopții de 30 spre 31 octombrie, membrii Consiliului Național erau convinși că vor fi arestați. Dar, la 31 octombrie, mulțimea în delir i-a aclamat ca membri ai noului guvern. În aceeași zi, regele însuși și-a dat, prin telefon, încredințarea **post factum** pentru această numire de către popor.

Febrilele „zile de octombrie” au marcat o mare victorie a muncitorilor și soldaților, care formaseră grosul manifestanților din Budapesta.

¹ Este vorba despre cea de-a 10-a prevedere din faimoasele 14 puncte ale președintelui S.U.A. Thomas W. Wilson, care preconiza acordarea deplinilor posibilități de dezvoltare autonomă tuturor națiunilor și naționalităților din cuprinsul Austro-Ungariei — n.r.

«1947 PREMIANȚI»

(Urmare din p. 9)

Mihail — Birlad; Rădoi Carol — B; Florescu Mircea — Turnu Magurele; Florescu Magdalena — Turnu Magurele; Antochi Petru — BC; Temeșană Ștefan — B; Vlad Paracheva — GL; Iliescu Gheorghe — B; Macrinici Eugen — SB; Măluta Eugenia — IS; Mirică Constantin — Păndău, BZ; Cezărian Emil — BV; Mures; Bularea Delia — BV; Goanță Viorel — B; Păncu Lecca — B; Drăgan Aurel — BV; Crețu Elena — Rm. Vlcea; Crețu Ion — Rm. Vlcea; Lungu Ioan — Focșani; Rebegea Gheorghe — TL; Trușan Marian — Drobeta-Turnu Severin; Petrescu Păuna — Craiova; Sasu Rodica — B; Duță Vasile — B; Păunescu Rodica — Caracal; Păunescu Ioana — Caracal; Păunescu Constantin — Caracal; Cenea Marcela — Caracal; Tomovici Gh. — B; Murgescu Marian — Drăgășani, VL; Leonte Iacob — BR; Sava Viki — Craiova; Cristea Constantin — Sădănești, BZ; Mocanu Iuliu — Cădești, BV; Dumescu Vasile — Cădești, BV; Dumescu Liliana — Craiova; Penia Aurelia — Timișoara; Sorin Haralamb — B; Coriolan Comlosan — Timișoara; Duțulescu Petre — Craiova; Victor Juncu — Ploiești; Man Marian — Sighetu Marmației; Liviu Muresanu — BV; Soare T. Ioan — Focșani; Borțis Alexandrina — AR; Păunescu Constantin — Caracal; Chiriac Gh. — TG; Oana; Vasiliu Olga — IS; Măcișan Ioan — Chiv-Napoca; Tuțulan Ioan — BV; Căreșă Dumitru — GL; Poman Nicolae — BV; Ionită Al. — B; Munteanu Ileana — B; Munteanu Valentina — B; Ilișă Erica — B; Damian Gheorghe — BR; Dănilă Gheorghe — Birlad; Dumitrache Anton — Pitești; Simion Viorel — BZ; Parasciv Grigore — BZ; Antonescu Pavel — BZ; Ștefănescu Felicia — B; Mihailescu Elena — B; Perial N. — B; Maria Capriel — B; Fomov Mihail — B; Elena Vernescu — B; Victor Vernescu — B; Crăciun I. — GL; Cristescu Gheorghe — CT; Niculescu Marcel — B; Stoica Mircea — B; Sterescu Elena — Curtea de Argeș; Păuș Eugenia — Aiud; Fărcășanu Ecaterina — B; Gătkiewicz Gheorghe — B; Postolache Nicolae — Brezoi, VL; Chitanu Marcela — B; Oprea Gheorghe — Ploiești; Tăbăran Teodor — B; Răniș Leon — Turda; Vitez Ion — B; Fărcășanu Bogdan — B; Sar Anton — Roman; Bursuc Liviu — IS; Ugras Floare — TG; Mures; Mărculescu Mihail — Piatra Neamț; Mustățea Ionel — Oradea; Moisei Radu — GL; Moisei Marcel — GL; Benga Constantin — Caransebeș; Harpa Vasile — Gheorghe Gheorghiu-Dej, BC; Cuița Gabriela — Ploiești; Olah Gheorghe — Piatra Neamț; Omata Emil — Brad, HD; Dascălu George — TL; Dascălu Elena — Ploiești; Virloianu Iulius — Crețioara; Balca Rafila — Aiud; Marginean Emilian — Aiud; Tepeșu Petru — Voșlobeni, HG; Chitez Gheorghe — B; Cristea Mihai — SV; Mustățea Ioan — Oradea; Bursuc Martin — IS;

(Continuare în p. 38)

ROMÂNII LA PLEVNA- aşa cum i-a văzut un ofiţer englez din tabăra otomană

William V. Herbert, autorul lucrării *The Defence of Plevna—1877*, written by one who took part in it (Apărarea Plevnei — 1877 scrisă de un participant), apărută la Londra în 1895, aduce o notă cu totul aparte în memorialistica britanică consacrată războiului ruso-româno-turc din 1877-1878.

Englez după tată, W.V. Herbert s-a născut în 1859 la Berlin şi a fost educat în atmosfera politică din epoca unificării Germaniei. Cunoştea limbile germană, engleză, franceză şi spaniolă şi dorea să devină medic sau ofiţer. În momentul în care „criza orientală” dădea semne evidente că se va transforma într-un nou conflict militar ruso-turc, a început să înveţe limba turcă. Pentru perfecţionarea cunoştinţelor, a apelat la serviciile unui ofiţer de rezervă care fusese cîţiva ani la Constantinopol cu o misiune militară prusiană. Apoi, s-a îmbarcat, la Marsilia, şi a ajuns la Constantinopol, în ziua de 2 februarie 1877. Avea asupra sa scrisori de recomandare către familiile de europeni stabilite în capitala Imperiului otoman şi către ambasadele şi consulatele Angliei şi Germaniei. În urma unei audienţe la ministrul de Război otoman, a fost înrolat în armata turcă cu gradul de locotenent.

În această calitate a primit comanda unui detaşament de 180 soldaţi cu care s-a deplasat la Vidin, fiind martor al primului duel de artilerie dintre români şi turci. La început, în timpul operaţiilor de apărare a Plevnei, conduse de Osman-paşa, a comandat un pluton; după prima bătălie, W.V. Herbert a fost avansat locotenent major şi a preluat comanda

unui batalion. A împărtaşit soarta tuturor soldaţilor şi ofiţerilor garnizoanei Plevnei, care, la 10 decembrie 1877, a capitulat în faţa trupelor româno-ruse, după un lung şi îndrăjit asediu. Perioada prizonieratului şi-a petrecut-o la Bucureşti şi la Harkov; în martie 1878, a fost eliberat şi s-a înrolat în armata britanică.

În timpul campaniei, tânărul locotenent a redactat un jurnal voluminos, pe care l-a răstăcit, din păcate, în confuzia generală din ziua de 10 decembrie 1877. A reuşit să salveze doar o agendă şi câteva file din jurnal. În timpul captivităţii din Rusia şi-a reconstituit o parte a jurnalului, folosindu-se şi de relatările celorlalţi prizonieri. Pe baza acestui material, în 1895, la 17 ani după terminarea războiului, şi-a publicat lucrarea amintită la începutul acestor rânduri, care s-a bucurat de mare răsunet în Anglia. La apariţia cărţii, ziarul *The Spectator*, din 8 august 1895, remarcă: „Apărarea Plevnei a d-lui Herbert povesteşte, credem pentru prima dată, istoria lui Osman-paşa, văzută din interior”.

Alături de alţi autori, W.V. Herbert a adus o contribuţie însemnată la o mai justă apreciere, în Anglia, a rolului jucat de armata română în cadrul războiului din 1877-1878, a scopului urmărit de poporul român prin participarea sa la acest eveniment.

Iată motivele pentru care ne-am propus să spicuiim câteva fragmente din această lucrare.

Mihai POPESCU

La 24 aprilie 1877², ţarul Alexandru II, aflându-se pe atunci la Chişinău (Basarabia), unde conducea manevre militare, a declarat împotriva sultanului Abdul Hamid II un război pe care îl pregătise vreme de aproape doi ani (p.3).

Încă înainte de a nara evenimentele, autorul găseşte prilejul să formuleze numeroase judecăţi de valoare, inclusiv unele care privesc direct ţara noastră:

În defensivă, infanteriştii turci luptau cu o dirigenţă şi o perseverenţă care-l făcu-

seră pe Moltke să remarce: „Turcii încep să se apere abia în clipa cînd alţii ar da bir cu fugiţii”. În atac, le lipsea impetuoşitatea infanteriştilor români, care-i întreceau pînă şi pe ruşi (p. 79).

[Guvernul otoman] considera România drept un cert inamic

¹ Despre contribuţia armatei române la asedierea şi ocuparea Plevnei, revista noastră a scris în repetate rânduri: vezi *Magazin istoric*, nr. 1 şi 9/1967, nr. 5/1972 şi 5/1977.

² Toate datele sînt pe stil nou — n.r.

potențial, deși nici un foc nu s-a tras din această parte, până în ziua de 8 mai. Despre prințul Carol al României, acum [în 1895] regele acestei țări, deși socotit un răzvrătit, se vorbea într-o anumită măsură cu respect [în cercurile oficiale de la Constantinopol] (p. 82).

La începutul lunii mai 1877, William Herbert se afla cantonat la Vidin. Cele două săptămâni care s-au scurs de la izbucnirea oficială a războiului nu au fost marcate de nici un eveniment militar. Pe front domnește cea mai desăvârșită acalmie. Până în ziua de 8 mai 1877:

Nu pot să stabilesc exact ora, dar cred că, pe la 4 după-amiază, a tras un tun amplasat la stînga noastră. Curînd i-au urmat alte focuri de artilerie, trase pe ambele maluri ale Dunării, adică la

Calafat și la extremitatea de nord-vest a Vidinului, unde se găseau atunci și monitoarele [otomane].

Primul foc de tun fusese tras de turci — parte în chip de sondaj sau de sfidare, parte ca semn al celorlalte baterii — de pe colina Ghazi Bair, reduta situată în colțul de nord-est [al fortificațiilor], în punctul cel mai apropiat de Calafat. La care Calafatul a răspuns imediat.

Din punct de vedere politic și istoric, primul obuz tras din Calafat a reprezentat un fapt de cea mai mare importanță, deoarece a îndreptat evenimentele viitorului pe un făgaș care va dura decenii, probabil chiar secole. Acest foc a risipit orice îndoială cu privire la atitudinea României; a rupt legăturile dintre statul vasal și cel suzeran; a însem-

nat începutul ostilităților pentru armata de la Vidin, cu certitudinea că numai un curs de apă o despărțea de un inamic gata de luptă și dornic să lupte. Primul obuz tras din Calafat a semnalizat pentru România independența față de Poartă — care o dominase trei veacuri și jumătate — pentru Turcia un nou dușman de care să țină seama și pentru Rusia un aliat foarte hotărît să se bată.

La 22 mai, prințul Carol s-a proclamat domnitor independent al României; dar țarul i-a respins oferta de cooperare activă, declarîndu-și neputința de a accepta cele două condiții ale ofertei: Carol să fie încoronat ca rege și să i se încredințeze comanda supremă a trupelor care operau în Bulgaria (pp. 106-115).

Trupe otomane cu cîteva zile înainte de sfîrșitul războiului

Englezi, fosti ofiteri in armata otomană, căzuți prizonieri, au fost tratați la București, cum subliniază și autorul însemnărilor din aceste pagini, cu prietenie și ospitalitate. (Reproduceri din revista The Illustrated London News.)

După ce descrie cele trei direcții de atac ale trupelor ruse — sud, est și vest — autorul vorbește despre victoriile obținute de otomani, la 20 și 30 iulie, în primele două bătălii ale Plevnei, împotriva trupelor țariste, comandate de generalul von Krüdner.

Marele cartier general al rușilor s-a retras de la [Veliko] Tirnovo la Bulgăreni [actualul oraș Levski]; Gurko a fost rechemat de dincolo de Munții Balcani; Rumelia de est a fost evacuată; țareviciul s-a retras peste râul Lom; anterior refuzată cu dispreț, cooperarea activă a României a fost

acum acceptată cu o grabă la fel de mare; s-a decretat mobilizarea a încă zece divizii (p. 208).

Iată și versiunea lui Herbert despre telegrama primită de domnitorul Carol, la 31 iulie 1877:

Marele duce Nicolae, comandantul-șef al armatelor ruse a zugrăvit situația, cu o inconștientă sinceritate, în celebra telegramă către prințul Carol al României: „Veniți în ajutorul nostru. Treceți Dunărea unde doriți, cum doriți, în ce condiții doriți, dar veniți-ne repede în ajutor. Turcii

ne nimicesc. Cauza creștină este pierdută” (p. 209).

[La Plevna] eram la curent cu tot ce se întâmpla în lumea largă. O imensă satisfacție a stîrnit în tabără retragerea rușilor pe toate liniile, dar noua lor alianță ofensivă cu românii și, mai tirziu, trecerea acestora peste Dunăre constituiau o sursă de preocupări pentru ofițerii cu educație mai înaltă (p. 215).

În legătură cu cea de-a treia bătălie a Plevnei (7-12 septembrie 1877), autorul comentează:

La ora 5 [12 septembrie] totul s-a terminat: a treia și cea mai mare bătălie a Plev-

Simpozion la Ankara dedicat Centenarului Independenței de stat a României

Între 20-21 octombrie a avut loc la Ankara, sub auspiciile Societății turce de istorie (Türk Tarih Kurumu), un simpozion dedicat Centenarului Independenței României la care au fost invitați cinci istorici din țara noastră ce au susținut comunicări. Prof. univ. Ștefan Ștefănescu, conducătorul delegației române, a analizat aspectele generale ale relațiilor româno-turce, reliefind statutul juridic de autonomie al țărilor române în raport cu Poarta otomană în evul mediu, prin regimul capitulațiilor. Au fost prezentate apoi comunicările: **Istoria Imperiului otoman în istoriografia românească** (prof. dr. Carol Gölner), **Istoria poporului român în izvoarele narative și diplomatice otomane** (cercetătorul Mustafa A. Mehmet de la Institutul de studii sud-est europene din București), **Relațiile economice româno-turce** (dr. Paul Cernovodeanu) și **Relațiile cultural-artistice româno-turce** (prof. dr. Vasile Drăguț) și impactul lor în dezvoltarea celor două popoare.

Au fost prezenți la această manifestare științifică, prof. univ. Enver Ziya Karal, președintele Societății turce de istorie, prof. Ulug İgdemir, directorul aceleiași instituții, prof. dr. Afet İnan, fiica adoptivă a lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul statului modern turc, prof. Hamit Zübeyir Koşay de la Universitatea din Ankara, prof. Bekir S. Baykal, de la aceeași universitate, prof. M. T. Göğbilgin de la Universitatea din Istanbul, prof. de istoria artei Semavi Eyice și alții.

Luările de cuvânt ale specialiștilor turci au subliniat caracterul unitar al tematicii Simpozionului, nivelul științific ridicat al comunicărilor istoricilor

români, conținutul lor cuprinzător și bazat pe o bogată documentare, expunerile îmbrățișând cele mai variate aspecte ale relațiilor româno-turce de-a lungul veacurilor.

Presa turcă a consemnat, pe larg, uneori chiar în prima pagină, știri privind Simpozionul istoricilor români și turci. Lucrările Simpozionului vor fi reunite și publicate într-un volum.

La încheierea Simpozionului, conducătorii celor două delegații, respectiv prof. univ. Șt. Ștefănescu și E. Z. Karal, au subliniat, în cuvântările lor, tradițiile colaborării româno-turce pe multiple planuri, dar mai cu seamă economic și cultural-științific, inclusiv sentimentele de stimă, respect reciproc și prietenie de care au fost animate cele două popoare mai ales după instaurarea Republicii Turce de către Kemal Atatürk, relații continuate astăzi pe un plan superior și stimulate prin convorbirile și vizitele la cel mai înalt nivel ale conducătorilor celor două state.

La Simpozion au asistat Mehmed Unadi, vicepreședintele Senatului, președintele grupului parlamentar de prietenie cu România, prof. Bedrettin Tuncel, președintele Comisiei naționale U.N.E.S.C.O. din Turcia și alți înalți funcționari ai Ministerului Afacerilor Externe.

Reușită științifică cu un puternic mesaj politic pozitiv, Simpozionul de la Ankara, consacrat Centenarului Independenței României, a relevat condițiile optime pentru a dezvolta și mai mult colaborarea fructuoasă dintre istoricii români și turci, cărora le revine un rol însemnat în mai buna cunoaștere și apropiere a celor două popoare.

Paul CERNOVODEANU

nei a luat sfârșit, aducând rușilor un eșec total. În schimbul celor 20 000 oameni sacrificați ei nu au dobândit decât o mică redută, fără nici o valoare strategică. Până și acest succes limitat s-a datorat în primul rând românilor, fapt care trebuie să fi făcut mult sînge rău comandanților ruși (p. 269).

Citeva pasaje din relatarea despre pregătirea asediului și desfășurarea acestuia:

La 19 octombrie românii au atacat reduta Baş Tabiia [Grivița 2] și au fost respinși. Și-au reînnoit asaltul în cursul nopții, cu același rezultat. Pierderile lor, în morți și răniți, se ridicau la 1 000, ale noastre

la 200. Lupta a avut un aspect dintre cele mai feroce și mai dezlănțuite. Pentru a se cățăra pe redută, românii foloseau scări de 10 m lungime, pe care le propteau la un unghi de aproape 90 grade (p. 305).

La 10 noiembrie soldații [care luptau la Grivița 2] au încheiat un armistițiu neoficial de șase ore, când am conversat îndelung, fumînd cot la cot cu un îndatoritor locotenent român. Pretextul acestui ciudat armistițiu era îngroparea citorva soldați căzuți în ajun, dar această sarcină s-a îndeplinit în două ceasuri.

În timp ce stăteam la tîrfas cu românul, soldații [români și turci] urmau exem-

plul mai marilor lor, vorbind unii cu ceilalți în frînturi de turcă stricată, gesticulînd comic sau făcîndu-și semne, mîncînd laolaltă biscuiți, schimbînd între ei diferite obiecte. Întreaga scenă era extrem de bizară și într-un nemişcat contrast cu noțiunile curente în materie de război.

În după-amiaza aceleiași zile, după scurgerea perioadei de armistițiu [și revenirea pe poziții a turcilor și românilor], le-am oferit românilor un fel de spectacol cu păpuși, într-un asurzitor acompaniament de tobe, talgere, fluier de metal și cimpoape. Românii s-au re-vașat după căderea întinericului, prezentîndu-ne un joc

de umbre, proiectate pe un cearșaf enorm, în spatele căruia ardea un foc. O mică piesetă — avind ca personaje umbrele unui bărbat slăbănog și unei femei de proporții monstruoase — m-a făcut să rid cu poftă (pp. 329-332).

La 10 decembrie 1877 are loc capitularea Plevnei, moment victorios pentru ostașii români și ruși, dar moment de încercare pentru soldații și ofițerii lui Osman-pașa, inclusiv pentru William Herbert:

După o campanie de douăzeci de săptămîni, din cei 19 ofițeri și 650 soldați, cîți avea inițial batalionul, rămăseseră doar 10 ofițeri și 200 soldați. Ei au fost cei care s-au predat unui colonel român la 10 decembrie, atunci cînd întinericul se pogora, posomorît și amenințator, învîluind Plevna.

Mi-am ascuns fața în mîini și m-am lăsat pradă celei mai

amare jumătăți de oră de gînduri prin care am trecut vreedată. Din această stare jalnică m-a scos o voce voioasă și o ușoară atingere pe umăr. Privind în sus l-am văzut pe tinărul locotenent român, cu care discutaseam atît de prietenește în cursul „armistițiului” de la 10 noiembrie.

Prietenul meu, pe care-l chema Ceavgianu (m-am străduit să transcriu fonetic acest nume) a vorbit cu ofițerul de la comanda pazei și m-a dus, împreună cu alți trei ofițeri turci, la bivacuul său, aflat într-una din redutele Opanezului. Aici ne-a prezentat camarazilor săi care, prietenoși și ospitalieri, ne-au oferit grog fierbinte, pline și carne rece.

Cum am mai devorât mincarea! Cit despre cești, le-am lins în cel mai direct sens al cuvîntului. Amabilele noastre gazde ne priveau cu un amu-

zament blajin și mi s-a părut că zăresc o lacrimă strălucind în ochii inteligenți ai lui Ceavgianu (pp. 400-401).

Într-o dimineață de decembrie, cînd zăpada ne ajungea aproape la genunchi, am fost dus la Verbița, unde m-am alăturat unui grup de 2 000 prizonieri, sub escortă românească. De acolo am luat-o prin Sîstovo și Zimnicea spre București, trecînd Dunărea pe un pod de vase, construit de ruși.

Călătoria a durat opt zile. Grosul prizonierilor și al escorte mergea pe jos, în afară de cazul cînd generoșii țărani români ne puneau la dispoziție căruțele lor.

La București, suferințele noastre au luat sfîrșit. Pe străzi, femeile împărțeau pline, supă, cafea, prăjituri, țigări, băuturi spirtoase. Cazarma unde am fost cantonați ni s-a părut un adevărat paradis.

„Comportarea lor delicată și zelul omeniei”

În urma strălucitei victorii obținute la Plevna, garnizoana otomană comandată de Osman-pașa a capitulat, armata română capturînd 24 tunuri, 16 chesoane și 5 000 puști, precum și un mare număr de prizonieri — 2 pașale, 225 ofițeri, 10 227 soldați.

Documentele epocii, numeroasele mărturii ale participanților la război evidențiază omenia și respectul cu care au fost tratați prizonierii otomani pe pămîntul românesc.

Printre ele se numără și scrisorile de mulțumire ale unor prizonieri otomani adresate autorităților românești, prin care își exprimă sentimentele de grațitudine față de felul în care au fost tratați în timpul șederii la București. Scrisorile se află în Arhivele Statului, colecția Documente munteșene XLI/91-92; ele completează tabloul general al finalului războiului pentru cucerirea independenței, un final în care învinsul se desparte fără ură de învingătorul care nu l-a știrbit demnitatea de om.

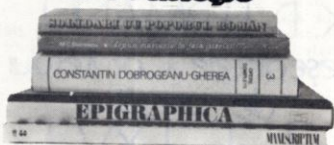
Astfel, într-o scrisoare, din 15 martie 1878, căpitanii de cavalerie Ahmed și Mehmed Emin,

adjutantul-major de cavalerie Lutfi Züreb, inten-dentul Ali Riza, maiorul Mehmed Halim, maiorul de cavalerie Şukri Miharrem, își exprimă recunoștința cu următoarele cuvinte: „Făcînd parte din oastea otomană de la Plevna, în timpul prizonieratului nostru, datorat soartei, cîtă vreme am rămas pe teritoriul statului României, ne-a fost desemnat ca loc de ședere orașul București (Bük-reş), capitala țării.

În timpul prizonieratului și al șederii noastre, comandantul orașului amintit, prețuitul efendi colonel Budișteanu-bei a arătat multă bunăvoință pentru liniștea și bunăstarea ofițerilor, ca și ale ostașilor din oștile otomane, și a luat multe măsuri demne de laudă, încît este clar că, oricît de multe mulțumiri i-am prezenta, tot ar însemna ca și nimica. Totuși, am îndrăznit să-i oferim această umilă scrisoare de mulțumire a noastră, ca să-i rămîină amintire și ca să se știe că nu vor fi uitate niciodată din memoria otomană comportarea lor delicată și zelul omeniei pe care au arătat-o față de noi, și pentru faptul că s-ar putea ca acestea să fie menționate în istorii”.

Florica RANCA

Cărți sosite la redacție

● **Constantin Dobrogeanu-Gherea — OPERE COMPLETE**, vol. III (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; ediție îngrijită de un colectiv format din Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec — coordonatori, Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina).

Editura Politică, București, 1977, 568 pp., 25 lei: un nou volum din cea dintâi ediție completă a operei marelui gânditor și militant socialist, cuprinzând studii, articole, conferințe și interviuri din perioada martie 1892-noiembrie 1909.

● **Olimpiu Matichescu — SOLIDARI CU POPORUL ROMÂN**.

Editura Politică, București, 1977, 256 pp., 7 lei: respectul, simpatia și sprijinul de care s-a bucurat, pe plan internațional, mișcarea muncitorească, democratică și antifascistă din România, în perioada interbelică (1918-1939).

● **M. Petrescu-Dîmbovița — DEPOZITELE DE BRONZURI DIN ROMÂNIA**.

Editura Academiei, București, 1977, 392 pp., 51 lei: obiectele de bronz, din sec. XVI-VI î.e.n., descoperite pe teritoriul patriei noastre, intrate în patrimoniul muzeelor din țară și din străinătate, prezentate pentru prima oară în mod exhaustiv.

● **INSCRIPȚIILE DACIEI ROMANE**, vol. II (culese, traduse, comentate și indexate de Grigore Florescu și Constantin C. Petolescu).

Editura Academiei, București, 1977, 276 pp., + 23 planșe, 27 lei: 661 inscripții în latină și greacă din sec. II-III e.n., descoperite pe teritoriul Olteniei și Munteniei.

● **EPIGRAPHICA** (volum îngrijit de D. M. Pippidi și Em. Popescu).

Editura Academiei, București, 1977, 288 pp., 25 lei: studii ale specialiștilor români publicate în împlinirea celui de-al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină.

● **Alexandru Duțu — RUMANIAN HUMANISTS AND EUROPEAN CULTURE**.

Editura Academiei, București, 1977, 196 pp., 10 lei: studii comparative de istoria culturii, relevând contribuția umanistilor români la tezaurul spiritual european.

● **M. C. Stănescu — „DEPUN MĂRTURIE ÎN FAȚA ISTORIEI”**.

Editura Junimea, Iași, 1977, 192 pp., 6,75 lei: viața și activitatea militantului și publicistului comunist Timotei Marin (1897-1937).

● **MANUSCRIPTUM**.

București, 192 pp., 10 lei: nr. 3/1977 al revistei trimestriale editată de Muzeul Literaturii Române, instituție care în luna octombrie a.c., a împlinit două decenii de existență.

DECENIILE REPUBLICII

Seria a III-a de intrebări

1.

La 3/15 ianuarie 1859, Mihail Kogălniceanu adresa o petiție Adunării Elective a Moldovei, în care, susținând unirea principatelor într-un singur stat, arăta că aceasta este „direasă, legiuită și neapărată”.

Precedați cîteva dintre argumentele aduse de Kogălniceanu în sprijinul afirmației sale.

(1976)

2.

În noiembrie 1918, ziarul *Adevărul* scria: „Bucuria noastră va fi fără margini atunci cînd se va proclama...”

(1971)

3.

„Primăvara popoarelor” amplu suflu revoluționar al anului 1848 a instaurat — pentru scurt timp — un regim republican în trei mari orașe vest-europene. Care anume?

(1968)

4.

În ce zonă a Transilvaniei a fost organizată „republica țărănească” a moșilor, în fruntea căreia s-a aflat Avram Iancu?

(1974)

5.

„Cuvîntul nostru de ordine este azi: să fim alături de patrie, să slujim Republica”.

Cine scria astfel într-un articol apărut la 4 ianuarie 1948?

(1967)

6.

Cum era definită noua formă de stat în Proclamația guvernamentală, difuzată în cursul zilei de 30 decembrie 1947 și adresată tuturor cetățenilor țării?

(1973)

7.

Ce personalitate de frunte a vieții politice românești (1884-1958) a spus: „După moartea lui Decebal am devenit republican”?

(1974)

8.

În timpul memorabilei adunări din 3/15 mai 1848 de la Blaj, la care participanți români transilvăneni, au declarat răscălat „Noi vrem să ne unim cu țara”, a fost răspîndită și o poezie, pe foi volante, în care se definea chipul viitoarei țări române întregite.

Numele poeziei și autorul ei.

(1976)

9.

La 24 februarie 1848, Nicolae Bălcescu trimetea în țară o scrisoare prin care își manifesta bucuria față de mișcarea revoluționară franceză, care se declanșase atunci. Cui îi era adresată scrisoarea?

(1973)

10.

Dintre toate reformele realizate în cadrul programului inițiat de Al. I. Cuza, adoptarea *Legii rurale* a produs modificările cele mai profunde în viața socială și economică a țării.

Cite familii țărănești au beneficiat de pe urma acestor legi?

(1976)

Interviu cu prof. dr.
K. D. ERDMANN,
președintele Comitetului
de pregătire
al celui de-al XV-lea
Congres mondial
al istoricilor,
de la București

Adevărurile istoriei pentru adevărații istorici

Înalt, zvelt, cu ochii foarte vioi și un chip pe care daltă timpului abia dacă a apucat să-l graveze cu câteva riduri răzlețe, interlocutorul meu vădește o tinerețe surprinzătoare. Surprinzătoare pentru un istoric care a dobândit o reputație de invidiat, în Europa și dincolo de ea. Surprinzătoare mai ales pentru cel pe umerii căruia apasă o răspundere dintre cele mai grele și mai complexe, în calitatea sa de *președinte al Comitetului de pregătire al celui de-al XV-lea Congres mondial al istoricilor*. Ce tainic elixir îi conservă obrajii netezi, trupul athletic, gesturile iuți și dinamismul inepuizabil al unui adolescent clocotind de forță vitală?

E o întrebare pe care nu-mi permit să i-o pun profesorului doctor K. D. Erdmann, de la Seminarul de istorie al Universității din Kiel (Republica Federală Germania); alte probleme, de o acuitate incomparabil mai mare și de un interes mult mai general, își așteaptă nerăbdătoare rîndul să fie discutate.

Convorbirea începe în una dintre limbile pe care le stăpînește oaspetele nostru, lunecă pe nesimțite în alta, apoi în a treia și sfîrșește sub forma unui veritabil cocteil lingvistic.

Deschid, așadar, tirul interogativ:

Ce arie — în timp și spațiu — au preocupările dv.?

— Specialitatea mea este istoria contemporană, cu precădere a Germaniei. Dar cronica celor mai recente decenii ale Germaniei nu se poate concepe ca o piesă detașată; ea trebuie integrată în istoria de ansamblu a Europei și, în ultimă instanță, chiar a lumii întregi.

Deci zona geografică de care vă ocupați este, practic, nelimitată...

— Nu, zona geografică de care mă ocup este mărginită de hotarele Germaniei, așa cum arătau ele în ajunul primului război mondial. În jurul acestui nucleu, Europa și celelalte continente formează centuri concentrice, în care investigația mea are o concentrație mai redusă... Cine se poate încumeta să întocmească, cu aceeași competență, letopisețul omenirii pe o durată atît de mare?

— **C**it de mare? Unde sfîrşeşte istoria contemporană e clar: în ziua de astăzi. Dar unde începe ea? Cînd anume? În funcţie de care eveniment?

— Cînd începe exact, în mod absolut şi obiectiv, nu am nici cea mai mică idee. Singurul lucru pe care vi-l pot spune este părerea mea despre data cînd debutează această perioadă pentru Germania. Nu vă ofer, deci, decît o dată aproximativă — şi relativă, şi subiectivă, şi circumscrisă la o singură ţară.

— **D**ată care este...?

— 1914-1918... Anii primului război mondial. Dar ştiţi că, în materie de periodizare a istoriei, se poartă discuţii aprinse mai pretutindeni. Cea mai controversată este tocmai ultima etapă. E şi firesc: contemporaneitatea depinde, desigur, de un complex de situaţii şi împrejurări în care se găseşte o mare zonă geografică — un continent, mai multe, tot globul. Dar aceste condiţii de ansamblu nu influenţează nici identic, nici simultan toate ţările din perimetrul respectiv. Unele înregistrează schimbările imediat şi conform unui anume model, altele reacţionează cu întârzieri variabile şi într-un fel diferit. Întîlnim deosebiri, în funcţie de propriul trecut istoric, de profilul, caracteristicile şi tradiţiile de ordin naţional, economic, social, demografic, politic, cultural etc. ale fiecărei societăţi în parte, de poziţia sa geografică, de climă şi de nenumăraţi alţi factori. Iată de ce buletinele de naştere ale contemporaneităţii poartă date ce diferă considerabil de la popor la popor. Un singur exemplu: în timp ce covârşitoarea majoritate a ţărilor situează în sec. XX capătul iniţial al acestei ultime „felii” de istorie, istoriografia franceză o face să coincidă — pentru Franţa — cu revoluţia din 1789. Dacă pot să mă exprim aşa, perioada contemporană este acolo cu exact 125 ani mai bătrînă decît în Germania.

— **C**u o sută douăzeci şi...? Nu înţeleg.

— Da, sună bizar, dar aşa e! Germania inaugurează perioada contemporană în primul război mondial. Dacă scădem 1789 din 1914 obţinem 125. Deci cu un secol şi un sfert mai tîrziu decît Franţa.

— **C**eea ce înseamnă...?

— Atenţie! Multă atenţie la acest punct — la punctul „semnificaţie”. Pe plan valoric, decalajul de care vorbim nu înseamnă nimic, absolut nimic. Cel puţin aşa văd eu lucrurile. Cei 125 ani de aşa-zisă întârziere nu au nici o semnificaţie calitativă, nu conferă nici o superioritate vreuneia din cele două ţări pe care le comparăm. Istoria lor rămîne aceeaşi, păstrînd aceleaşi momente măreţe şi aceleaşi episoade tragice, proprii fiecăreia dintre ele. Să nu uităm că această

compartimentare se operează *post factum*, din necesităţi de studiu, de interpretare sau de predare didactică. Noi, istoricii, avem uneori tendinţa înduioşător de naivă să credem că a *cerceta trecutul* echivalează cu a *modifica trecutul*. Ceea ce, bineînţeles, nu corespunde cîtuşi de puţin adevărului. Misiunea noastră este de a *relata acest trecut, de a-l explica, de a-l aprecia din felurite puncte de vedere* ş.a.m.d. Ce-i drept, insistînd asupra unor aspecte şi exagerîndu-le proporţiile ori consecinţele, trecînd prea repede peste altele sau omîtîndu-le cu desăvîrşire, interpretînd evenimentele de pe poziţii dictate de cine ştie ce interese, ca să nu mai spun... ca să nu mai spun minţind pur şi simplu, putem denatura sau plămădi. Dar ce anume? **Chipul trecutului, imaginea lui**, nu trecutul însuşi, care rămîne, în aeterno, inalterabil şi identic cu sine însuşi.

— **P**erfect adevărat. Dar această imagine a trecutului joacă şi ea un rol deloc neglijabil în prezentul fiecărui popor, determinîndu-l la anumite opţiuni şi atitudini. Altfel spus, printre aparatele de bord care servesc la orientarea istoriei în curs de efectuare se include şi chipul istoriei deja consumate. De aceea infidelităţile comise de cei ce zugrăvesc portretele istoriei au pricinuit şi continuă să pricinuiască un rău imens.

— De acord, de acord, de acord! Încă un argument, cu o pondere incontestabilă, în favoarea respectului cît mai scrupulos faţă de adevăr. Cu atît mai mult cu cît, ori de cîte ori intră în conflict cu istoria, istoricul iese înfrînt. E un deznodămînt inevitabil...

— **I**n istorie, ca şi în orice altă ştiinţă: realitatea obiectivă este invincibilă... Domnule profesor, se pare că politeţea vă împiedică să vă uitaţi la ceas. Dar tot politeţea mă obligă s-o fac eu şi să constat că v-am răpit o tranşă respectabilă din timpul dv., atît de drămuît. În minutele care ne mai rămîn, vă rog să spuneţi cititorilor noştri la ce aţi mai lucrat în ultima vreme.

— În ultima vreme am publicat mai mult, valorificînd investigaţii făcute, ca să zic aşa, în penultima vreme. A apărut astfel volumul *Die Deutsche Geschichte in der Zeit der Weltkriege* („Istoria Germaniei în perioada războaielor mondiale”).

— **T**rebuie subliniat că e vorba de o operă monumentală.

— Dacă o judecăm după dimensiuni, da: are peste o mie de pagini. În alte privinţe... Să trecem mai departe: îmi pare bine că am descoperit şi editat, cu o introducere a mea, *Jurnalele* lui Kurt Ritzler, secretarul particular al lui Theobald von Bethmann-Hollweg, care a fost cancelarul Germaniei

lui Wilhelm II din 1909 pînă în 1917. Aceste adnotări zilnice aruncă o lumină nouă și interesantă asupra mecanismului care a anertat Germania în primul război mondial și asupra tentativelor eșuate ale lui Bethmann-Hollweg de a încheia o pace de compromis în 1917. În sfîrșit, ar fi mai cita lucrarea pe care i-am consacrat-o lui Konrad Adenauer, personalitate politică de prim rang a zonei renane în perioada interbelică. Știați, de exemplu, că el preconiza, încă din deceniul 1920-1930, un fel de alianță economică între Germania, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg? O idee care, dacă s-ar fi bucurat de o audiență mai largă, ar fi contribuit, poate, la evitarea catastrofei naziste... Repet: poate! O certitudine nu există...

— **C**a de obicei cînd pășim pe nisipul mișcător al lui „ce ar fi fost dacă ar fi fost altfel“...

— Evident! În schimb, putem fi mult mai categorici cu privire la factorii care au ușurat venirea la putere a nazismului.

— **C**a de pildă?

— Ca de pildă fatidicul martie 1930, cînd s-a dizolvat coaliția care guvernase pînă atunci, coaliție formată din partidele social-democrat, populist și catolic de centru. Atunci afirm eu că s-a sinucis Republica de la Weimar. Iar Reichstagul, Parlamentul în care hitleristii erau încă în număr mic, poartă o grea răspundere... Dar ne-am abătut de la tematica noastră.

— **C**um anticipați Congresul mondial al istoricilor, care va avea loc în 1980, la București?

— Recolta oricărui congres depinde de semințele pe care le-ai plantat, din vreme,

pe ogorul său. În legătură cu cel din 1980, sînt optimist și cred că va avea succes. Dar marea întîlnire trebuie pregătită temeinic prin întîlniri mai mici — conferințe, simpozioane, grupe de lucru etc. Iar la tribuna congresului va fi necesar să evităm, cu toată consecvența, retorica goală, lipsită de conținut, declarațiile emfaticе, diversunile demagogice. Să ținem seama că vrem să realizăm o cooperare autentică și multilateral folositoare între istoricii din toată lumea. Cred că Bucureștiul, pe care l-am mai cunoscut în urmă cu aproape cincizeci de ani, oferă un climat dintre cele mai prielnice pentru o asemenea cooperare și pentru o reușită deplină a congresului.

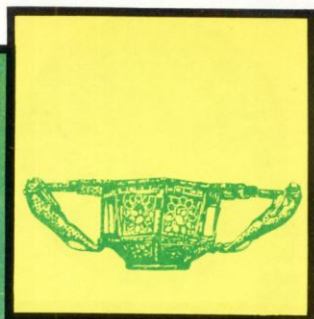
— **I**n cincizeci de ani, Bucureștiul nostru s-a schimbat întrucîtva...

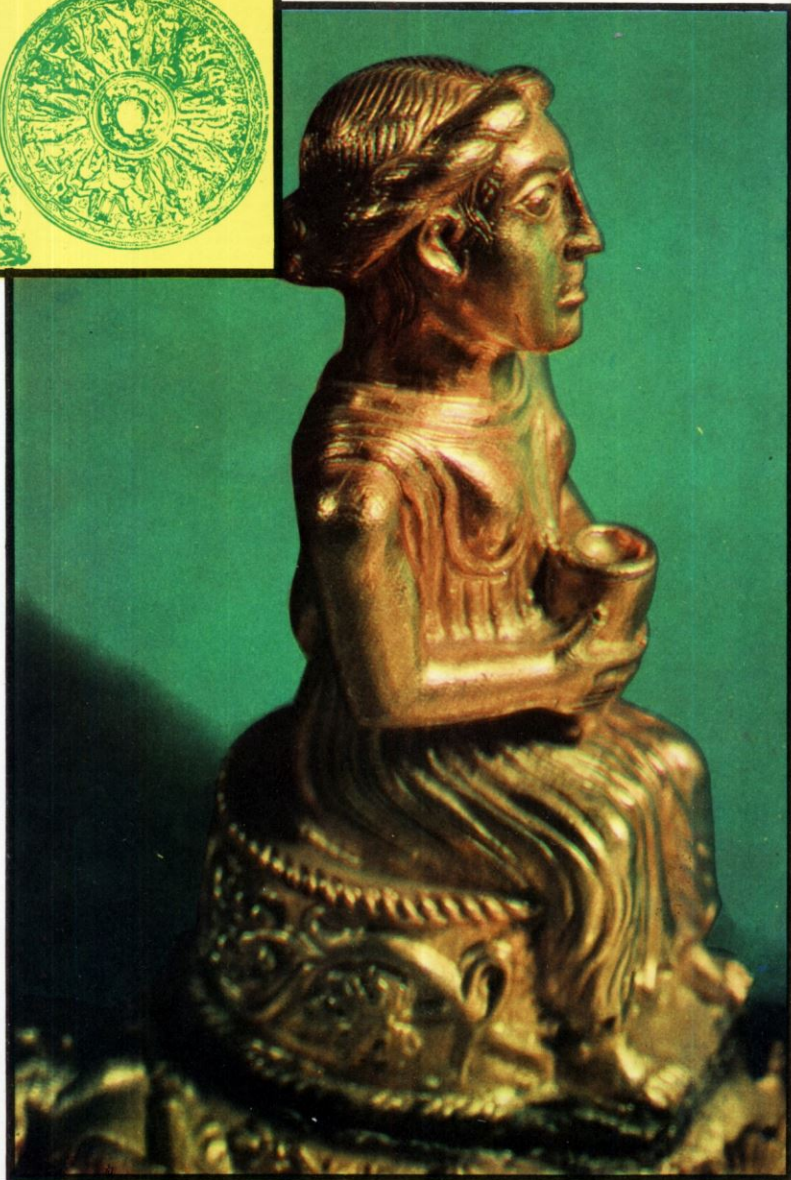
— Apreciez modestia acestui întrucîtva! S-a schimbat enorm, s-a transformat în altceva, a devenit o metropolă modernă și elegantă. Toate acestea fără să piardă nimic din farmecul lui de odinioară. Farmecul străzilor, farmecul oamenilor... Farmec care operează pînă și în cadrul unor ample dezbatere științifice, așa cum am avut ieri la Institutul de științe istorice și social-politice. Directorul Ion Popescu-Puțuri și colaboratorii săi mi-au apărut ca remarcabil de competenți pe un vast registru de probleme. Dar nu numai atât: atmosfera creată în această discuție a constituit pentru mine un veritabil stimulent, foarte propice schimbului de idei. Contactul s-a stabilit imediat și am comunicat unii cu ceilalți, fără reticențe, fără inhibiții. Tocmai de aceea aștept cu încredere 1980: mizez pe acest har al românilor de a da impuls minților, a deschide sufletele și a dezlega limbile.

Nicolae MINEI

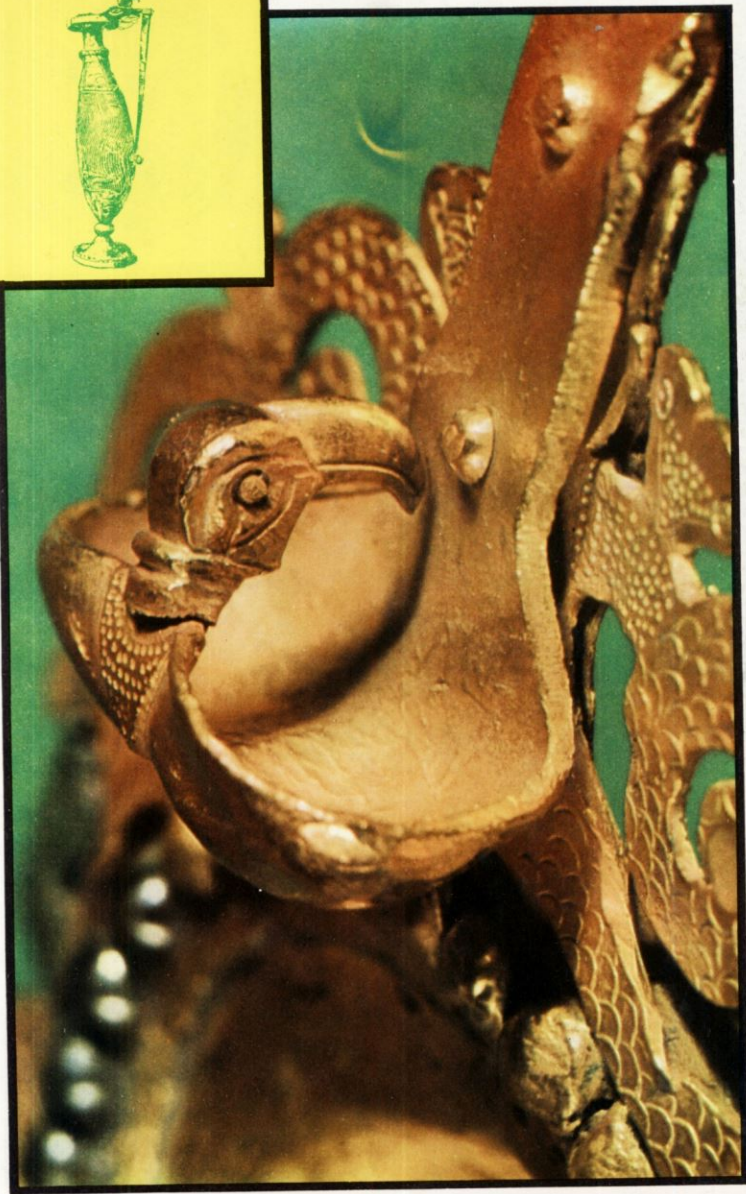
PLANȘELE NOASTRE

Cu 140 ani în urmă, în apropierea **Castrului de la Pietroasa**, pe care-l prezentăm în acest număr al revistei (p. 33), a fost găsit tezaurul cunoscut sub numele de „Cloșca cu puii de aur” — una dintre cele mai fabuloase comori descoperite, pînă acum, pe teritoriul patriei noastre. Privite de aproape, piesele acestui tezaur își dezvăluie și mai pregnant fascinantă lor frumusețe. Iată detalii de pe următoarele patru piese (în medalion) ale comorii: ① coșulețul octogonal; ② patera; ③ fibula mare; ④ cana oenochoe.

CASTRUL DE LA PIETROASA

Dr. GHEORGHE DIACONU

Descoperirea, în 1837, a tezaurului de la Pietroasa¹ (azi Pietroasele), cunoscut și sub numele de „Cloșca cu pu” a stîrnit un deosebit interes, numeroși fiind cei ce au căutat să-i descifreze tainele. Dintre toți s-a distins, precum se știe, Alexandru Odobescu, care după decenii de tenace cercetări, a scos, între 1889-1900, celebrul său studiu în trei volume asupra acestei descoperiri.

Odobescu a avut dreptate

Încă în 1855, cînd a efectuat primele cercetări pe locul unde a fost găsit tezaurul, la obârșia văii Urgoaia, care întretaie dealul Istria din apropiere de Pietroasa, marele arheolog, istoric și om de literă român a ajuns la concluzia că aici s-a aflat o așezare romană — un castru. Săpăturile pe care le-a făcut 11 ani mai târziu au dus la dezvelirea zidului de est al castrului, pe o lungime de 70 m, a 15 m din zidul de nord al construcției și i-a oferit posibilitatea să cerceteze materialul arheologic din turnul circular situat în partea de nord-est. Rezultatul săpăturilor l-a consemnat în volumul III al lucrării *Le Trésor de Pétrossa*: „Cîteva săpături întreprinse în 1866, în mai multe puncte din incintă au scos la lumină, amestecate cu multă cenușă, pietre de construcție, cărămidă, vase de ceramică grosolană, fragmente de vase de sticlă, vase, arme și zăbale de metal, doi piepteni mici și o împunghitoare de os, mai multe rișnețe de piatră, multe oase de animale domestice, cîteva resturi de lemn putrezit și, în sfîrșit, chiar o mică monedă de bronz cu efigie imperială, dar atît de alterată, încît pînă în momentul de față determinarea a fost imposibilă ca și descifrarea legendei, cu toate că prezintă, neîndoind, aspectul monedelor romane din epoca postconstantiniană. Fără îndoială că acolo a fost o mică fortăreață, un post avansat, un *castellum* de unde se puteau supraveghea mișcările dușmanului din cîmpie. Este oare surprinzător că acest castru, ale cărui rămășițe atestă o distrugere violentă, a trecut succesiv de la romani la goți și că el a aparținut în acele vremuri frămîntate unui grup aventuros de sarmați pe care Athanaric

trebuie să-l fi alungat pentru a se putea stabili în acest refugiu sprijinit de munți?”.

Odobescu a fost de părere că fortăreața ar fi fost construită în sec. IV și ar fi fost distrusă în timpul frămîntatelor evenimente prilejuite de invaziile goților, din 365.

Ulterior, s-a formulat părerea că ridicarea construcției ar fi avut loc în timpul împăratului Traian (98-117 e.n.), ea servind ca avanpost trupelor din Transilvania.

Din păcate, materialul arheologic descris de Odobescu s-a pierdut, păstrîndu-se numai planul construcției și al sondajelor făcute de el. Pe de altă parte, la Pietroasa nu au mai fost întreprinse, vreme îndelungată, cercetări. Săpăturile nesistematice făcute între timp de diletanți sau... căutători de comori, au dus, la distrugerea, în bună măsură, a legăturilor stratigrafice dintre nivelele de locuire din incintă.

În 1973 au fost reluate cercetările științifice. Săpăturile au pus în evidență vestigiile unui castru cu dimensiunile de cca. 160 × 130 m, o fortificație ridicată din blocuri de piatră calcaroasă scoase din carierele masivului Istria și legate între ele prin mortar realizat din nisip, piatră de var, cărămiși și cărbuni.

În interior s-au descoperit cîteva barăci-locuințe de suprafață (în care, probabil, se adăpostea garnizoana) și o serie de locuințe îngropate în pămînt, cu inventar casnic bogat. Într-una din ele, s-a găsit o monedă emisă în timpul împăratului Valens (364-378), ceea ce confirmă, alături de alte vestigii, că fortificația a fost ridicată și a funcționat în a doua jumătate a sec. IV e.n.

Sediul Claudiei Pia Fidelis

În vara anului 1976, acestor descoperiri li s-au adăugat hipocaustul² unor terme, o sală de gimnastică pardosită cu dale de marmură și două canale de drenaj. Așadar, castrul nu fusese doar un punct de staționare întîmplătoare a unei armate romane, ci sediul unei unități stabilite aici pentru o vreme îndelungată și, ca atare, dotată cu toate

¹ Instalație termică de la subsolurile edificiilor; încălzirea se realiza printr-un sistem de conducte din țigăi aflate la nivelul podelei.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 7/1970.

instalațiile necesare instruirii și pregătirii militarilor. Pe un fragment de cărămidă, găsit în hipocaust, se păstrează și inițialele — C.P.F. — ale unității militare aflate aici. Este vorba de Legiunea XI, Claudia Pia Fidelis, ce-și avea sediul la Durostorum (Siliștră).

În apropiere de castru s-au găsit și două necropole, într-un mormânt din prima descoperindu-se o fibulă cu capetele în formă de bulbi de ceapă. Asemenea însemne erau acordate numai înalților demnitari sau comandanților militari, ceea ce demonstrează, odată în plus, că aici își avea sediul o garnizoană importantă, în fruntea căreia se afla un comandant de rang superior. În a doua necropolă au fost identificate monede emise în timpul împăratului Constanțiu II (337-361), depuse, potrivit unui obicei greco-roman, fie pe pieptul, fie în minile celor decedați.

Cînd și cine a ridicat castrul și celelalte construcții din jurul său? Din datele existente rezultă că începutul zidirii lui trebuie fixat în timpul domniei împăratului Constantin cel Mare (307-337), lucrările fiind terminate de urmașii săi.

Din analiza planului și a tehnicii de construcție a zidurilor ca și din tipul castrului, propriu arhitecturii romane (în trepte, urmînd stîncă nativă, sau ancorînd, pe unele laturi, fundația de ziduri seci în lutul galben) reiese, fără îndoială, că el a fost conceput de romani. De asemenea, prin analogie cu construcții asemănătoare din cuprinsul imperiului, putem deduce că meșterii care au pregătît mortarul, au ars cărămida și piatra de var, ca și zidarii propriu-ziși, care au placat fețele zidurilor cu blocuri ecarisate, au fost tot de origine romană. Din imperiu au venit aici și meșterii care au realizat sistemul de canalizare pentru aducerea apei în castru prin conducte de olane, ale căror mufe au fost lipite cu mortar special. Pentru procurarea pietrei, finisarea acesteia în blocuri meșteșugit cioplite și îndeosebi pentru prelucrarea lemnelor folosite în construcții s-a apelat însă — după cum atestă măturile arheologice — la populația locală.

O extremitate a Brazdei lui Novac?

Împrejurările în care a fost construit castrul și, odată cu acesta, termele și celelalte complexe reperate de noi, precum și altele pe care urmează să le cercetăm în viitor, ca așezarea civilă, taberele de muncă situate în afara castrului, cuptoarele de ars varul și cărămida ș.a., trebuie urmărite pornind de la finele sec. III e.n. și începutul celui următor. În acea vreme, regiunea Dunării de Jos a fost tulburată de o serie de raiduri organizate de vizigoți, instalați în stepele din nordul Mării Negre. Treptat, o serie de triburi s-au deplasat spre regiunile noastre. În jurul anului 300, puterea carpilor din Moldova a slăbit, iar la scurt timp după această dată goții s-au instalat și în nordul și nord-estul Munteniei. Odată stabiliți în apropierea frontierei romane, ei au început să organizeze în tovarășia sarmaților, taifailor, dacilor liberi și a altor

populații pe care le încorporaseră în confederația lor, incursiuni în interiorul imperiului. Drept răspuns, împăratul Constantin cel Mare a inițiat, la nord de Dunăre, campanii cu scopul de a-i pacifica pe vizigoți. După lupte îndelungate și înverșunate, în iarna anului 332, s-a încheiat un **foedus** (tratat de alianță), prin care căpetenia vizigoților, Ariaricus, era obligat să-l trimită pe fiul său Athanaric ca ostăteac la Constantinopol.

În condițiile sporirii primejdiei reprezentate de atacurile populațiilor migratoare, pentru a asigura o mai eficientă protecție la granița nordică, Constantin cel Mare a luat inițiativa de a realia la imperiu o fișie de pămînt de la nord de Dunăre. La șase decenii după abandonarea Daciei, romanii reveneau în fosta provincie, împăratul hotărînd — tot pentru necesități de apărare — și construirea unui val protector.

Investigații recente confirmă ipoteza unor istorici, potrivit căreia Brazda lui Novac de Nord — numele sub care mai este cunoscut acest val de pămînt înalt de opt metri ce pornea din regiunea Drobeta-Turnu Severin, traversa Oltenia, trecînd prin Craiova, întretaia Olul și limesul transalutan, mergînd pe la nord de Tirgșor, prin orașul Ploiești, pierzîndu-și urma la ieșirea din orașul Mizil — a fost construită în această epocă. După părerea noastră castrul de la Pietroasele, situat nu departe de Mizil, constituia capătul de est al Brazdei. Așadar, în anii de domnie ai lui Constantin, stăpînirea romană a fost reînaltată la nord de Dunăre. Pentru apărarea teritoriului, trupe ale Moesiei Saecunda, cu sediul la Durostorum — în primul rînd ale Legiunii XI Claudia Pia Fidelis — au fost instalate la curbura Carpaților pentru a supraveghea teritoriul împotriva unor atacuri barbare.

Stăpînirea romană la Pietroasele a durat cîteva decenii. Alături de ostași romani, la apărarea castrului și a regiunii a participat și populația locală. În fortăreață, împreună cu numeroase obiecte de uz casnic geto-dac, au fost descoperite și arme de luptă de certă factură geto-dacică, de pildă temuta **sica** dacică (sabia încovoiată) sau cosorul de luptă reprezentat pe unele monumente triumfale. Asemenea arme caracteristice nu puteau fi folosite decît de luptători familiarizați cu ele, respectiv de locuitorii din împrejurimi.

Vizigoții, conduși de Athanaric, fostul ostăteac de la Constantinopol, s-au ridicat însă din nou împotriva imperiului. Noul împărat, Valens, a întreprins trei campanii de pedepsire a lor, campanii sortite eșecului, în urma cărora castrul de la Pietroasele a fost se pare, abandonat și cedat vizigoților.

Pentru a doua oară, în decurs de un secol, trupele romanilor s-au pus la adăpostul graniței naturale, formată de Dunăre. Oamenii pămîntului, localnicii, care au participat din plin la înaltarea castrului, au rămas din nou să înfrunte singuri populațiile pornite în iureșul migrației.

¹ Val de pămînt construit în sec. II-III e.n. Începea la Rostiori de Vede, traversînd Cîmpia munteană și zona subcarpatică pînă la Rucăr.

400 CRONICARI SAȘI DESPRE ROMÂNII

Dr. ADOLF ARMBRUSTER

Considerându-se dintotdeauna o parte etnică a Transilvaniei, sașii s-au bucurat de largi drepturi garantate, avînd, bineînțeles, și o seamă de obligații. În anul 1224, prin cunoscutul privilegiu Andreanum, regele Ungariei Andrei II (1205-1235) delimitase cu destulă aproximație zonele cu cea mai intensă locuire săsească, așa cum se constituiseră ele „în vremile bunicului nostru, Geza II” (1141-1162). Aceste zone, la care în veacurile următoare, s-au adăugat, cu același statut juridic districtele Năsăud și Țara Birsei au devenit așa-numitul „pămînt crăiesc” (fundus regius). Pe teritoriul acesta, sașii au avut o organizare administrativă bazată pe districte și scaune, deasupra cărora se afla un organism politic: „Universitatea sașilor transilvăni” (Universitas Saxonum Transsylvaniae = Comunitatea sașilor din Transilvania), care garanta autonomia internă și era organul reprezentativ în relațiile comunității săsești cu celelalte stări din Transilvania, precum și cu regalitatea maghiară.

O tradiție seculară

Viețuind alături de poporul român, făurind împreună cu ceilalți locuitori ai Transilvaniei bunurile materiale, luptînd deseori în comun pentru apărarea independenței sau pentru dobîndirea libertății sociale, sașii au avut, ca atare, strînse și permanente legături cu românii. Era, deci, firesc ca istoria românilor (cu precădere a celor din Transilvania, dar și din celelalte principate) să reprezinte o constantă a preocupării cronicarilor ridicați din rîndul sașilor. S-ar putea spune chiar că singura permanentă a istoriografiei săsești este preocuparea ei față de români. Aproape că nu există cronică în care să nu apară referiri la românii transilvăneni și la cei

din țările românești de dincolo de Carpați. Astfel, numai între secolele XV și XVIII, aproximativ 400 autori au inserat în operele lor zeci de mii de informații despre români.

Dacă interesul sașilor pentru românii din Transilvania se explică prin natura relațiilor permanente și cotidiene, cel purtat locuitorilor din Țara Românească și Moldova se încadrează într-o viziune istorică și o gîndire politică ce denotă, pe de o parte, cunoașterea intereselor comunității săsești, iar, pe de altă, conștiința unității celor trei provincii locuite de români și legate între ele prin același mecanism economic și aceeași soartă istorică. Cronicarii (în marea lor majoritate preoți și magistrați, dar și meseriași, negustori și chiar țărani) știau prea bine că orice schim-

bare, de orice natură ar fi fost ea, produsă în țările de dincolo de Carpați putea avea ecouri, într-un sens sau altul, în rîndul locuitorilor din Transilvania, și, implicit, să se răsfrîngă asupra „Universității săsești”.

Ceea ce îi preocupă în primul rînd pe cronicari sînt evenimentele politice. Structura internă politică și social-economică, mentalitatea colectivă a românilor — prezentînd multe asemănări cu forma de organizare și cu modul de a gândi al sașilor — sînt mai puțin prezente în respectivele cronici, fiind considerate ca de la sine înțelese.

Fiindcă, prezentarea istoriei politice românești apare îmbogățită de la o epocă la alta, pe măsura evoluției și cunoașterii acestei istorii. Adeseori, în relatarea evenimentelor, autorii sași au folosit drept sursă de informare operele cronicarilor și istoricilor români. Astfel, Johann Filstich (1684-1743), care a scris o monumentală monografie consacrată exclusiv românilor (1727), a tradus principalele cronici muntene, folosindu-le în opera sa istoriografică; de asemenea medicul transilvănean Andreas Wolf (1741-1812) a folosit în redactarea descrierii asupra Moldovei (apărută în două volume, la Sibiu, în 1805) nu numai operele lui Dimitrie Cantemir („descoperit” în sec. XVIII și de alți autori sași), ci și pe cea a „logothetului” Miron Costin, sau o serie de cronici muntene.

Deosebit de interesant este și faptul că în perioada de la sfîrșitul veacului XVII și

Umanistul sas Johannes Honterus...

VIGILATE ET ORATE.
- IOHANNES - HONTI

Ajutorul german și orice alt ajutor străin este prea departe și pînă ar sosi acesta la vremuri de nevoie, țara [Transilvania] ar trebui să piară, mai ales dacă Moldova și Țara Românească n-ar fiine cu ea. De aceea nici un principe n-ar trebui să intre în încurcătură în chip ȕșuratic cu aceste două țări sau să dea vreo pricină de dezbinare.

GEORG KRAUS (1666)

Un singur lucru îl știu cu certitudine, anume că pînă în ziua de astăzi valahii noștri [din Transilvania] își zic Rumuin, ceea ce înseamnă romani.

LAURENTIUS TOPPELTINUS
(1667)

Acest voievod [Mihai Viteazul] a fost un domnitor autoritar și neînduplecat, dar domnia lui a însemnat pentru noi, sașii o perioadă de progres și prosperitate, el fiindu-ne totuși binevoitor.

GEORG SOTERIUS (1716)

O opinie care, chiar dacă nu este pe deplin corectă, vădește cunoștințele de limbă română ale autorului și respectul său față de cărturarul român Nicolae Olahus.

După opinia mea, numele său [al lui Vlad Țepeș] adevărat este Dragula, așa cum scrie și Olahus și nu Dracula

începutul celui următor, în pofida schimbărilor survenite în situația politică a țărilor române (instaurarea dominației habsburgice în Transilvania, respectiv inaugurarea domniilor fanariote în Moldova și Țara Românească) preocuparea istoriografiei săsești față de români nu a scăzut. Dimpotrivă, această preocupare apărută la primii cronicari anonimi în sec. XV, preluată și „umanizată” în epoca Renașterii și a Reformei, s-a concretizat în veacul luminilor prin publicarea unor ample monografii, colecții de cronici și documente românești, studii speciale consacrate românilor. Frumoasa tradiție a ogîndirii istoriei românești nu s-a întrerupt nici în sec. XIX, fiind cultivată și respectată cu o consecvență rar întîlnită.

**Honterus : Valachia +
Moldavia +
Transsylvania =
DACIA**

Istoriografii sași au manifestat un interes deosebit față de români și numele țărilor locuite de ei. La sosirea coloniștilor „germani” — printre care se aflau cu certitudine și

cum scriu toți istoricii, în chip greșit [...]. Noi dăm dreptate lui Olahus mai ales din considerentul că acesta, ca un savant român din naștere, a trebuit să știe mai bine decât toți ungurii, italienii, germanii etc. cum se scrie corect acest nume românesc. Nu vreau să obolesc [pe cititori] prin demonstrații și înșirări de explicații de tot felul care s-au dat acestui nume; amintesc în sprijinul tezei mele numai faptul că Dragul înseamnă în limba română un om foarte iubit, iar Dracul — un diavol.

GEORG JEREMIAS HANER (1763)

De pre aceleași vremi (așa grăiește el [Michael Lebrecht]), «patriotul nostru» despre ieșirea [originea] românilor din Ardeal) să află în țara aceasta pînă în ziua de astăzi vii monumenturi care mai tare grăiesc despre aceea cum că romanii oarecînd au lăcuit în țările acestea decît toate cel mai sus pomenite; aceste monumenturi sînt românii, pre care noi așa de mulți vedem că lăcuiesc împrejurul nostru, [...] cei mai vechi lăcuitori a țărilor acestora.

MICHAEL LEBRECHT (1784)

în traducerea lui IOAN BUDAI-DELEANU

negermani, adică acei „latini” din documentele vremii și care desemnau grupuri etnice romanice — societatea românească nu era constituită în organizații statale propriu-zise. Românii alcătuiau o salbă de cnezate și voievodate, „țări ale românilor” (*terrae Blachorum*), din a căror unificare și centralizare, în sec. XIV, s-au format statele feudale Moldova și Țara Românească. În documentele externe din sec. XIII-XIV și în poezia germană a evului mediu din aceeași perioadă, au apărut știri despre *Walachenländer* (țări ale românilor), aceste informații avînd drept surse pe sași, care au jucat astfel un veritabil rol de „agenți de presă” în formarea imaginilor occidentalilor asupra românilor.

În cronicile săsești (redactate în limba latină), de unde au fost apoi preluate în diverse scrieri occidentale, denumirile date țărilor române au apărut în forma în care la data redactării respectivelor cronici, aceste denumiri se aflau de multă vreme încetățenite în epocile respective. Astfel, Țara Românească a fost numită *Ungrovlachia*, *Transalpina*, *Valachia Transalpina* sau, pur și simplu, *Valachia*. La rîndul său, Moldova a fost numită *Moldavia*, *Bogdania*, *Carabogdania*, *Caravlahia*. Adeseori, cele două țări au fost numite cu același termen: *Valachia* (*Valachia Maior*, termen utilizat inițial pentru ambele princi-

MARTINI FELMER
PRIMAE LINEAE
HISTORIAE TRANSILV.
ANTIQUI, MEDII
ET RECENTIORIS AEVI.

ACCESSERVNT
OBSERVATIONES

CRITICAE ET PRAGMATICAE

CVM X EXCVRSIBVS

OPERA

IOSEPHI CAROLI EDER.

Venum prostat Cibinii et Clandiopolii
in bibliopoliis Martini Hochmeisteri.

Pagina de deschidere a Istoriei Transilvaniei, lucrare aparținînd lui Martin Felmer, primul cronicar sas care a utilizat termenul *România*

pate, apoi cu precădere pentru Țara Românească și *Valachia Minor* — pentru Moldova), subliniindu-se și în acest fel unitatea etnică a celor două state. Aceiași semnificație o au și denumirile prezente frecvent în cronicile redactate în limba germană, cînd autorii aduc unele „inovații” în denumirile ce indică cele două principate de peste Carpați: *beyde Wallacheyen* („ambele Valahii”) și *2 Wallachische Länder* („cele două țări valahe”), sau termenul de *Bleschland* (de la *blesch*, care în graiul săsesc, înseamnă „românesc”). Cronicarul Georg Kraus (1607-1679) a realizat chiar o combinație între *Walachei* și *Bleschland*, numind Țara Românească *Blachey*! Într-o serie de lucrări istoriografice săsești, domnitorii celor două principate sînt menționați prin noțiunea de *blesch Wayda*, boierii prin *blesch Bugären*, iar locuitorii Munteniei prin *Bleschländer*. Referindu-se la acțiunea purtată în comun, în 1556, de țările române, pentru izgonirea imperialilor din Transilvania, Hieronymus Ostermayer, primul cronicar sas care și-a redactat *Istoriile* în limba germană, vorbește de „ambii voievozi români”

(**beide blesch Wayda**) demonstrând că, pentru sași, era evident că moldovenii și muntenii sînt **români**.

În epoca Renașterii, umaniștii sași au făcut un însemnat pas înainte, între termenii adoptați de ei pentru a defini teritoriul locuit de români înfîlîindu-se tot mai des nume ca „țara geților”, sau „țara dacilor”. Johannes Honterus (cca. 1498-1549) este primul care — pe harta alcătuită de el în 1542 — a înscris numele DACIA peste întreg teritoriul celor trei țări române, cu litere mai mari decît cel al provinciilor istorice, **Valachia, Moldavia, Transsylvania**.

În lucrările sale, cronicarul Hieronymus Ostermayer a identificat Țara Românească cu ȚARA (das Land), termenul fiind preluat apoi de numeroși alți cronicari. Vitalitatea impresionantă cu care acest termen a persistat în operele diferiților cronicari se explică prin faptul că tot Țara i-au spus teritoriului de peste Carpați și românii transilvăneni, dînd glas, astfel, aspirațiilor lor de unire cu moldovenii și muntenii.

Nu mai puțin lipsită de profunde semnificații este noțiunea folosită — la mijlocul sec. XVIII — de cronicarul Martin Felmer (1720-1767). Referindu-se la întregul teritoriu, el l-a numit **Romanien** (România), fiind astfel primul autor care a utilizat acest nume pentru țara noastră.

Izvoare narative unice

Cu egal interes s-au aplecat cronicarii sași și asupra originii românilor. Ceea ce se relevă de la bun început în scrierile lor este faptul că nici unul dintre ei nu neagă latinitatea românilor. În același timp, aceste scrieri pun în lumină existența conștiinței la români despre această origine. Desigur, spre deosebire de autorii occidentali, ei au avut posibilitatea să surprindă mai ușor această conștiință. Contactul sașilor cu românii a fost o permanență și nu s-a limitat, ca în cazul altor naratori, la o vizită, la o călătorie sau la o simplă conversație.

Afirmările lor pornesc de la sublinierea continuității elementului roman în Dacia. În decursul vremurilor, românii și-au păstrat limba lor latină, datinile, credințele, portul. Istoricii au insistat asupra faptului că românii înșiși și-au spus, în toate timpurile, **Rumuny** (adică români, ceea ce după opinia aceluiași cronicari înseamnă romani).

Majoritatea cronicarilor au explicat corect termenul de „valahi”, care reprezintă denumirea dată de germanicii tuturor romanicilor. În operele lor se găsesc și încercări de a combate unele teorii greșite cu privire la originea și numele poporului român.

Familiarizați cu istoria poporului român, cu frământările românilor transilvăneni, ei au reflectat în operele lor — cu sinceritate și cu pedanteria ce le erau caracteristice — multe din aceste frământări. O bună parte din scrierile de la sfîrșitul sec. XVIII, de exemplu, dovedesc receptivitatea autorilor față de trezirea activă a conștiinței naționale românești în Transilvania, trezire ce a culminat cu întocmirea documentului **Supplex**

Libellus Valachorum — memoriul înaintat, în 1791, împăratului Leopold II, prin care se cerea recunoașterea românilor transilvăneni ca „națiune” egală în drepturi. Argumentele folosite de autorii **Supplexului** — vechimea neîntreruptă a neamului, precum și superioritatea numerică a românilor în comparație cu celelalte „națiuni” din Transilvania — sînt des înfîlîite la cronicarii sași, atît în perioada dinaintea redactării memoriului, cît și în aceea a confruntărilor politice declanșate de această scriere național-patriotică.

Tangential, scrierile cronicarilor sași privitoare la români reflectă și aspecte economice (îndeosebi schimburi comerciale), alcătuirile societății, luptele sociale, viața culturală și bisericească. Predominante însă rămîn evenimentele politice și militare care, prin bogăția și diversitatea lor, ar putea alcătui o cuprinzătoare istorie a românilor, după cum relațiile cronicarilor români despre sași ar putea alcătui o istorie politică generală a sașilor.

Țelul acestui articol este, printre altele, tocmai de a atrage atenția asupra numeroaselor informații cuprinse în aceste izvoare narative — multe inedite — informații nu de puțin ori unice prin valoarea lor.

◀1947 PREMIANȚI▶

(Urmare din p. 23)

Simișescu Alexandru — B; Cernea Stelian — *Ploiești*; Kuji Andrei — *Teoca, BN*; Lupu Gheorghe — *Frașiaș, DJ*; Dumitras Ioan — *Bucium Sat, AB*; Rada Mihai — B; Cosăciș Lidia — B; Cioabău Marietta — B; Caralun Virgil — *Timișoara*; Iakab Ioan — B; Terna Sergiu — *Baia Mare*; Mușuroi Ana — *Craiova*; Marghescu Adriana — B; Bodea Georgea — *Reșița*; Kapeze Ludovic — *Tg. Mureș*; Prădescu Paul — B; Butnaruc Valentin — *IS*; Petre Atanasie — B; Gheorghiu Maria — *Craiova*; Andrei — B; Strat Corneliu — *Scintesești, GL*; Horvat Andrei — B; Strat Corneliu — *SV*; Luciu Alexe — *Sîntana de Mureș, MS*; Albescu Livia — *Volcan*; Cornea Lucian — *SB*; Tundrea Matei — *Tg. Jiu*; Iakab Ștefan — B; Brătulescu Nicolae — *Ploiești*; Popescu Valeria — *Giurgiu*; Năstase Ovidiu — B; Trusca Alexandra — B; Ștefan Ionescu — *Oradea*; Grosu Maria — B; Corneanu Traian — *Cluj-Napoca*; Căciță Luminia — *IS*; Burducea Stela — *Ploiești*; Cornea Dumitru — *Tg. Mureș*; Buzatu Emanuel — *Drobeta-Tr. Severin*; Clucă Valeriu — *Drobeta-Tr. Severin*; Istvan Dumitru — *Baia Mare*; Andrica Mihai — *Ploiești*; Garbată Vasile — *IS*; Teodoriu Florin — B; Radu Gheorghe — *Cîmpina*; Papă D. — *Ploiești*; Firescu Ioana — B; Tomulescu Valerică — *Șupina Măcișeni*; Moucha Vlad — B; Arlton Dumitru — B; Chindea Ioan — *Voslobeni, HG*; Morosan Celestin — *Tg. Neamț*; Dumitrescu Sorin — B; Măndăliță Violeta — B; Dumitrescu Nicolae — *BR*; Căscăci Dumitru — *BV*; Iliescu Mircea — *Craiova*; Nărdărea Nicolae — *Deva*; Teleagă Mircea — *Cluj-Napoca*; Pop Ioan — *Tg. Mureș*; Marcu Gh. — *GL*; Cotârniță V. — *Deva*; Teodorescu Eliza — B; Mîndici Lia — *Virfău Cîmpului, BT*; Ostafe Ovidiu — B; Pagu Alexandrina — *Oțelu Roșu, CS*; Dumitriu Maria — *Tg. Mureș*; Ureche Constantin — *SV*; Brlan Pompiliu — *Timișoara*; Lăzărescu Mircea — *Timișoara*; Hauptmann Ștefan — *Pincoala, AR*; Pop Grigore — *Zăldu*; Cara Alexandru — *Craiova*; Ursu Ilie — *Prundu Bîrăduț, BN*; Irimia Eugen — B; Oprean Silvia — *Timișoara*; Tudoran Drăghel — *Basarabi, CT*; Duca Elena — B; Teodorescu Vasile — B; Grigoraș Ștefan — *BC*; Călinescu Stelian — B; Manciu Ioan — *BV*; Bobocă Constantin — *Bărbăntși, VL*; Zaharescu Alice — *Mizil*; Dumbrăvă Dumitru — *Îrigoaie*; Bobocă Iulian — *Buleta, VL*; Petrescu Emanoil — *Craiova*; Costea Dumitru — *Tg. Mureș*; Corăci Toader — B; Morariu Pavel — *IS*; Haralamb Florin — B; Nedelcu Toșit — B; Iliescu Lucia — B; Niculescu Aurelian — B; Bortis Nicolae — *AR*; Melinte Oprina — *Nicoarești, GL*; Drăgan A. Marius — *BV*; Tiukan Sabina — B; Hăprian Virgil — *Deva*; Aruxand Gh. — *Sagna, NT*; Pagu Dumitru — *Oțelu Roșu, CS*; Ardeleanu Gh. — *Cîmpina*

Primăvara anului 1940. Armata germană a invadat Olanda, Belgia, Luxemburg, Franța. Cad pe rînd Sedan, Rotterdam, Haga, Bruxelles, Anvers, Saint-Quentin, Calais, iar, la 14 iunie, Paris. Trei zile mai tîrziu, guvernul nou format, condus de mareșalul Philippe Pétain, a cerut armistițiul germanilor. În aceeași zi, generalul Charles de Gaulle, pînă atunci subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, a sosit la Londra, iar la 18 iunie a adresat de acolo un apel radiodifuzat către toți francezii, chemîndu-i să continue lupta: „Credeți-mă pe mine care vă vorbesc în cunoștință de cauză și vă spun că nimic nu este pierdut pentru Franța [...]”. Orice s-ar întîmpla, flacăra Rezistenței franceze nu trebuie să se stingă și nu se va stinge¹.

După ce guvernul Pétain a semnat armistițiul cu Germania (22 iunie) și cu Italia (24 iunie), s-a declanșat o rezistență dramatică, eroică, desfășurată vreme de peste patru ani, în a căror cronică s-au înscris jertfele a mil și mil de patrioți, căzuți pentru libertatea Franței.

La Londra a luat ființă, sub conducerea generalului de Gaulle, Comitetul „Franța în luptă”, denumit ulterior „Franța liberă”, al cărui obiectiv a fost eliberarea Franței de sub hitleriști, de către francezii înșiși. În orașele și satele din zona ocupată, ca și în sudul încă neatins de cizma nazistă, s-au constituit grupuri clandestine de cele mai diferite nuanțe politice. În toamna lui 1942 trupele germane au ocupat întregul teritoriu al

Franței. Lupta francezilor împotriva fascismului a devenit o înecăstare pe viață și pe moarte. În cei doi ani și mai bine care au urmat, hitleriștii au primit tot mai numeroase și mai grele lovituri de la luptătorii din umbră: gări incendiate, depozite de benzină aruncate în aer, șosele barate, poduri distruse, centre de recrutare a mîinii de lucru destinate Germaniei atacate.

Născut la Paris în anul 1903, Brossolette era profesor de istorie și ziarist, calitate în care, între anii 1936 și 1939, asigurase o cronică de politică externă la Radiodifuziunea franceză și la ziarul socialist Le Populaire. A intrat printre primii în rețeaua clandestină formată din colaboratorii celebrului

„Musée de l'Homme”, activînd apoi și în alte grupuri ilegale. În 1942, a devenit, la Londra, consilier politic al generalului de Gaulle. Deseori parașutat în Franța cîmpănită, el a contactat numeroase grupări de Rezistență, străduindu-se să realizeze, dincolo de divergențele de opinii politice, un front comun și bine sudat al tuturor patrioților și luptătorilor antifasciști. Astfel Pierre Brossolette a ajuns deținătorul unui număr uriaș de secrete capitale ale Rezistenței franceze și unul dintre conducătorii ei după moartea lui Jean Moulin². Arestarea lui, în iarna lui 1944, a pus în primejdie mil de oameni, poate chiar destinele Franței. Ce cale avea să adopte Brossolette pentru a nu da pe mîna călăilor naziști pe tovarășii săi de luptă?

Florentina DOLGHIN

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1967; nr. 8/1972.

Ferestrele palatului dau spre Bulevardul Foch, pe care coboară în goană două mașini ale poliției germane. Ele se opresc brusc în fața intrării. Doi inși, împingând afară un prizonier cu minile legate și întoarse la spate, descind dintr-o mașină și năvălesc într-un ascensor care urcă până la etajul V.

Omul adus aici, în ziua de 22 martie 1944, cunoaște sediul Sicherheitsdienst-ului [Secția de anchetare și reprimare a Rezistenței]. A mai venit în două rânduri, ieri, alaltăieri, când i s-au luat primele declarații. De aici, a fost dus la închisoarea din Fresnes, cu fața singurîndă, semiconștient, cu trupul numai o rană din cauza bățailor. În urechi îi răsună vocea inchiizitorului, un ofițer blond, surzător, cu țigara în tre degete, care-l întreabă dacă își menține declarația că se numește Paul Boutet, deși se știe că el este Pierre Brossolette? Răspunde că numele său este Paul Boutet. Calm, ofițerul pune țigara în scrumieră. Face un semn din cap către două namile care stau în picioare, în spatele scaunului de care este legat prizonierul. Un pumn în față, un genunchi în stomac, și omul se prăbușește încovinându-se de durere. O altă lovitură în coaste îl face să se îndrepte. Reluându-și țigara și păstrîndu-și surisul insinuant, ofițerul continuă să-i repete că n-are nici un rost să nege: se numește doar Pierre Brossolette, și nu altfel.

Ofițerul avea dreptate. Cel care se dădea drept Boutet era, de fapt, Pierre Brossolette, în vîrstă de 40 ani, ofițer în rezervă. Avea o înfățișare plăcută, inteligentă și voluntară, cu păr castaniu despărțit în frunte de o mătă albă, care-l îngrijora: cu toată vopseaua care o ascundea, putea să-l trădeze.

Zborul se anulează

Imediat după încheierea armistițiului, în 1940, Brossolette, aflat la Paris, își adunase ultimele economii și își cumpărase o librărie în strada Pompei, în fața Liceului

Janson. Acest comerț îl ajutase să trăiască, să-și întrețină soția și pe cei doi copii. Dar mai presus de câștigul material scontat, investiția îi servea în activitatea de luptă în Rezistență. Mica dușmană devenise „cutia de scrisori” și un loc important de întîlniri clandestine pentru cei din mișcare.

Perioada anilor 1941-1944 îi solicitase lui Brossolette o sporire a eforturilor. Dacă la Paris fusese zărit rar, el circulase, în schimb, prin toate rețelele Rezistenței. Trezindu-se în cursul liniei de demarcație între zona ocupată și cea liberă, colindase toată Franța, ajungînd, deseori, cu cîte un avion clandestin și în Anglia, iar mai tîrziu chiar și la Alger. În ciuda unor părerii divergente și a unor ciocniri inevitabile între două caractere întregi, Brossolette câștigase repede stima generalului de Gaulle. Hitleriștii îl suspectau. Odată, cînd lipsisese de la librărie, Gestapoul îl făcuse percheziție, dar, din fericire, nu găsisese nimic compromițător. Cum primejdia creștea, Brossolette își lichidase librăria, punîndu-și familia la adăpost, și continuase lupta. Se simțea însă în continuare suspectat, spionat, urmărit pas cu pas. Obligat să se ascundă sub nume false, nu înnoptase niciodată de două ori la aceeași adresă.

Pe la începutul anului 1944, primise ordin să ducă personal la Londra un raport important. Urma ca un avion britanic de tip „Lysander” să-l ia, pe el și pe generalul Bollaert, dintr-un punct de pe coastă. Dar un post instituit de Wehrmacht blocase intrarea în orașul Audierne din Bretania. De mașina celor doi se apropiase un soldat. Cu două zile înainte, Brossolette și Bollaert așteptaseră sub o ploaie de gheață aparatul „Lysander”, care se rătăcise însă în ceață. În locul avionului se treziseră cu o depeșă din Paris. O informație transmisă de BBC în limbaj cifrat anunța anularea zborului. O barcă mare de pescuit cu motor, venind de la Locudy, în apropiere de Quimper, avea să-i transporte pe cei doi — și cîțiva aviatori din RAF căzuți în

Franța — pînă în largul mării, de unde urma să-i recupereze o vedetă engleză. Traversarea degenerase curînd în catastrofă. O mare dezlănțuită făcuse întîlnirea cu nava britanică la fel de imposibilă ca și reperarea aparatului de zbor „Lysander”. Barca pierduse direcția. Cu motorul înecat, începuse să ia apă și să plutească în derivă printre recife, între Insula Sein și Capul Raz. În sfîrșit, aruncase ancora aproape de stînci, în rada portului Plogoff, unde naufragiații ajunseseră înot. Ca o măsură de prudență, înainte de a debarca, Brossolette distrușese raportul care-i fusese încredințat — convins că-l va reconstitui din memorie, dacă va reuși să pună piciorul pe pămîntul Angliei. Hangiul din Plogoff, patriot și om de inimă, consimțise să-i găzduiască pe Brossolette și Bollaert peste noapte. O ședere prelungită la Plogoff ar fi fost un risc prea mare pentru ei, ca și pentru gazdă. A doua zi, 3 februarie 1944, dis-de-dimineață, plecaseră cu o mașină pînă la Quimper, unde rețeaua locală le-ar fi putut oferi un adăpost mai sigur și unde puteau aștepta noi instrucțiuni.

...Neamțul le-a cerut actele, după care a privit cu un aer aprobator permisul special de șofer, care-i fusese întins. Dar cînd s-a uitat atent la documentele de identitate, dealtfel false, pe care le scosese Brossolette și Bollaert, a dat nemulțumit din cap, spunînd că pentru zona de coastă nu sînt suficiente: „Genügt nicht”. L-a chemat apoi și pe sergentul de gardă. Același răspuns. Acesta a adăugat că cei doi vor trebui să dea lămuri la Rennes, la comandatură. Între timp, se apropiase o mașină de la Feldgendarmerei [poliția militară din spatele frontului]. Cei doi au fost împinși înăuntru. Peste o oră, porțile închisorii din Rennes se închideau în urma lor. Aveau să rămînă acolo mai mult de o lună, izolați unul de celălalt, dar serviți cu bunăvoință de alți deținuți.

Ultima întâlnire...

Intrat în rândurile Rezistenței franceze încă din 1940, când era abia adolescent, Maurice Clavel, astăzi un foarte cunoscut prozator, eseist și gazetar, a luptat cu arma în mână împotriva ocupantului hitlerist, până la victoria finală din mai 1945. Deținând răspunderi din ce în ce mai mari și participând la cîteva dintre cele mai temerare și mai eficiente acțiuni ale grupurilor de patrioți și antifasciști francezi, în anii celui de-al doilea război mondial, el a avut prilejul să colaboreze îndeaproape cu mulți conducători ai mișcării de Rezistență, de cele mai diverse nuanțe politice.

Considerat în clipa de față drept un reprezentant de frunte al curentului catolic de stînga, Maurice Clavel deține, de o bună bucată de vreme, rubrica sa permanentă în paginile săptămînalului parizian *Le Nouvel observateur*. Folosind ca punct de plecare — adesea chiar ca pretext — comentariile pe marginea programelor de televiziune, el își afirmă cu consecvență, convingerile democratice, înfierînd tarele capitalismului, protestînd împotriva nedreptăților sociale, demascînd manevrele neocolonialismului și miînd pentru triumful stîngii pe scena politică.

Intr-un număr recent (17 octombrie 1977) al revistei la care colaborează, Maurice Clavel evocă, în rînduri puține, dar pline de emoție, personalitatea lui Pierre Brossolette, aducînd un vibrant omagiu celui care, a pus securitatea organizației sale clandestine mai presus de propria lui viață.

Iată pasajul respectiv:

Revăd noaptea aceea... Paris, 1943, iarna... O noapte altă de neagră, înclt devenea simbolică pentru situația de atunci... Nu aveam unde să stau și nu știam unde voi vedea zorile. Îi cerusem lui Pierre Brossolette să-mi găsească un adăpost, iar el îmi dăduse întâlnire la colțul unei străzi cu un chel... Bezna era altă de atunci, înclt mergeam pipînd

zidurile caselor. După cîteva vreme, m-am ciocnit de cineva. Era Brossolette: de zece minute, orbecăia și el prin întuneric...

A fost ultima noastră întâlnire. Nu pot să spun nici măcar că o fost ultima lui imagine, ultima oară cînd îl vedeam. Chiar dacă ne luam de braț, tot nu izbuteam să ne deslușim chipurile.

Mi-a oferit, de la bun început, o adresă: Avenue des Ternes, nr. 102.

— E o casă sigură? l-am întrebat eu.

— Da, mi-a răspuns el. E plină de agenți ai Gestapoului în fiecare colț, dar ei mă caută pe mine.

Am ris amîndoi...

Avenue des Ternes, nr. 102... Acolo s-au văzut ultima oară Pierre Brossolette și Jean Moulin... Cei doi emisari ai lui de Gaulle... Cele două mari umbre... Tocmai despre Jean Moulin, care devenise după un martir al cauzei, mi-a vorbit Brossolette în ultimele clipe ale întîlnirii în întuneric. Cuvintele lui erau impregnate de cel mai profund respect și de cea mai deplină sinceritate. În esență, mi-a spus următoarele:

— Moulin a făurit C.N.R.¹ Era o necesitate: în felul acesta, se restabilește simetria cu oamenii lui de Gaulle de la Londra.

Și s-a despărțit de mine. Cîrînd, el avea să se alăture lui Jean Moulin, ajungînd pe meleagurile martiriului, unde arce divergență pălește.

Brossolette nu a aparținut niciodată vreunei grupări de dreapta. Era unul dintre cei mai de seamă animatori de stînga ai Frontului Popular.

¹ Consiliul Național al Rezistenței: organism creat în 1943 și format din reprezentanții a opt mișcări de rezistență, șase delegați ai partidelor politice și doi impunitari ai centrelor sindicale. Obiectivele sale principale erau, pe de-o parte, de a unifica formațiile de luptă clandestine, pe de altă parte, de a stabili un program de reforme pentru perioada de după eliberare.

La vinătoare de mărturisiri

Zilele treceau. Se apropia primăvara. Într-o dimineață, ușa celei a fost dată în lățuri, lăsînd să intre doi gardieni înarmați, care au făcut loc unui omuleț în civil, rotofei, cu o mutră comică. El i-a strigat că-l recunoaște, știe că este Brossolette. Își freca minile, rîdea cu sughițuri, într-un acces de veselie vulgară. Rece, Brossolette i-a replicat că numele său este Paul Boutet. Omulețul s-a înveselit și mai tare la auzul numelui de Boutet, care i se părea nespun de comic. La fel de bine spus, omulețul a conchis că se vor lămurii ei la Paris cine este domnul Boutet.

Prizonierul a fost transportat la Paris și a început un du-te-vino între închisoarea centrală din Fresnes și sediul S.D.-ului. Primele două interogatorii îl epuizaseră. La 22 martie 1944, cînd a fost adus

din nou în Bulevardul Foch, era la capătul puterilor. Sus, în încăpere, undeva la etajul V, direct sub acoperiș, Brossolette, legat de scaun, nu mai simțea decît oboseala. Paznicii săi dispărușeră. În încăperea rămăsese un singur soldat de santinelă la ușa. Camera era curată, într-o ordine perfectă, cu o masă, cîteva scaune și hărți tînuite pe pereți. Următorul interogatoriu avea să fie mai atroc, conform procedurii obișnuite a călăilor nazisti. Bastonul de cauciuc, cleștele care-i smulge unghiile, țigara aprinsă lipită de obraji, cufundarea în baia cu blocuri de gheață, unde organismul nu mai putea respira... Cîneva l-a strigat pe soldat pe coridor. Acesta a ieșit, lăsîndu-l pentru un moment singur pe Brossolette, cu cătușele la miini, dar nelegat de scaun ca altădată. Timpul era scurt, soldatul putea apărea din moment în moment... Clătîndu-se, Brossolette s-a tîrit pînă la golul ferestrei și

a privit în jos. La etajul IV era un balcon care îl putea opri din cădere. Prizonierul risca să fie recapturat încă în viață. Ajutîndu-se cu coatele, s-a săltat, a trecut peste pervazul ferestrei, și-a dat drumul pe un burlan, pînă la balcon, și a încălecat balustrada. Trupul a căzut vertical cu zgomot infundat. Imediat, întregul imobil s-a pus în mișcare. Tipete furioase, ordine date de voci aspre și răgușite. Un ofițer a împins cu piciorul trupul zdrobit și sîngerînd, în care mai plîpîia viața. O ambulanță l-a transportat la Spitalul „Pitié”, unde medicii au încercat să-l salveze. Gestapoul era lacom de orice mărturisire scăpată de pe buzele rînitului, cufundat în inconștiența comei.

Eforturi zadarnice. Secretele încredințate lui Pierre Brossolette n-aveau să fie niciodată divulgate. El a alesse tăcerea.

În românește de
Natalia FLORESCU

MARTHA BIBESCU

«JURNAL POLITIC»

Larousse-ul în trei volume, editat la Paris, în anul 1965, tomul întâi stă deschis la pagina 361, unde scrie:

„Bibescu (născută Martha Lahovary, prințesa George Valentin Bibescu), scriitoare franceză, de origine română (născută la București, în 1888). Descendentă a unei familii ilustre din România, dar crescută la Paris, ea a publicat lucrări care se inspiră din viața țării sale de obârșie și din observațiile sale asupra vieții cosmopolite din Europa (membră, din 1955, a Academiei regale de limbă și literatură franceză din Belgia)”. Din păcate, trebuie să aducem o informație suplimentară celor deja citate: a încetat din viață la Paris, în ziua de 28 noiembrie 1973.

Aceleiași „voici”, Bibescu Martha, Grand Larousse encyclopédique en 10 volumes (vol. II, p. 116) îi consacră un text și mai amplu, citind titlurile citorva dintre cărțile scriitoarei și apreciind atât „bogăția observațiilor sale”, cât și „stilul dintre cele mai pariziene” (a se citi: dintre cele mai inteligente, mai spirituale și mai elegante). Sînt lauri pe care venerabilul, universal reputatul lexicon îl distribuie cu multă zgîrcenie și numai pe „onalițășilor de prim ordin, care figurează în paginile sale.

Să ne fie permis, totuși, să rectificăm întrucîtva afirmația că Martha Bibescu ar fi fost „crescută la Paris”. În realitate, ea a urmat acolo doar liceul, așa cum obișnuiau să facă, pe vremea aceea, văstarele nobilare din mai toată Europa. În fiecare an în.ă copilă, apoi adolescența, revenea lungi perioade acasă, în România. Așa se explică atât cunoașterea temeinică a țării, a oamenilor și a specificului lor de viață materială și spirituală, cât și dragostea pe care avea să o poarte, de-a lungul întregii vieți, patriei și compatrioților săi¹. O dragoste înflăcărată, dar lucidă, care i-a permis adesea să vadă ce se întîmblă și dincolo de tărîmul mirific al privilegiilor sale de clasă, să sezeze multe dureri ale celor mulți și să osîndească atât umilințele și împilările celor mulți cît și primejdțiile ce pîneau „Dacia Felix”, cum își numea adesea țara.

Alt rețuș adus Larousse-ului: Martha Bibescu cobora nu dintr-una, ci din două familii ilustre ale României. Mama sa se trăgea din neamul Mavrocordatilor, care a dat Moldovei și Țării Românești domnitori de frunte: unul dintre ei, Constantin Mavrocordat, a rămas în istoria

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 6/1977.

noastră ca un legiutor progresist, care a deslăsat srbia. Tatăl Marthei, Ioan Lahovary, lider al Partidului Conservator, luptase ca voluntar în 1877-1878 și fusese ministru la Paris, președinte al Senatului și ministru de Externe (portofoliu deținut și de doi frați ai săi în diferite guverne ale conservatorilor)

Încă două familii se alătură celor menționate, prin căsătoria Marthei cu prințul George Valentin Bibescu (1880-1941). Acesta era nepotul domnitorului Gheorghe Bibescu (a cărui soție aparținea falcinei spițe a Brincoveanilor) și vărul primar al celebrei poete române de limbă franceză Ana Brincoveanu, contesă de Noailles.

Poate că prestigiul și audiența de care se bucurau aceste nume, atât în țară cât și peste hotare, au adus un plus de strălucire darurilor naturale ale Marthei Bibescu, mai ales la începuturile activității sale creatoare. Sigur este, însă că i-au dat chei pentru ușile celor mai exclusiviste cercuri ale „înaltei societăți” europene și, îndeosebi, pentru ușile multor șefi de state, președinți de guverne, miniștri, conducători de partide, generali, magnați ai industriei și finanțelor, directori de ziare, scriitori și artiști de renume mondială. În România și în Franța, în Anglia și în Grecia, în Belgia și în Italia, în Austria și în Turcia, în alte colțuri ale continentului nostru, Martha Bibescu a avut acces la înalți factori de răspundere, cărora le ciștigase, rind pe rind, admirația, respectul, încrederea și prietenia.

Introdusă astfel, încă din fragedă tinerețe, în „secretele zeilor”, dotată cu fler, intuiție și clarviziune în domeniul relațiilor internaționale, preferind saloanelor aristocratice, fastuoase dar superficiale, febrila atmosferă a cabinetelor politice și complicate probleme de afaceri externe, însulețită de o permanentă și autentică dorință de a fi uilă țării sale, Martha Bibescu a căpătat, mai ales după primul război mondial, o nouă dimensiune: cea a unui ambasador inexistenț în protocol, fără scrisori de acreditare, fără oficiu și fără colaboratori, fără sediu stabil și de lungă durată, într-un cuvânt fără nici o investiție oficială și protocolară, dar însărcinat cu misiuni dintre cele mai delicate și mai confidențiale.

O existență și o activitate de o complexitate care, deși frizează verosimilul, are dimensiunile concrete ale realității. O existență și o activitate atât de ieșite din comun, încât, după știința noastră, nu și-au avut echivalențe sau analogii nici la noi, nici în alte țări, în mediul înaltei societăți, în răstmul lungii perioade 1918-1944. O existență și o activitate care merită să fie consemnate, spre cunoaștere și apreciere, de către cronicarii acelor ani de grea cumpănă, cumplite suferințe și crîncene înclăștări. O existență și o activitate care se oglindesc în filele consacrate politicii din jurnalul

ținut de Martha Bibescu între 1939-1941 și din care revista noastră își face o onoare de a publica traducerea citorva prime pagini. Este, de fapt, un prolog editorial la volumul în curs de apariție sub auspiciile Editurii Polidice.

Redactat cu o caracteristică meticulozitate în limba franceză (cu intercalarea citorva pasaje în engleză), jurnalul vădește, cel mai adesea, o profundă înțelegere a evenimentelor și a mecanismelor lor intime, o încântătoare mobilitate de spirit, o veritabilă știință a replicii, o uimitoare acuratețe în pronosticarea unor evoluții ale situațiilor. Laconicele însemnări ale scriitoarei aduc — în circuitul informațiilor despre acea vijelioasă și tenebroasă perioadă — noi amănunte, de cele mai multe ori neștiute, despre cele ce se petreceau în spatele scenei evenimentelor.

Temeiuri suicidente pentru a publica, începând din acest număr, extrase inedite din jurnalul politic al Marthei Bibescu, din lunile premergătoare marii conflagrații ca și din prima perioadă a acesteia, cînd putem spune că notațiile autoarei erau impregnate de grija pentru soarta țării sale, de dorința ca statele nefasciste să se opună agresiunii totalitare. Principalul motiv pentru care ne-am oprit asupra manuscrisului necunoscut al atât de cunoscutei scriitoare a fost atitudinea consecvent antifascistă a autoarei: la tot pasul, găsim mărturia ale disprețului și repulsiei pe care i le inspirau Hitler, Mussolini și complicitii lor, ca și expresii ale convingerii ferme că dictatorii de extremă dreapta reprezintă o gravă primejdie pentru pacea și libertatea Europei. Deosebit de puternic se manifestă dezgustul și oroarea scriitoarei față de legionari și de sprijinitorii lor din rîndurile propendadei bucureștene. Osîndind fără menajamente dezlănțuirile bestiale ale Gărzii de fier, Martha Bibescu subîniază, în repetate rînduri, că șantajul prin teroare și strategia asasinatului au fost și rămîn străine cugetului românesc, pe care cele mai nobile trăsături ale umanismului și-au pus o definitivă pecete.

În paginile care urmează vom înțilni accente de ură și ironie, de neînște și satisfacții, vom înțilni, de asemenea, o întreagă galerie de personaje implicate într-un fel sau altul în angrenajul conflagrației în pregătire.

Înainte de a face loc reflecțiilor politice din jurnalul Marthei Bibescu, dorim să cităm dintr-o scrisoare trimisă nouă nu cu mult timp înainte de dispariție și care ogîndește încă o dată legătura sa cu țara, cu a cărei viață culturală era la curent: „Nu-mi doresc altceva decît să văd apărînd paginile pe care dumneavoastră doriți să le traduceți spre a fi prezentate în excelelta publicație Magazin istoric care și-a cucerit consacrarea”.

Ceea ce și facem.

Cuvînt introductiv, traducere, selecție și note
Cristian POPIȘTEANU, Nicolae MINEI

Paris, 6 ianuarie 1939

Se deschide congresul F.A.I. [Federația Aeronautică Internațională]. Dansul macabru a început. Charley [London-derry] îmi spune despre Winston [Churchill]:

— Numai de pozne se ține! Dejun la Champs, foarte aproape de Nosiell. Un castel care a aparținut, ca și Mênars, doamnei de Pompadour². Mă întinsec aici cu Paul Reynaud³, cu care iau masa.

Ne zbușuim prin parcu. Paul Reynaud stă la taciule cu bătrînul grădinar, îl pune pe arhitect să-i dea raportul, face pe „stăpînul casei”.

La înapoierie, sînt singură în mașină cu Paul Reynaud. Îi dau ghes să vorbească la nesfîrșit despre el însuși. „Omul Angliei”, rivalul lui Daladier⁴.

Cină la familia de La Grange. Von Gronau [președintele Aero-Clubului german]: cap de pasăre, ochi sticloși, pătrunzători, gură ca un cioc de uliu. O gură înspăimîntătoare. Va pleca la Tokio, în calitate de atașat al Aerului, abandonînd totul — președinția Aero-Clubului german, F.A.I., treburile personale... De ce? Soția lui rămîne în Germania. S-au intim-

¹ Charles Stewart Henry Lord Londonderry (1878-1949), om politic conservator, din vechea familie aristocratică Castlereagh; ministru al Educației (1921-1926); ministru al Aerului (1931-1935); unul dintre adepții politici de conciliere față de pretențiile lui Hitler.

² Jeanne Antoinette Poisson, doamnă Le Normant d'Étiolles, marchiză de Pompadour (Paris 1721-Versailles 1764), favorită a lui Ludovic XV. A exercitat o mare influență asupra Curtii regale și a regelui însuși.

³ Om politic francez (1878-1966), făcînd parte, între cele două războaie mondiale, din grupul republicanilor de stînga; ministru al Finanțelor în mai multe rânduri (1930, 1938-1940) și al Colonilor (1931-1932). În guvernul Daladier a dus o politică de împotriva față de Germania nazistă. Oștii armistițiului cu cel de-al III-lea Reich, el a părăsit postul de președinte al Consiliului de Miniștri (17 iunie 1940), ocupat în martie același an.

⁴ Fost internat, la ordinele lui Pétain, deși nici un tribunal nu l-a pus sub acuză; deportat de nazisti în Germania (1943-1945). În perioada postbelică a fost lider al Partidului Republican Independent și președinte al Comisiei de probleme economice a Consiliului European (1949-1955).

⁵ Edouard Daladier (1884-1970), om politic francez, din partidul radical; prim-ministru (1933, 1934 și 1938-1940) și unul dintre semnatarii Acordului de la Munchen (septembrie 1938).

plat multe la Berlin, mai multe decît ce se aude, de cînd am fost noi pe-acolo, în iulie, anul trecut.

Paris, 7 ianuarie 1939

Prînz cu Choute și cu prietenul ei, Georges Huysman, director general al Artelor. Sînt exasperați de vizita pe care Chamberlain i-o face lui Mussolini. Cap delicat de evreu cu ochi albaștri — Huysman, omul de încredere al lui Daladier, căruia i-a fost șef de cabinet, nu-și mai pune frîu gurii. Izbște în masă și spune:

— Ne ducem ce căuta acolo! Foarte semnificativ.

Paris, 11 ianuarie 1939

Italia cere Corsica, Tunisia și Djibouti. Aceste pretenții fac destul de dificil voiajul lui Chamberlain la Roma. Italienii îl acuză, cu anticipație, că nu ține seama de aspirațiile lor, pe cit de intense, pe atît de irealizabile, și reproșează lui MacDonald⁵ că nu a abordat la Stresa⁶ problema Abisiniei. A eluda nu înseamnă a elucida — așa spun italienii.

Ce poate face Chamberlain? Să vindece Italia de nebulie? E ca și cum ai vrea să oprești dansul fluturilor. Îmi amintesc de versurile absurde, dar pătrunzătoare, ale lui Victor Hugo:

De vreme ce-i așa, așa trebui' să fie,

Văd și eu... Văd și eu...

Pare o explicație suficientă pentru starea de spirit a celor ce ne cîrmuiesc. Îmi amintesc de cuvintele descurajate ale lui Ramsay MacDonald:

— Ne ducem de-a dura, ne ducem de-a dura...

Pretutindeni s-a strecurat sentimentul inevitabilului.

Paris, 13 ianuarie 1939

I-am trimis lui Neville Chamberlain, pentru Anne [soția lui], la Villa Madama, un volumaș

⁵ James Ramsay MacDonald (1866-1937), șeful Partidului Laburist, prim-ministru în 1924, 1929, 1931, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai scriitoarei, care a rămas strîns legată de familia MacDonald și după moartea acestuia.

⁶ Oraș italian, unde a avut loc în 1935 o conferință între reprezentanții guvernelor din Franța, Anglia și Italia, pentru examinarea consecințelor restabilirii serviciului militar obligatoriu în Germania.

cu poezii de Keats⁷. După cum anunță ziarurile la ultimele știri, Anne nu a plecat la Roma, dar cărticica a și pornit-o spre Ambasada britanică din capitala Italiei.

Lordul Lloyd mi-a făcut o vizită la ora 4. Vorbește minunat despre Olanda. La Amsterdam, evreii sînt în primejdie. Oh, Spinoza! Lloyd crede că germanii vor invada Franța „prin Olanda”. Își expune părerea cu o însuflețire și o convingere în victorie de-a dreptul extraordinare.

A fost tovarășul de luptă al lui „Lawrence of Arabia”. În „Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii”⁸ e povestea lui. O pîrtică din povestea lui.

Paris, 22 ianuarie 1939

Pe ziua de azi am organizat un dejun cu Marele vistiernic al Franței (Paul Reynaud), lord Lloyd, înapoierie de la Roma, și, bineînțeles, Hélène de Porte. Masa va avea loc la Hotelul Trianon, unde ne-a invitat Paul Reynaud, care își petrece acolo weekendurile.

Pe drumul dintre Paris și Trianon, cu George [Bibescu]⁹ și Lloyd, în mașina mea. Conversație interesantă cu Lloyd. Îmi vorbește despre italieni, cu acea rapiditate de expresie a cărei taină o deține:

Sînt puși pe rele!

⁷ John Keats (1795-1821), poet romantic englez, precursor al prerafaeliților.

⁸ Lucrare a lui T.E. Lawrence, agent al Intelligence Service-ului în Orientul Apropiat și Mijlociu, în cursul primului război mondial.

⁹ George Valentin Bibescu (1880-1941), căsătorit cu Martha Lahovary Mavrocordat la 29 iunie 1902. Fiul lui George Bibescu — unul dintre ofițerii români ai lui Napoleon III — și nepotul lui Gheorghe Bibescu (1805-1873), domnitor al Țării Românești (1842-1848), pînă la revoluția pașoptistă, cu care s-a asociat pentru o primă clipă, emigrînd apoi în Transilvania, iar ulterior participînd la lucrările Divanului ad-hoc din Muntenia. George Valentin Bibescu este unul dintre demnii continuatori ai pionieratului deschis în aviația mondială de Traian Vuia. As al automobilistici și pilotajului european, George Valentin Bibescu a îndeplinit peste un deceniu funcția de președinte al Federației Aeronautice Internaționale (1930-1941).

Îmi povestește despre insulița din fața portului Djibouti, cedată de Franța italienilor prin acordul din 1935, care însă a fost denunțat între timp. Lloyd i-a învățat cum să ia insula. Am impresia că e un măr otrăvit.

Lloyd nu e niciodată trist, dar azi e serios, de parcă s-ar pregăti de luptă. Îmi repetă:

— Italienii sînt puși pe rele!

Despre francezi spune sec:

— Sînt obositori.

Paris, 23 ianuarie 1939

George i-a spus lui La Grange — care e președintele Aero-Clubului francez, care e senator și care cunoaște o mulțime de americani — tot ce avea pe suflet în legătură cu situația aviației franceze. O consideră primejdios de slabă. La fel i-a vorbit și lui Tătărescu, în speranța că acesta, ca ambasador [al României la Paris], va transmite cuvintele lui celor din guvern.

Numai unul ca George poate spune astfel de lucruri. Tătărescu nu va sufla o vorbă care să nu fie pe placul guvernului francez. De altfel [Franța] s-ar supăra foc pe un ambasador de mîna a doua, care știe că aviația sa nu face doi bani. Asta înseamnă pe deasupra să împiedici „clientul” — țara cea mică — să comande marfa. Înseamnă, așadar, a îndispune pe marii industriași francezi.

Complezență peste complezență! Cîrmuitorii se joacă, fără încetare, de-a „cine-i păcălitul?”

Ajunul plecării lui George în marele său raid. Prînz cu Tăvara, cîştigătorul Cupei Bibescu, azi șef de cabinet al ministrului Aerului. George vrea să vorbească cu el atît despre expediția sa aeriană pînă în Ciad, cît și despre starea jalnică a aviației franceze.

Paris, 26 ianuarie 1939

Italia lunecă în jos, pe pantă. Mussolini e obsedat de ispita căreia îi sucombă, neputincios. Își spune, zi și noapte: „Prada e atît de frumoasă!”. E ideea lui fixă.

Imagine a străzii Lipscești în primăvara anului 1939.

Îmi amintesc de Balbo¹, care îmi spunea în 1931, după banchetul oferit de George la Hotel Excelsior:

— Milanul va fi distrus, dar vom cîștiga războiul.

Dacă Franța ar fi singură², da. Dar există și Anglia, cu Statele Unite alături. Italienii uită de englezi și americani.

Paris, 28 ianuarie 1939

Mă duc la soții Row Datton, pe cheilul Bourbon, nr.4. Ascult — la radio — discursul ținut de Neville Chamberlain la Birmingham. Pledează în favoarea călătoriei sale la Roma. Cei ce-l critică, declară el, nu dețin nici datele pe care le poate avea asupra problemelor un prim-ministru, nici răspunderile ce apasă pe umerii acestuia. Despre criticii săi, pe care îi numește textual „ignoranți și iresponsabili”, Chamberlain spune:

— Au pretins că merg la Roma pentru a acorda dreptul de beligeranță lui Franco și pentru a recunoaște temeiurile revendicărilor Italiei împo-

triva Franței, prietena și aliata noastră. N-am făcut nici una, nici cealaltă. Atunci mi-au reproșat că m-am dus la Roma ca să nu fac nimic.

Paris, 30 ianuarie 1939

Gripată, mă văd silită să rămîn în cameră.

Row Datton îmi rezumă la telefon ultimul discurs al lui Hitler: „Sînt profet: prevăd mulți, mulți ani de pace”. Joaca de-a „cine-i păcălitul?” continuă.

Vizită a lui [Viorel V.] Tilea³, numit ministru la Londra, în locul lui Grigorcea, a cărui soție a făcut impresie proastă cu prilejul faimoasei vizite [a lui Carol II]⁴, la care m-am ferit, ca de foc, să iau parte.

Tilea îmi relatează intrigile lui Anton [Bibescu]⁴ împotriva lui. Ce inutile și prostești sînt aceste sfîrșiri, scoase la lumină!

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1975.

² În noiembrie 1938, regele Carol II a făcut un turneu politic în cîteva capitale europene, Londra, Paris, Bruxelles, Berlin, pentru a sonda pe ce poziții internaționale se putea sprijini România în cazul intensificării presiunilor hitleriste și revizioniste.

³ Diplomat și scriitor român (1878-1951), văr cu George Valentin Bibescu; a îndeplinit funcțiile de consilier al Legației române din Londra și Petrograd, ministru la Washington

Paris, 1 februarie 1939

Violette Trefusis m-a invitat astă-seară la un dineu, în onoarea lordului De La Warr (ministrul Învăţămîntului britanic). De La Warr este laburist, este ministru, este lord, este un bărbat foarte frumos şi are unul dintre cei mai desăvîrşiţi arbori genealogici din Anglia (un golf îi poartă numele în S.U.A.).¹

Invitat de asociaţia „France-Angleterre”, el este primit de „Arts et Tourisme”, organizaţie condusă de Marthe de Fées şi sprijinită de Alexis Léger², cu alte cuvinte de Quai d'Orsay. Se ascund aici mii de dedesubturi, mii de intrigi, mii de rivalităţi.

La dineu participă o mulţime imensă. Georges Bonnet³ e prezent la masa oficială. Jean

(1920-1926) şi Madrid (1927-1931), delegat al României în Comisia Internaţională a Dunării. Căsătorit în 1919 cu Elisabeth Asquith (1897-1945), scriitoare engleză, fiica lordului Herbert Henry Oxford and Asquith (1852-1928), prim-ministru liberal (1908-1916).

¹ Herbert Edward De La Warr (sau Delaware) este descendentul baronului Thomas West De La Warr, care a devenit în 1610 guvernatorul coloniei britanice Virginia, pe ţărmul apusean al Oceanului Atlantic, ulterior unul dintre cele 13 state care au format iniţial S.U.A. În cinstea sa, numele Delaware îl poartă nu numai golful amintit, ci şi statul limitrof, un fluviu şi un oraş (în statul Ohio).

² Numele sub care şi-a desfăşurat activitatea diplomatică, vreme de 26 ani, poetul Saint-John Perse, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1960).

³ Om politic francez (născut în 1889) ministru al Finanţelor şi al Economiei Naţionale în cabinetul Chautemps (1937), ministru al Afa-

Zay, ministrul francez al Instrucţiunii Publice⁴, vorbeşte cel dintîi. Cuvîntare destul de cenuşie. Îi răspunde lordul De La Warr, foarte intimidat, în limba franceză, cu un accent groaznic şi totuşi cu un aer de mare senior: deşi luptă din greu cu nodul de la cravată, deşi încearcă să fie spiritul, povestind o anecdotă despre umbrela valetului său are, fără să vrea, o ţinută orgolioasă.

Nasul lui Georges Bonnet are paloea unui cioc de papagal.

Paris, 2 februarie 1939

Se şopteşte, cu multă voluptate, că, imitîndu-l pe Baldwin⁵, Roosevelt ar fi declarat: „Frontierele Americii se găsesc în Franţa”.

Paris, 3 februarie 1939

Dezmîntirea lui Roosevelt vine imediat după colportarea frazei ce i se atribuie. Preşedintele Statelor Unite declară că este vorba de „o minciună premeditată”. Probabil că au miruit membrii Congresului.

cerii” Externe şi al Justiţiei (1938-1940) în guvernul Daladier. Unul dintre cei mai zelosi adepţi al politicii de conciliere cu Hitler, protagonist al Acordului de la Munchen din septembrie 1938.

⁴ Vezi *Magazin istoric*, nr. 6/1977.
⁵ Stanley Baldwin (1867-1947), lider al Partidului Conservator, prim-ministru britanic (1923-1929, 1935-1937). A dus o politică de conciliere faţă de statele fasciste.

Paris, 10 februarie 1939

Doău telegrame de la George: una din Columb-Béchar, cealaltă din Reggane. În sfîrşit, a pornit-o. E în inima scumpei sale Africi.

Începe dansul evenimentelor: naţionalişti spanioli au ocupat Minorca, insula unde un prost de pe aici spunea că au debarcat, mai de mult, englezii. De asemenea, japonezii au cucerit insula care domină portul Hanoi. Partida de şah a început. Luaţi-vă locurile pentru contradans.

Ceai la d-na Florica Bressy⁶, sora lui Alice Cocea⁷. Vin pentru a-i face un serviciu lui Thierry⁸ care moare de nerăbdare să afle dacă va obţine titlul de ambasador.

„E în joc demnitatea regelui României”. Aşa trebuie să-i spun fiicei generalului Cocea, care e atotputernică la Quai d'Orsay.

Thierry îmi telefonează. A şasea oară de ieri încoace. Îmi aduc aminte de replica d-nei Tallien⁹: „Fii pe pace, draguţule, nădragii ţi-i capeţi”.

⁶⁻⁷ Surori ale lui N.D. Cocea.

⁸ Adrien Thierry, ministru plenipotenţiar al Franţei la Bucureşti (1936-1939), apoi ambasador extraordinar şi plenipotenţiar (1939-1940).

⁹ Jean Lambert Tallien (1767-1820), fruntaş politic al Convenţiei naţionale, creată în urma marii revoluţii franceze (succesînd Adunării Constituante şi Adunării Legislative) care a funcţionat între 21 septembrie 1792-26 octombrie 1795, proclamînd prima republică în Franţa

Primăvara anului 1939: refugiaţi din Cehoslovacia cîmpăniţi de hitlerişti sosind în România. Reproduceri din revista franceză L'illustration

Paris, 11 februarie 1939

Insula Hainan, în Marea Chinei, a fost ocupată de japonezi. Hong Kong, Hanoi și Singapur sunt amenințate (Japonia mă neliniștește).

După ce oamenii lui Franco au luat Minorca, [crucișătorul] „Devonshire” a venit dintr-o salva pe republicanii spanioli (adică pe „comuniști”, așa cum îi consideră adversarii). Englezii îi salvează pe „roșii” — iată încă ceva foarte semnificativ.

Paris, 12 februarie 1939

La Berlin, un artist de music-hall a ajuns la pușcărie din cauza șechiului pe care-l interpreta. El îi întreba pe spectatori cine este germanul genial care, printre picături, se ocupă cu diplomația și al cărui nume începe cu G. Publicul strigă: „Goering!”. Comicul răspunde: „Aber nein!”. După o ritură la pian, întrebarea era pusă din nou, lumea striga: „Goebbels!”, actorul striga și el: „Nein!”. Când publicul se dădea bătut, comicul șușotea: „Goethe!”. Entuziasm printre spectatori.

Paris, 14 februarie 1939

Franța cumpără în Statele Unite 615 avioane, care costă două miliarde [de franci], în loc să le construască ea însăși. Gîndesc cu mintea lui George, știu că așa va spune.

Cînd vrei să cîștigi un meci de box, e mai bine să te antrenezi, decît să-ți cumperi mușchi falși. Cînd produci avioane, înseamnă că produci și oamenii corespunzători — muncitori buni și piloți buni.

Paris, 16 februarie 1939

Ziarele franceze discută la nesfîrșit despre recunoștința lui Franco. „Recunoștința pe care ar trebui să n-o aibă”, am remarcat eu. Se mizează pe ingratitudinea lui față de Mussolini, care l-a ajutat să învingă pe „roșii”.

la 22 septembrie 1792), lider al mon-tagnardilor. Talien a făcut apoi parte dintre cei care au pus la cale înăbușirea lui Robespierre la 9 Thermidor (27 iulie 1794), devenind ulterior unul dintre conducătorii terorii reacționare thermidorienne. Soția sa, Therese Cabarrus — de origine spaniolă — denumită „doamna Thermidorului” și a „Directoratului”, era cunoscută ca o minuitoare a favoritismului epocii postrevoluționare în Franța (vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1977).

După părerea mea, se poate conta pe nerecunoștința lui în măsura în care Axa Roma-Berlin ar intra într-o fază politică proastă sau ar suferi vreun eșec de altă natură.

Paris, 1 martie 1939

Alegerea cardinalului Pacelli: papa Pius XII¹ devine succesorul papei Pius XI.

Paris, 4 martie 1939

Primit astăzi vizita lui José Maria Sert², care s-a ocupat împreună cu alții, de salvarea tablourilor din Muzeul Prado. Operația a costat mult, foarte mult, cheltuielile fiind suportate, pe rînd, de albi și de roșii, în vreme ce poporul spaniol... Tren blindat, adăpost blindat, gardă specială, nimic nu a fost prea scump pentru pinzele lui El Greco, Velasquez, Tizian. În vreme ce poporul spaniol...

Cine ar fi cheltuit, pentru a-i salva pe copiii din Spania, sumele utilizate pentru a pune în siguranță tablourile Muzeului Prado?

Puneți un Greco, un Tizian sau un Velasquez în fața unei femei simple, a unui muncitor, a unui cioban, a unei portărese din Spania sau din orice altă țară și întrebați-l pe cel în cauză dacă merită să plătești pentru a vedea un astfel de lucru, pentru a-l păstra, pentru a-l scăpa de la piere. Răspunsul e lesne de ghicit. Totuși, în Spania, pentru salvarea unor tablouri de care omul de rînd nici nu se sinchisește, s-au cheltuit banii statului — fie el roșu sau alb — cu alte cuvinte banii lui de pe urma muncii acestui popor, în timp ce copiii lui pierreau.

Noi, cei foarte ferețiți și foarte puțini, am impus, poporului, tuturor popoarelor, normele noastre, cursul nostru fiduciar forțat, valorile noastre, care nu sînt cituși de puțin ale oamenilor de rînd.

Paris, 8 martie 1939

Dejun la Ambasada Angliei. Vecinul meu de masă din

¹ Pius XII (Pacelli, 1876-1958), papă între anii 1939 și 1958.

² José Maria Sert (1876-1945), pictor spaniol, autorul unor fresce decorative din Palatul Națiunilor din Geneva.

dreapta, Hervé Alphan³, care se pregătește să plece la Berlin, pentru nu știu ce combinație financiară, destinată să-i înșele și pe unii și pe ceilalți în ceea ce privește „gravitatea situației”, așa cum se numește, cuivincios, acest tobogan.

Alphan îmi spune că va negocia cu „tanti Mutzi” — porecla dată de el omologului său german.

Paris, 14 martie 1939

Pregătiri pentru vizita festivă a lui Lebrun⁴ la Londra. Pregătiri pentru alegerile prezidențiale la Paris. Același joc. Trăiască dl. Oarecare! Așa e mai sigur.

Am convingerea că va fi greu de relințat Antanta Cordială. Englezii sînt sinceri în dorința lor de o apropiere rapidă și cu orice preț. Dar Franța este atonă, amorfă, amorțită.

Paris-Londra, 15 martie 1939

Hitler intră astăzi în Praga, ocupă bastionul. Uzinele Skoda banii Angliei, banii Uzinelor Creuzot, toate la un loc au fost slăbina din capcana în care a intrat soarelele. Îmi inchipui senzația stîrnită la Londra, unde voi fi diseară.

Tilea mi-a telefonat de ieri, pentru a urgenta venirea mea. Credeam că nu urmărea decît combaterea zvonurilor răuvoitoare lansate de Anton, dar a avut și motive mai serioase.

Am luat pasărea de seară — avionul de ora șapte — la aeroportul Bourget. Puțin după aceea, am sosit la Croydon⁵.

³ Hervé Alphan (născut la 31 mai 1907), funcționar superior în domeniul Finanțelor și al Comerțului în guvernul francez (inspector general al Finanțelor): în perioada la care se referă autoarea, era directorul acordurilor comerciale în Ministerul Comerțului. În timpul războiului, a fost directorul Problemelor economice în organisme „Franței libere” conduse de generalul de Gaulle la Londra. În perioada postbelică, a fost ambasador al Franței la N.A.T.O. (1950-1954), la Națiunile Unite (1955-1956), în S.U.A. (1956-1961), în timpul războiului, a fost directorul Afacerilor Externe, în octombrie 1965.

⁴ Albert Lebrun (1871-1950), om politic francez, președinte al Senatului apoi al Republicii (1932-1940).

⁵ Croydon — oras (327 100 locuitori, în 1972), situat în apropiere de sudul Londrei; cel mai important aeroport al capitalii britanice (plină după al doilea război mondial).

dicționar istoric

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orinduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulându-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albecensii
aletoi
ansamensii
apiarensii
apuli
apsinthioi
arsletai
artaci
asti
ausdecensii
(usdecensii)

bebrici
beni
berecyntii
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottilai
brianti (priantii?)
brigi
brisi

buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensii
celagisi
celegerri
ciconi
collaetae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
palti
derroni
digerri
dimensi
diobessi
diol
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni

geti (getae),
v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaloi
(tranipsaloi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oltensi
olizoni
orresci
palopli
palti
panaloi
piarensi
pletigi
piengeti
pleri
pirogeri
piasti
potulatensi
pradavensi

ratacensi
(racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satiri
serdi
siensi
sigini
sindi
singi
sithoni
suci
tagri
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zalei
zbaleoni
zerani

Doloncii

Important neam tracic¹ stabilit în Chersonesul trac², în regiunea Dolonkias, denumire luată de la numele locuitorilor ei. După o tradiție menționată în *Lexiconul numelor de popoare*, redactat în jurul anului 520 e.n., de istoricul Ștefan din Bizanț, Doloncos, întemeietorul legendar al neamului, era fiul nimfei Traca (sau Thrace) și al lui Cronos. Același izvor menționează că Doloncos se înrudea cu Bithynos, strămoșul mitic al bithinilor.

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 1-12/1976, 1-4, 6-11/1977. Pentru acest trib sînt atestate și denumirile de *dolonsi* sau *dolongi* (cum apare în lista triburilor din *Magazin Istoric*).

² Denumirea vechilor greci pentru Peninsula Gallipoli, situată în partea europeană a Turciei.

Din altă sursă, păstrată de Arian, autor din secolul II e.n., aflăm că întemeietorul doloncilor ar fi avut mulți copii și că nimfa Traca ar fi fost „pricepută la descîntece și farmece” și ar fi putut „să îndepărteze relele sau să le atragă asupra cuiva”. Putem afirma din aceste date că triburile din Chersonesul trac erau înrudite între ele.

Pentru timpurile istorice, avem informații de mare interes la Herodot. Prin 561-550 î.e.n., doloncii se aflau în război cu vecinii lor dinspre nord-vest, apsinthii³ (situați în bazinul inferior al Fluviului Ebru, într-o regiune din sud-sud-estul Bulgariei). Regii doloncilor au plecat la Delfi⁴, la templul lui Apollo, unde Pittia i-a sfătuit să-l aducă în țară, pentru a pune temelie unei cetăți, pe primul om care li va pofți la ospăț, după ce vor ieși din templu. Acest om a fost Miltiades, un cetățean de vază al Atenei. După ce a consultat, la rîndul său, oracolul de la Delfi, Miltiades, intrat în istorie sub numele

^{3,4} Vezi *Magazin Istoric*, nr. 3/1977; 5/1976.

de Miltiades cel Bătrîn¹, a fost înscăunat tiran² în țara dolonellor.

Prima sa acțiune a fost închiderea cu un zid a Istmului Chersonesului, între orașele Cardia și Pactye, pentru a pune regiunea la adăpost de atacurile apsinthilor. Locuitorii orașului Lampsakos (azi Lamsaki, Turcia), de pe litoralul asiatic al Propontidei (denumirea antică a Mării Marmara), intrați în conflict cu cel din Chersones, l-au prins pe Miltiades într-o cursă, dar l-au eliberat după ce l-a amenințat aliatul lui Miltiades, Cresus³ regele din Lidia. Lui Miltiades cel Bătrîn i-a urmat nepotul său, Stesagoras, care a murit în timpul unui război cu locuitorii Lampsakosului. Ca tiran, în fruntea statului traco-grec al Chersonesului trac, lui i-a succedat, din anul 516-515 î.e.n., fratele său, Miltiades, cunoscut ca Miltiades cel Tânăr⁴. Vasal al lui Darius I, Miltiades cel Tânăr a comandat o parte a flotei acestuia în expediția din Pontul Euxin și din Scitia, în anul 512. Când scitii s-au abătut în urma perșilor spre răsăritul Traciei, Miltiades a fugit din Chersones, dar a fost adus înapoi de dolonci, atunci când situația a redevenit calmă. Profitând de o revoltă din Ionia, la începutul sec. V î.e.n., el a cucerit Lemnosul și Imbrosul (499-498), pentru atenieni, la care s-a și refugiat în anul 492 î.e.n.

Chersonesul trac era un ținut agricol fertil, în care se stabiliseră numeroase colonii grecești și la care s-au adăugat cetățile întemeiate de Miltiades cel Bătrîn: Crithote, Pactye și Elaius. Unele, ca de pildă Pactye, erau vechi așezări tracice, judecând după nume. Primele monede emise în Chersonesul trac, tetradrahme de argint, par să fie destul de timpurii: unii specialiști le datează la sfârșitul sec. VI î.e.n. Mai cunoscute sînt însă cele care, după ultimele cercetări, au fost dateate în a doua jumătate a sec. IV î.e.n.; ele au împins Tracia de la sud de Balcani și au fost descoperite și pe teritoriul patriei noastre. Pe lângă acestea, au circulat și monede de bronz emise de fiecare oraș și destinate mai ales circulației locale. O excepție ca localizare este o monedă din Alopeconesos, descoperită în 1968, în așezarea geto-dacică de la Zîmnicea.

Descoperirile monetare indică prosperitatea Chersonesului trac. În anul 309-308 î.e.n. regele Traciei, Lysimach și-a stabilit capitala, Lysimachela, pe locul vechii cetăți Cardia, ceea ce relevă importanța politică a regiunii.

Caenii

Trib tracice al cărui teritoriu se afla situat la sud-vest de Byzantion⁵ și pare să fi aparținut întinsului regat al odrasilor. La nord, el se învecinau cu astii, iar la est cu apsinții, al căror teritoriu ajungea pînă la Hebru (astăzi Marita).

Mygdonii

Ramură a importantului trib tracice al edonilor, menționată de Strabon, mygdonii locuiau într-o țară aflată la est de gura Fluviului Axios, pînă la Strymon, și la nord de Peninsula Calcidică, în jurul Lacului Boibeis (azi Holvi). Aici se afla și orașul Arethusa (azi Hendina), după cum arată Tucicide și Strabon.

¹ Ostii tiraniei lui Pisistrate, Miltiades cel Bătrîn s-a stabilit cu prietenii săi în Chersonesul trac (561-560 î.e.n.).

² În antichitate, termenul tiran avea sensul de stăpînitor cu puteri discreționare al unui stat sau al unei cetăți grecești.

³ Ultimul rege (560-547 î.e.n.) al provinciei antice Lidia, de pe tărîmul vestic al Asiei Mici (capitala Sardes, azi Surt, în Turcia), vestit prin bogăția sa. A fost învins și detronat de regele persan Cirus II.

⁴ Om politic și general atenian (540-489 î.e.n.). Ales strateg la Atena, a fost comandantul armatei ateniene și plateene, care a învins armata persană la Maraton (490 î.e.n.).

⁵ Colonie greacă pe malul european al Bosforului, întemeiată în sec. VII î.e.n., care a devenit din 330 î.e.n. capitala Imperiului roman de răsărit (sub numele de Constantinopol) și apoi a Imperiului bizantin.

Digerii

Trib tracice amintit în Istoria naturală a lui Pliniu cel Bătrîn și care s-ar părea că se afla așezat pe cursul inferior al râului Nestos (Mesta).

Diobessii

Trib tracice menționat în Istoria naturală a lui Pliniu cel Bătrîn, ca înrudit și, foarte probabil, vecin cu bessii, dar și cu dioli, care erau ei înșiși o ramură a bessilor. Diobessii făceau parte dintre triburile centrale de munte, așezările lor fiind situate în zona izvoarelor și cursului superior al Fluviului Hebru.

GH. POENARU-BORDEA

Brisii

Trib tracice menționat de Pliniu cel Bătrîn în Istoria naturală, ca fiind situat lângă apele și odomanti⁶. Potrivit unor păreri actuale, brisii ar putea fi același neam cu brikl, pomeniți de Ștefan din Bizanț.

Bottiaii

Locuitorii al Bottiei, regiune în Macedonia, marginită la răsărit de Fluviul Axios (Vardar), iar la sud-vest de Hallakmon (Vistrița). În sec. VII sau VI î.e.n., ei au fost împinși de expansiunea macedoneană și s-au așezat în Peninsula Calcidică, ținutul lor fiind denumit Bottike. Pliniu cel Bătrîn în Istoria naturală îi încadrează în triburile tracice, dar unii cercetători moderni consideră că este vorba de o eroare. Se spune că Aristotel a scris un studiu despre constituția bottialilor, pierdut astăzi⁷. Există și monede datînd de la începutul sec. IV î.e.n. emise în această regiune. Sub regele Filip II ținutul Bottike a fost definitiv inclus în statul macedonean.

Berecynthii

Seminție de apartenență frigiană, după geograful grec Strabon. Frigienii erau una dintre principalele ramuri - și cea mai sudică - a tracilor; ei au pătruns din Peninsula Balcanică în Anatolia, cel mai trziu, prin sec. XIII î.e.n. Berecynthii se pare că locuiau în sud-vestul Anatoliei. Strabon ne vorbește despre un munte numit Kabeiron, aflat în țara lor, neidentificat pînă astăzi. De la acest munte s-ar trage numele cabirilor, ale căror mistere se oficiau în Insula Samotrake. Această relație este cu atât mai interesantă, cu cît există sugestia privitoare la analogii între cultul cabirilor din Samotrake și interpretarea unui tip de sanctuare geto-dace. Se mai pomenesc despre un munte, Berecynthus, care ar putea fi același cu Kabeiron. Un comentator al lui Vergilius, Servius⁸, ne vorbește despre un oras sau despre o fortificație numită Berecynthus, situată pe râul Sangarius (astăzi Sakaria), care curge înăsa în nord-vestul Anatoliei, la hotarele Bitiniei, provincie locuită inițial tot de o neam tracice (bitinii). De asemenea, locuitorii orașului Sinope (situat la Marea Neagră), numeau vîntul de răsărit Berecynthus, ceea ce implică o nouă contradicție cu privire la localizarea acestui trib.

Alexandru VULPE

⁶ Vezi Magazin Istoric, nr. 11/1977.

⁷ Peninsula muntoasă în nordul Greciei.

⁸ Tradiția spune că Aristotel a scris 158 studii privind constituția politică a diferitelor state ale vremii, ca documentare pentru Politica (terminată în 336 î.e.n.). Dintre acestea numai constituția atenienilor nu s-a păstrat în întregime.

⁹ S. Marius Honoratus Servius, gramatic roman, care a trăit la Roma în a doua jumătate a sec. IV e.n.

Constanța,
9-15 septembrie 1977

AL VII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE EPIGRAFIE GREACĂ ȘI LATINĂ

ZONA MĂRII NEGRE- UN PIVOT ÎN DEZVOLTAREA CIVILIZAȚIEI EUROPENE

Amsterdam — 1938; Paris — 1952; Roma — 1957; Viena — 1962; Cambridge — 1967; München — 1972; Constanța — 1977. În răstimp de aproape 40 ani, cu întreruperea pricinuită de cel de-al doilea război mondial, oamenii de știință care se ocupă de descifrarea și interpretarea vechilor inscripții din limbile greacă și latină s-au întâlnit în șapte congrese internaționale. La ultimul — organizat în septembrie, anul acesta, în țara noastră, sub egida Comitetului internațional de epigrafie greacă și latină și a Academiei de Științe Sociale și Politice — au luat parte peste 250 delegați din aproape 30 țări. Timp de o săptămână, ei au dezbătut

teme de mare însemnătate pentru aprofundarea cunoștințelor despre civilizațiile greacă și romană.

Ca și la alte reuniuni științifice internaționale, organizate în țara noastră, am profitat de prezența unor savanți străini de prestigiu pentru a le adresa, în numele cititorilor noștri, câteva întrebări. Temele abordate: însemnătatea congresului, importanța epigrafiei în contextul actual al științelor istorice, contribuția descoperirilor de ordin epigrafic din ținuturile din zona Mării Negre, la dezvoltarea cunoștințelor despre civilizația europeană, activitatea cercetătorilor români în acest domeniu.

Prof. dr.

Miroslava Mirković
Universitatea din Belgrad
— R.S.F. Iugoslavia

terii mai profunde a diverselor domenii ale vieții lumii antice, inclusiv a celor care ne-au rămas necunoscute din alte izvoare, cum sînt viața orășenească și administrația, problemele economice etc.

Congresul de epigrafie greacă și latină din acest an a adus interpretări noi ale inscripțiilor, sinteze originale, ca și un șir de informații despre noi monumente epigrafice și despre însemnătatea acestora pentru istoria romană și greacă. S-ar putea spune că știrile noastre despre diferitele regiuni ale lumii antice s-au îmbogățit simțitor.

Regiunea Mării Negre este, fără îndoială, una din cele mai interesante în cadrul lumii vechi. Pe acest teren se pot urmări toate etapele civilizației antice, de la înființarea coloniilor grecești pînă la căderea Imperiului roman. Numeroasele referate prezentate la congres pe această problematică reprezintă contribuții la lărgirea cunoștințelor noastre despre lumea antică în general.

La congres am ascultat câteva interesante sinteze ale savanților români, precum și o serie de comunicări și informări asupra unor noi

Știința istorică modernă nu poate fi imaginată astăzi fără epigrafie; inscripțiile oferă posibilitatea cunoaș-

descoperiri. Cercetătorii români a-bordează în mod foarte serios stu-dierea diverselor și adesea foarte complexe probleme privind atât vestigiile civilizației grecești, cât și a acelor dacice și romane de pe teritoriul țării lor. Se conturează impresia, atât din lucrările congresu-lui, cât și din cărți și publicații apărute în țara dv., că nici un aspect al vieții societății antice de pe teri-toriul României nu este neglijat.

Dr.

**Yuri Germanovici
Vinogradov**

Institutul de istorie
universală, Moscova
— U.R.S.S.

Marea importanță a epigrafiei rezultă și din faptul că ea se află la confluența a numeroase disci-pline: istoria, economia, filologia, lingvistica, istoria religiei etc. Con-gresul a abordat, după părerea mea, toate aceste aspecte ale epigrafiei. Ce a adus nou? 1) o direcție de foarte mare perspectivă — atele-rele lapidare; 2) o analiză foarte detaliată și multilaterală a epigra-fiei Mării Negre.

Pentru aprofundarea cercetărilor în domeniul istoriei antice, impor-tanța de nesters a înținerilor din jurul tărmurilor Mării Negre constă în aceea că aici s-a născut repetabil fenomen al simbiozei între greci și romani, pe de-o parte, și locuitorii autohtoni: traci, geți, daci, sciti, taurizi, pe de alta. Cultura apărută a lăsat remarcabile urme în civiliza-ția lumii.

În România s-au întreprins și se întreprind intense cercetări epigra-fice. Atât prin ceea ce au prezentat la congres, cât și prin munca lor de zi cu zi, epigrafiștii României ocupă, pe plan mondial, unul din locurile remarcabile în dezvoltarea epigrafiei.

Prof.

Giancarlo Susini
decanul Facultății de
litere a Universității din
Bologna — Italia

Epigrafia se dovedește din ce în ce mai mult o știință a comunicării umane, care analizează tranziția de la mesajul oral la cel scris pe un suport durabil. Congresul a adus noi contribuții la dezvoltarea acelei științe relevând, între altele, noi descoperiri demne de atenție asupra ariei Mării Negre, această arie ce a reprezentat un filtru și o întințire a două mari civilizații, cea geto-dacică și cea romană, în momentul maturității lor depline.

Apreciez participarea excelentă, cativă și cantitativă a colegilor români la acest congres, precum și cea mai bună sistematizare a colec-țiilor epigrafice și a săpăturilor arheo-logice efectuate de către aceștia;

trebuie elogiată tenacitatea cole-gilor români care au perseverat în munca lor de organizare a con-gresului.

Prof.

James Frank Gilliam
Institutul pentru studii
avansate în domeniul ști-
ințelor istorice, Prince -
ton, New Jersey—S.U.A.

Epigrafia stă la baza cunoașterii multor aspecte ale istoriei sociale din perioada greco-romană. Desigur, ea trebuie împletită și cu alte izvoare: literare, arheologice, numismatice. Fiecare dintre acestea conferă celeilalte o valoare mai înaltă. Inscrup-țiile aruncă o lumină vie asupra vieții de toate zilele a locuitorilor din orașe și sate. Este, deci, esen-țială pentru studierea instituțiilor umane.

Desigur că zonele din jurul Mării Negre au fost dintotdeauna — chiar în perioadele preistorice — în strinsă legătură cu cele din jurul Meditera-nei, Indosebi Grecia metropolitană și Anatolia. Au existat și schimburi co-merciale în unele perioade. Foarte importante erau contactele culturale între populațiile băstinașe și popu-lațiile din alte zone. Desigur că rela-țiile dintre aceste populații nu au fost întotdeauna pasnice.

În România există de multă vreme preocupări în domeniul epigra-fiei. Primul nume care-mi vine în minte când spun aceasta este cel al lui Vasile Pârvan. În ultimii douăzeci și cinci de ani însă a avut loc o mare creștere a volumului săpăturilor arheologice și, deci, și al descoperirilor epigrafice, mai ales în Dobrogea și Transilvania. Publicațiile românești au devenit foarte valoroase — în epigrafie, cit și în arheologie — pentru cercetă-torii de pretutindeni.

Prof.

G. W. Bowersock
Universitatea Harvard
— S.U.A.

Un număr mare de inscripții noi apare în fiecare an, astfel încât epigrafia poate fi privită pe drept ca cea mai vitală, mai proaspătă ramură a istoriei vechi. Acest con-gres a contribuit imens la lărgirea și corectarea cunoștințelor noastre, prin prezentarea unor documente necunoscute până azi și prin reeva-luarea materialului cunoscut în lu-mina noilor concepții.

Istoria veche din aria Mării Negre este indispensabilă înțelgerii dezvoltării civilizației europene în general. Se poate spune că această regiune a avut un rol de pivot în dezvoltarea civilizației europene.

Epigrafia este o știință riguroasă și colegii români au dat dovada măiestriei lor în această privință. Ei au adus o contribuție foarte însemnată la dezvoltarea studiilor

epigrafice. Numeroasele și impor-tantele publicații de specialitate editate în țara dv. au atras atenția și considerația cercetătorilor din întreaga lume.

Prof. dr.

Edmund Buchner
München — Republica
Federală Germania

Legătura dintre culturile greco-romane și culturile băstinașe din jurul Mării Negre a dus la crearea de noi forme, care au fertilizat în multe privințe civilizațiile europene. Cercetătorii români ocupă pe tărîmul epigrafiei un loc important, deoarece în țara dv. au fost găsite foarte multe inscripții care au fost eminent investigate și publicate de istoricii dv., fapt ilustrat în mod stră-lucit și la acest congres.

Dr.

Tibor Nagy
Institutul de arheologie,
Budapesta — R.P. Ungară

Din centre timpurii și importante ale culturii grecești, care au luat ființă în regiunile limitrofe cu Marea Neagră, a iradiat cultura elenistică, adăugându-i-se astfel noi elemente la bogăția culturii mate-riale și spirituale a popoarelor din jur. Această cultură nu numai că și-a lăsat amprenta pe cultura ma-terială și spirituală a populației existente pe teritoriul cuprins între mare și cursul inferior al Dunării, ci a dat un impuls în dezvoltarea popoarelor de peste Dunăre, jucând un rol important în istoria civiliza-ției europene.

La lucrările congresului, cercetătorii români au luat parte cu pricepere și au arătat participanților rezultatele multilaterale obținute de ei, înfățișând și problemele științifice care așteaptă a fi rezolvate. Lucrările puternice echipe de epigrafiști ro-mâni sînt binecunoscute și apreciate în lume, atât în țările din imediata vecinătate a României, cât și în țările mai îndepărtate.

Dr.

Hans-Georg Kolbe
director adjunct
al Institutului german de
arheologie din Roma
— Italia

Istoria veche a regiunilor margi-nale Mării Negre arată clar că pa-reau populațiilor de aici la marile procese de dezvoltare istorică, cu precădere la dezvoltarea culturală greco-romană. În aceasta constă con-tribuția ei la civilizațiile europene.

(Continuare în p. 55)

„CAZUL” WILHELM TELL

DENIS DE ROUGEMONT

Pe creasta Muntelui Righi, unul dintre nenumărații drumeți care străbat cărările alpine ale Elveției, impresionat de măreția și frumusețea peisajului, meditează... Vede cele patru puncte cardinale străjuite de uriașii din istoria Europei: Hannibal, Cezar, Carol cel Mare, Napoleon. Din văi se înalță Wilhelm Tell... „Mi se părea că văd, Cartagina, Roma, Germania și Franța reprezentate de titanii lor, contemplând Elveția personificată de marile om; ei — ostași și despoși, ei — cioban și eliberator“.

Drumețul visător nu este altul decât Victor Hugo. Despre „istoricitatea“ eroului național Wilhelm Tell¹, o opinie inedită ne oferă Denis de Rougemont, în lucrarea sa *Elveția sau istoria unui popor fericit*. Eruditul istoric elvețian de limbă franceză s-a născut în 1906, la Neuchâtel. Eseurile și lucrările sale (cităm dintre acestea: *Penser avec les mains*, „Gîndim cu minile“ — 1936; *Le Journal des deux mondes*, „Jurnalul celor două lumi“ — 1947; *L'Aventure occidentale de l'homme*, „Aven-

tura occidentală a omului“ — 1957; *Vingt-huit siècles d'Europe*, „Douăzeci și opt de secole ale Europei“ — 1961) trădează un spirit preocupat de problemele civilizației contemporane.

În cartea despre istoria Elveției, autorul a încercat să analizeze — după propria lui măturisire — „cum se formează o confederație, modul în care aceasta funcționează și cum trăiesc oamenii, ce speranțe și gânduri se nasc, ce se creează. În sfîrșit, ce poate dăruia ea lumii de mîine“.

Cititorii noștri și-au putut forma o imagine despre evenimentele mai importante ale istoriei Elveției², din articolul publicat în nr. 1/1977. Am ales din lucrarea lui Denis de Rougemont capitolul final, în care, confruntînd adevărul istoric cu mitul, autorul pune în dezbatere „cazul“ Tell, mai exact, autenticitatea acestui erou popular. Momentul considerat de istorie ca reprezentînd actul de naștere al Confederației Elvețiene, indică, pe baza documentelor, Pactul secret de alianță, semnat inițial, în 1291, de numai trei cantoane

¹ În înțelegere: Tell cu arbaleta și fiul lui cu mărul (Cronica lui Etterlin).

² Vezi *Magazin Istoric*, nr. 6/1969.

(Ury, Schwyz și Nidwald) la care, treptat, au aderat și celelalte. Dar un simplu petec de hirtie nu este pe placul legendei, care creează un cadru mai grandios evenimentului din 1291; în toată noaptea, pe Cimpia Grütli luminată de stele, reprezentanții celor trei cantone jură, în prezența lui Wilhelm Tell, că vor lupta pînă la unul pentru eliberarea de sub

jugul despotului austriac. Imagine impresionantă, plină de măreție. Dar care, din păcate, nu corespunde adevărului istoric. Întîlnirea nu a avut loc noaptea la Grütli, Wilhelm Tell nu a fost de față, pentru că... nu a fost, pur și simplu.

De ce elvețienii l-au adoptat totuși cu atîta căldură?

Cine nu cunoaște legenda bravului arcaș din cantonul Ury, care refuză să se încline în fața pâlării cu pană cocoțată în vârful unei prăjini, în chip de emblemă a suveranității Habsburgilor! Somat de pretorul Gessler să ținăască cu arbaleta un măr așezat pe capul fiului său, Tell trece cu bine această încercare, dar este arestat pentru că a ascuns o doua săgeată rezervată lui Gessler, în eventualitatea unui eșec.

În timp ce era dus spre închisoare, Tell evadează profitînd de o furtună stîrnită pe lac. În cele din urmă, el îl omăoră pe pretor pe drumul stîncos al

Küssnachtului, dînd semnalul unei răscoale populare care va duce la eliberarea cantonului său.

Așa spune legenda știută de toți. Mult mai puțin cunoscută este istoria acestei legende.

În actele, analele și cronicle de la sfîrșitul secolului XIII și începutul sec. XIV, epoca Pactului secret redactat în latină, a bătăliei de la Morgarten și a Pactului public de la Brunnen, nici urmă de Tell, de un pretor numit Gessler, sau de vreun jurămint de la Grütli.

Cea mai veche relatare a aventurilor lui Wilhelm Tell, apare într-o cronică numită **Cartea albă din Sarnen**, datorită culorii deschise a legăturii sale în piele. Această cronică datează din 1470-1472: au trecut aproape două secole

de la evenimentele importante pe care le narează și pe care nici o sursă anterioară nu le menționează. Cam în aceeași perioadă, pe la 1477, o epopee în versuri povestește, într-o formă simplistă și cam incoerentă, unele episoade ale legendei, printre care și cel cu mărul.

Prima istorie tipărită a Confederației Elvețiene, scrisă de grefierul Petermann Etterlin, din Lucerna, apare în 1507, la Basel, și contribuie la răspîndirea largă a legendei; Etterlin îi atribuie lui Tell prenumele de Wilhelm.

În 1515, umanistul Glareanus își conjură compatrioții să-i imite întru totul pe vecii romani, numindu-l pe Tell „Brutus al nostru”. În același sens, Zwingli¹ și Bullinger² pe la mijlocul secolului, fac elogiul lui Tell, „inspiratorul libertăților de care se bucură confederația”.

Versiunea cea mai completă și mai bine stilizată a legendei, prezentată de altfel ca isto-

rică, îi aparține lui Aegidius Tschudi, din Glaris, om de stat și militar, apoi istoric. **Cronica helvetă** pe care Tschudi pare să o fi terminat către 1570 nu a fost însă publicată decît în 1734-1736, la Basel. Popularitatea ei a fost imensă: Schiller îl compară pe Tschudi cu Herodot și cu

¹ Huldreich Zwingli, umanist și reformator elvețian, născut la Wildhaus (cantonul Saint-Gall; 1484-1531).

² Heinrich Bullinger, teolog, născut la Bremgarten (1504-1575).

Homer, iar Goethe considera lucrarea drept o carte de căpătîi pentru educația oricui. Tschudi a creat imaginea, devenită clasică în secolele ce au urmat, a unei confederații născute din răscoala lui Tell și a conjurațiilor de la Grütli, împotriva despotului austriac. De la el s-au inspirat Johannes von Müller în **Istoria Confederației elvețiene** (1778), piesa lui Schiller (1804), tablourile istorice ale lui Füssli, apoi ale lui Holder, elanurile lirice ale lui Victor Hugo, Michelet și ale altor alți romantici, proclamațiile lui Bonaparte — „Copiii lui Wilhelm Tell nu au nevoie de lanțuri” — în fine, manualele școlare pînă în zilele noastre.

Dar, încă înainte ca Tschudi să fi impus Europei această interpretare mitică a originilor confederației, mai mulți scriitori elvețieni și-au exprimat îndoiala asupra veridicității istorice a lui Tell. Astfel Guillaume, din Fribourg, către 1600, tratează povestirea drept „fabulă”. J. B. Plantin, din Vaud, îl repetă în 1633, negînd, printr-o apreciere asemănătoare, legenda Cîmpiei Grütli; Heinrich Panteleon, din Basel, observă, cam pe la 1565, o asemănare izbitoră între Tell și Toko, eroul nordic al baladelor și cronicilor din sec. X și XI, iar Voltaire, în **Eseu asupra obiceiurilor**, declară: „trebuie să recunoaștem că povestea cu mărul pare suspectă”.

Un pastor din Berna, pe nume Uriel Freudenberg, va da prima lovitură decisivă legendei încetățenite de **Cartea albă** și de Tschudi. El scrie, în 1752, o cărțuică care e tipărită, în 1760, fără numele autorului și are ca titlu:

Wilhelm Tell, o fabulă daneză. Broșura anonimă stîrnește fur-tună: condamnată de autoritățile din Lucerna, cărticica e arsă de călău în marea Piață

Altdorf. Tot în 1760 însă un jurist din Basel, J. H. Gleser, tipărește în germană și latină, textul Pactului secret din 1291. Discipol al lui Tschudi și convins de istoricitatea lui Tell, ca și de a jurământului de la Grütli, Gleser nu își dă seama că, prin publicarea actului din 1291, aduce cel mai puternic argument împotriva hagiografiei dascălului său.

Totuși, abia în secolul următor, o școală de istorici, mai riguroasă și mai pricepută în critica izvoarelor, va începe să demoleze, din punct de vedere științific, edificiul legendar.

Istoricii de școală veche, neavind cum să respingă în întregime argumentele lor, îi acuză că urmăresc să fie originali cu orice preț și că zdrucesc temeliile statului elvețian pentru a-și satisface vanitatea. Pioasa lor indignare patriotică nu va împiedica însă severa istoriografie a secolului XIX să meargă pe aceeași cale.

Și totuși în sec. XX se manifestă o reacție generală împotriva buchiselilor pedante ale celor ce „resping” mitul. În 1927, Karl Meyer încearcă să salveze cit mai mult din tradiție, și să împace motivele mitice cu momentul istoric al deschiderii trecătorii de la Saint-Gothard. Pentru alți istorici, ca Marcel Beck și H. G. Wackernagel, problema nu mai este dacă Tell a trăit sau nu, ci care a fost rolul jucat de imaginea sa în viața poporului elvețian.

De ce a apărut această legendă, cum a căpătat ea forța adevărului, de ce a fost acceptată de un popor întreg, iată ce trebuie explicat de acum înainte.

Aici nu mai e vorba de înțelegere sau de eroare, ci de o necesitate profundă, ale cărei natură și sens merita să fie investigate. În acest scop se mobilizează etnografia și lingvistica, mitografia și analiza literară, psihologia, sociologia și politologia. „Din punct

Microcronologie

Sec. XI Teritoriul Elveției, populat din timpuri străvechi de triburile germanice ale helvetilor, este inclus în Imperiul romano-german

1231 În urma deciziei lui Frederic II de Hohenstaufen, cantonul Uri dobândește autonomia în cadrul Imperiului romano-german

1240 Cantonul Schwyz devine de asemenea autonom

1273 Rudolf de Habsburg este ales împărat al Germaniei ceea ce are drept urmare o accentuare a tendințelor dominatoare ale Casei de Habsburg asupra cantoanelor elvețiene

1291 Cantoanele Uri, Schwyz și Nidwald semnează un pact secret de alianță veșnică, considerat actul de naștere al Confederației Elvețiene. Documentul este redactat în latină și va deveni public în 1760, când îl tipărește juristul J. H. Gleser, cu texte paralele în latină și germană

1293 Cantonul Nidwald se unește cu cantonul Obwald sub numele de Unterwald

1315 nov. 15 La Morgarten, oastea cantoanelor elvețiene învinge armata Sfântului imperiu roman de națiune germană, condusă de Leopold de Austria

1315 dec. 9 Cantoanele își reînnoiesc alianța la Brunnen, printr-un document redactat în limba germană

1332 În alianță intră cantoanele Lucerna...

1351 ...Zürich, Glaris, Zug...

1353 ...și Berna

1386, iul. 9 La Sempach, armata imperială este din nou învinsă de elvețieni

1388 Cavaleria feudală a Habsburgilor este înfrântă, la Näfels, de către elvețieni

1389, apr. 1 Se semnează pacea pe 7 ani cu austriacii; ea va fi reînnoită în 1394 pe 20 ani și în 1412 pe 50 ani

1411 La pactul de alianță aderă cantonul Appenzel...

1414 ...și Saint-Gall

1470-1472 Perioada de redactare a cronicii numite *Cartea albă din Sarnen*

1474-1477 Războiul cantoanelor elvețiene împotriva lui Carol Temerarul, ducele Burgundiei

1477 Prima semnalare a epopeii în versuri în care se regăsesc unele episoade ale legendei lui Tell

1499 Pacea de la Basel; în urma victoriilor obținute de confederați la Bregenz, Calven și Dornach, Împăratul Maximilian I recunoaște independența de fapt a tuturor cantoanelor

1507 La Basel apare *Cronica* lui Petermann Etterlin

1515, sept. 13-14 Bătălia de la Marignano; armata franceză provoacă o grea înfrângere cantoanelor elvețiene (care interveniseră în războaiele pentru Italia de partea Spaniei)

1516, nov. 29 La Fribourg se încheie o pace veșnică cu Franța

1584-1586 Alianță eternă între cantoanele Geneva, Berna și Zürich

1648 Tratatul de încheiere la Pacea din Westfalia recunoște independența Elveției

1815 Congresul de la Viena declară Elveția stat cu neutralitate perpetuă

1848 Elveția este proclamată stat federal, format din 22 cantone, cu capitala la Berna

de vedere poetic — comentea-
ză Max Wehrli, într-un excele-
nt studiu asupra cercetă-
rilor privindu-l pe Tell, pu-
blicat în *Neue Zürcher Zei-
tung* — succesul legendei lui
Tell este mai semnificativ și
mai real decât un oarecare
fapt istoric“.

Eliminarea lui Wilhelm Tell,
din istoria propriu-zisă a Elve-
ției este o datorie elementară
de probitate intelectuală: s-a
dovedit că Tell nu a partici-
pat în nici un fel, atestat do-
cumentar la complexul de eve-
nimente, din care au rezultat
Pactul din 1291 și prima con-
federatie. Dar nu e mai puțin
adevărată constatarea că mi-
tul lui Tell a jucat, ulterior,
un rol important în evoluția
conștiințelor care au făcut
posibilă crearea Statului con-
federal independent și neutru
elvețian la mijlocul sec. XIX.
Istoria elvețiană nu poate fi,
deci, înțeleasă fără a ține
seamă de legendarul Tell, în
acest caz legenda însăși de-
venind un fapt istoric, ca o
realitate a conștiinței popu-
lare. În fond, ce importantă
are dacă Tell a existat sau nu,
dacă l-a omorât pe pretor sau
nu. Omologat sau contestat,
această acțiune n-ar fi modifi-
cat în nici un chip, dezvoltă-
rea Elveției. Episodul poate
fi îndepărtat din istorie, fără
să i se simtă în vreun fel
lipsa. Dimpotrivă, este cu ne-
putință să înțelegi într-adevăr
poporul elvețian omișind fap-
tul că în ochii elvețienilor, și
nu altundeva, motivele mi-
tice de largă circulație — al
Arcașului năvălind, al Măru-
lui, al Pălăriei cu pană, al
Uciderii tiranului de către un
om simplu cu inima curată —
au alcătuit un prototip națio-
nal. Și ceea ce este de admirat,
poate chiar unic, este faptul
că acest simbol local și-a cu-
cerit, cu mare rapiditate, un
prestigiu aproape universal.
Nu Wilhelm Tell a „creat
oamenii“ acestei țări, cum
scria Victor Hugo, ci elvețienii
sînt aceia care l-au creat pe
Wilhelm Tell. Acesta nu este
tatăl, ci fiul lor, nu strămo-
șul, ci creația lor colectivă și
tocmai prin aceasta devine
mai real.

**Introducere, cronologie,
selecție și traducere**
Ana-Maria ȘERBĂNESCU

AL VII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL

(Urmare din p. 51)

Prof. dr.

Denis Van Berchem
Geneva — Elveția

Trebuie să mărturisesc că pentru
un istoric al antichității, și în spe-
cial, pentru un epigrafist, România
exercită o atracție excepțională.
Trebuie să fi vizitat muzeele acestei
țări pentru a aprecia bogăția in-
comparabilă de inscripții, alt gre-
cești cît și latine a căror descifrare
luminează nu numai vechea istorie
locală, ci și multiple aspecte ale
întregii istorii a lumii antice. Aceste
muzee există, pentru că s-au găsit
oamenii care le-au creat și organizat,
care au strîns documente ce alfel
ar fi fost pierdute, care le-au îmbo-
gătit printr-o explorare sistematică
a locurilor istorice. Aș dori să
evoc numele lui Vasile Părvan,
despre care eu cred că a fost dască-
lul și inspiratorul unei generații
întregi de savanți, ale căror lucrări
hrănesc și astăzi propriile noastre
cercetări. Munca depusă de o jumă-
tate de secol încoace în institut
de la București și Cluj stîrnește
admirația.

Prof.

José d'Encarnação
Universitatea din Coimbra
— Portugalia

Congresul nostru a demonstrat cu
prisonată însemnătatea pe care o au
inscripțiile în documentarea celor
mai diverse aspecte ale vieții civil-
izațiilor clasice. Astăzi, de exemplu,
nu se mai poate vorbi despre religia,
dreptul, armata, statul social și
chiar economic, de organizarea ad-
ministrativă din epoca romană fără
a se ține seama de aportul izvoarelor
epigrafice.

Întrucît teritoriile din jurul Mării
Negre au fost influențate de cultura
romană, influențînd-o și ele la
rîndul lor, istoria lor vechi trebuie
studiată din ce în ce mai mult,
integrînd-o în istoria Europei.

În pofida cîntărilor de la 4 martie,
lucrările pregătitoare n-au
fost întrerupte și organizarea a co-
respuns pe deplin. Apreciez și noi
mult publicațiile editate regulat de
diferitele instituții de specialitate
românești pe care le primim.

Prof.

Ian Trynkowski
Universitatea din Varșovia
— R. P. Polonă

Epigrafia greacă și latină aduce
de cîteva secole o importantă con-
tribuție la cunoașterea antichității.
Mai mult, așa spune că această
contribuție este în continuă creștere
nu numai pentru că săpăturile arheo-

logice scot la iveală un număr tot
mai mare de inscripții, dar și pentru
că acestea sînt, practic, singurele
izvoare scrise noi. Izvoarele narative
antice sînt de mult cunoscute, iar
sansa de a se mai descoperi undeva
vreunul înedit este ca și inexistentă.
Nu trebuie să se uite apoi că autorii
antici s-au ocupat în operele lor
cu precădere de istoria unor mari
centru (Athena, Roma), neglijînd
de cele mai multe ori provinciile ro-
mane sau coloniile grecești. Tot
ce știm despre dezvoltarea unor
orașe ca Ulpia Traiana Sarmizegetu-
sa, Apulum sau Tropaeum Traiani,
se datorează epigrafiei și arheologiei.

Tînturile din jurul Mării Negre
sînt străvechi vetre de civilizație
neolitice, tracică, scitică. În epoca
greco-romană, ele au fost supuse
unei puternice iradierii a civilizației
grecești și romane. Temple gre-
cești de la Histria pot sta alături de
construcțiile similare cele mai vestite
din alte părți ale lumii elene, iar
monumentul triumfal de la Adamclisi
este unul din cele mai remarcabile
produse ale artei romane provinciale
din epoca imperială. Bucurîndu-se
de influența fertilă a civilizației clasi-
ce, tînturile pontice au contribuit
la rîndul lor la înflorirea acestei
civilizații. În epoca elenistică se
cunosc oameni de cultură originari
din orașele dobrogene, în speță
din Callatis. În secolul IV e.n., Tomi-
șul era centru episcopal, iar viața
unui dîntro cîntărilor vestii ai
bisericii creștine — Dionysius Exi-
gnus — este legată de aceeași regiune
dintre Dunăre și Mare unde și-a
petrecut adolescența și primii ani ai
tineriei.

Cea dintîi contribuție românească
la congres a fost însăși organizarea
lui, pentru că el a constituit con-
stituit de Academia de Științe Sociale
și Politice, cît și colegii de la muzeele
din Constanța și Tulcea merită
felicitări și mulțumiri.

Colegii români au prezentat la
congres o serie de comunicări intere-
sante și valoroase. O contribuție ex-
trem de importantă o reprezintă
publicațiile de certă valoare și de
mare utilitate editate în România cu
prilejul congresului. Mă gîndesc în
primul rînd, la volumele II și III
ale importantului corpus **Inscripțiile
Dacilor Romane**, apoi la volumul
de studii **Epigraphia** și la lucrarea
lui A. Aricescu **Armata romană în
Dobrogea**.

Preocupările dv. pentru studierea
inscripțiilor antice au tradiții bogate.
În Transilvania, de exemplu, ele
datează din sec. XV. Mă bucur că
printre cei dintîi cercetători ai
antichităților romane din Transil-
vania s-a numărat și poetul și uma-
nistul silezian de origine poloneză
Martin Opitz.

În știința istorică românească
modernă s-a creat și s-a dezvoltat
o remarcabilă școală epigrafică legată
de numele unor savanți ca Gr. Tocilescu,
V. Părvan și C. Daicoviciu.
Astăzi, printre epigrafiștii români
există mulți tineri.

Declarații consemnate de
Vasile ȘIMANDAN
trimisul special al revistei
noastre la acest congres

„CABINETUL NEGRU” AL LUI CROMWELL ȘI MISTERELE „FOCULUI GRECESC”

D. VASILESCU

La mijlocul secolului XVII, Oliver Cromwell¹ și secretarul său de stat, John Thurloe, organizaseră un serviciu secret bine pus la punct, în ale cărui atribuții intra și cenzurarea corespondenței. Cunoscută sub numele de „Cabinetul negru”, această agenție de contra-informații se străduia să-și asigure colaborarea celor mai renumiți criptografi ai epocii. Rezultatele erau adesea pe măsura eforturilor. Dezlegind codul secret al unei scrisori, doctorul John Wallis din Oxford a izbutit în 1654 să descopere complotul emigranților regalști împotriva lui Cromwell.

Sistemul folosit nu era însă dintre cele mai lesnicioase. Mai întâi, plicurile trebuiau dezlipite cu grijă; apoi, epistolele erau transcrise și reintroduse în plicuri. Toate aceste operații necesitau mult timp și multă migală. O soluție mai economicoasă a apărut pe neașteptate într-o zi, când Thurloe a primit vizita unui necunoscut, care și-a oferit serviciile, ținând însă cu tot dinadinsul să rămână anonim. Printr-un procedeu pe cât de ingenios pe atât de enigmatic, individul a demonstrat că reușea să copieze textul oricărei scrisori în câteva minute, fără să deschidă plicul. „Cerneala” folosită pentru această copie dispărea după câteva ore, timp suficient însă pentru Thurloe de a lua cunoștință de conținutul misivelor.

¹ Oliver Cromwell (1599-1658), conducător al revoluției burgheze din Anglia, împotriva regelui Carol I Stuart. După condamnarea la moarte și executarea monarhului, Cromwell devine Lord protector al Commonwealthului Angliei, Scoției și Irlandei (formă republicană de guvernământ în perioada 1649-1660).

Necunoscutul a rămas în serviciul lui Thurloe în toată perioada cât Cromwell și fiul său, Richard, s-au aflat la putere, serviciile sale dovedindu-se deosebit de utile. Lordul protector al Angliei a fost apărat de efectele nocive ale unei scrisori otrăvite expediate din Franța. Informațiile din misivele „copiate” au ajutat la dejucarea unei tirii societății regaliste „Nodul pecetluit”, care plănuia să-l asasineze pe Cromwell, precum și la descoperirea unor conspiratori ce introduceau în țară arme și muniții camuflate în lăzi cu săpun sau sticle de vin.

În 1660, la doi ani după moartea lui Oliver Cromwell, răstimp în care fiul său, Richard, se dovedise neputincios, s-a condus țara, monarhia a fost restaurată. În ciuda tentativelor noului rege, Carol II, de a-l reține, Thurloe a demisionat, iar necunoscutul din

„Cabinetul negru” a dispărut, luind cu el și secretul prețiosului procedeu care n-a fost descoperit niciodată.

Acest mister l-a preocupat pe specialiștii englezi care au emis ipoteza unui sol de „fotografare” (prin plic) fără fixare cu hiposulfid, ceea ce ar explica ștergerea cuvintelor după un anumit interval de timp. Jacques Bergier — autorul articolului Spionajul industrial: o inedită veche de cind lumea, apărut în revista Historia, nr. 368, iulie 1977 — avansează o altă explicație posibilă: „După părerea mea, nu era vorba de o substanță fotosensibilă, ci mai degrabă de una care își schimba culoarea în apropierea și sub influența cernelii care acoperea filele scrisorii, chiar dacă aceasta din urmă era protejată de plic. Probabil că individul ungea, în prealabil,

cu substanța necunoscută folie de hirtie pe care obținea copia. În orice caz, adversarii lui Thurloe nu au descoperit niciodată secretul”.

Preocuparea lui Jacques Bergier pentru misterele de acest gen nu este nouă și nici întâmplătoare. El a consacrat, de curind, un volum întreg spionajului industrial, iar anterior a publicat alte două cărți, diferite ca factură, dar fiecare, interesantă în felul său: Dimineața magicienilor, scrisă în colaborare cu Louis Pauwels, o seducătoare — dar nu și riguroasă științifică — speculație pe marginea existenței presupuse a unor trecute civilizații, terestre sau extraterestre, în orice caz superioare celor de azi; și Agenții secreți contra arme secrete, operă inspirată de propria experiență a autorului ca luptător în Rezistența franceză.

Un strămoș al napalmului?

Articolul din Historia face o incursiune în istorie și spațiu ajungând printre altele și în Bizanțul sec. VII, care devenise ținta spionilor de pretutindeni. Toți aveau, ca misiune, un singur obiectiv: să-și însușească secretul „focului grecesc”.

Inventat, pare-se, în anul 668 de un sirian din Heliopolis pe nume Gallinicos (după alți autori Callinicos), „focul grecesc” a fost un demn strămoș al substanțelor explozive și incendiare de astăzi. Cercetătorii nu au căzut încă de acord dacă substanța ce se afla la baza acestei invenții avea o consistență solidă sau lichidă; toți sînt însă de părere

că era o combinație de petrol, sulf și rășină de brad, care producea explozii violente. După risipirea norilor de fum, flăcări nimicitoare se propagau în toate direcțiile. Din această cauză mulți le-au comparat cu napalmul, deși proprietățile lor nu coincid întru totul. Apa nu făcea decât să întărească efectele focului și pare-se că numai oțetul, nisipul și urina îl stingeau. Proiecțiile erau catapultate de la bordul navei cu ajutorul unor praștii uriașe. Joinville, unul din martorii oculari ai

Porțelanul de Meissen. 1-3: mărșile de fabrică din 1723-1724 (1 - Kaolin Porzellanfabrik; 2 - Kaolin Porzellanmanufaktur; 3 - Meissner Porzellanmanufaktur); 4 din 1724 pînd astăzi, cu unele mici modificări

În p. 56: trierea corespondenței într-un oficiu poștal (sec. XVII)

această invenție, adusă de însuși Gallinicos la Constantinopol atunci cînd l-a părăsit pe califul pe care-l slujea, pentru a se pune în slujba împăratului bizantin. Secretul a murit nedescoperit, deoarece, așa cum afirmă același Gibbon, „compoziția focului grecesc era păstrată cu strâșnicie”.

Porțelanul ajunge în Europa

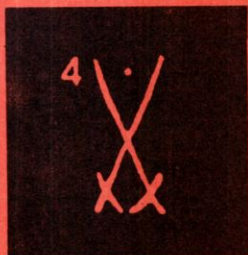
O altă invenție, de astă dată din cele destinate trebuințelor pașnice — porțelanul — a stîrnit nu mai puține rivalități și tentative de furt, unele încununate de succes.

Formula fabricării porțelanului — amestec translucid de caolin, cuarț și feldspat — a aparținut inițial chinezilor, care au pus-o în practică prin sec. VIII e.n. ridicînd meșteșugul pe culmile celei mai rafinate arte. Potrivit legendei, pasta de porțelan ar

„focului grecesc” în acțiune, descrie spectacolul oferit de folosirea acestei arme, ca impresionant, deoarece flăcările țîșneau „ca un dragon înaripat, cu coadă lungă, zburînd ca fulgerul și bubuind ca tunetul”.

Eminentul istoric englez din sec. XVIII, Eduard Gibbon, autorul unei monumentale lucrări despre decăderea și prăbușirea Imperiului roman, a sintetizat datele privitoare la

fi fost ascunsă în locuri anume sub pământ și străjuită cu străgnicie de niște ființe fio-

roase. Temerarii care reușeau să o smulgă din ghearele acestor „paznici” și s-o expună razelor binefăcătoare ale soarelui asistau la miracolul transformării lutului în mirificul porțelan.

Timp de o mie de ani, chinezii au rămas deținători exclusivi ai tainei porțelanului. După cum afirmă Jacques Bergier, la începutul sec. XVIII, un iezuit francez, părintele d'Entrecolles, s-a strecurat în „cetatea” secretă Kinto-cen, unde se aflau atelierele imperiale care fabricau porțelanul. Călugărul, în scrisori datate septembrie 1712 și ianuarie 1722, susține că acea așezare — reală sau născocită — ar fi avut un milion de lucrători, care întrețineau zi și noapte focul celor trei mii de cuptoare unde era preparat porțelanul! Părintele d'Entrecolles a descris amănunțit procesul de producție și a trimis eșantioane de materie primă în Franța. Cariera porțelanului european era astfel deschisă.

Cam în acea vreme, chimiștii Darcet și Maquer au descoperit caolin lângă Limoges. Manufactura de la Vincennes, mutată succesiv la Sèvres și Saint-Cloud a putut să fabrice, începând din 1764, porțelanul care i-a adus faima. Prin același procedeu, folosit de iezuitul francez în China, porțelanul a trecut Canalul Minciei. Mai iuți de mână, englezii au instituit un brevet de fabricație și au promulgat o lege care acorda unor ateliere monopolul producției și al importului de materii prime.

Fabricarea porțelanului în China (gravură de epocă)

În timp ce Franța și Anglia își întemeiau atelierele de producere a porțelanului pe baza „spionajului industrial”, doi alchimişti germani — Friedrich Böttger și E. W. von Tschirnhausen — abandonau pentru o vreme goana după aur, pentru a încerca să descopere pe cont propriu secretul porțelanului. Această indeletnicire, pe care o considerau cu dispreț un banal olărit, le fusese impusă de stăpînul lor, principele elector August de Saxa. În 1709, strădaniile celor doi au fost încununat

de succes, iar porțelanul dur de Saxa, produs la Meissen, a devenit unul dintre cele mai apreciate din lume.

Treptat, producția delicatelor ceramici s-a extins în alte centre europene — Dresda, Viena, Veneția. Ele au început să polarizeze atât pe meșterii noii industrii cît și pe hoții și falsificatorii care descoperiseră o nouă sursă de câștig. Se vindeau secrete de fabricație, unele autentice, altele false, se sabota producția unor ateliere în folosul altora.

Redacția revistei Magazin istoric adresează tuturor cititorilor și colaboratorilor săi un călduros și sincer „LA MULȚI ANI!”.

Urări de sănătate, putere de muncă și noi succese în activitate, colectivului de oameni ai muncii, din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Științei”, prin strădania cărora revista noastră vede lumina tiparului.

ISTORIA MUNCITOREASCĂ ÎN OLTEŢIA

BOGDAN GOILAV, student, Institutul Politehnic din București: în ceea ce privește înfăptuirea reformei agrare în județul Dolj, nu deținem noi date. Vă putem însă indica o lucrare care corespunde interesului arătat de dvs. pentru dezvoltarea luptei muncitorești oltenice. Este volumul Contribuții la studiul mișcării muncitorești din Oltenia, de dr. Ionuș Dima, apărut de curând la Editura Scrisul Românesc din Craiova. Este un studiu amănunțit, ce pune în evidență un bogat material documentar, reținând tradițiile de luptă ale muncitorimii oltenice în cadrul procesului de puternică afirmare pe scena istoriei a proletariatului român și a partidului său revoluționar.

STEJARUL LUI TUDOR

DUMITRU TODIȚOIU, din Tirgoviște, ne semnalează existența, în perimetrul comunei Fărcaș, jud. Dolj, a unui stejar secular, pe care tradiția îl asociază amintirii lui Tudor Vladimirescu. „Într-o zi din vara lui 1820 — ne relatează cititorul nostru — Tudor, însoțit de câțiva oameni de credință, poposi pe pământurile comunei Fărcaș. Osteniți de urcușul dealurilor dinpre Giori, se opriră într-o poiană la umbra unui puiardur de stejar. Se mai spune că, tot în acel loc de la Gura Nistoliului, Tudor ar fi avut și o discuție cu câțiva conducători ai țărănilor liberi și ai călășilor din împrejurimi”.

WILHELM II LA BUCUREȘTI

Într-o scrisoare care dovedește cât de bine s-a stăpânit observațiile serioase în toaletă spirituală, EUGEN JENICA POPOVICI din București, veteran al războiului antifascist și, așa cum se autodefineste, preotocenar, ne semnalează că: 1) în fotografia reprodușă la p. 18, a nr. 8/1977, figurează nu numai feldmarșalul Mackensen și ci Kaiserul Wilhelm II al Germaniei (primul din dreapta); 2) fotografia lui Titulescu din p. 31, a nr. 8/1977, a fost luată nu la Albano (Italia) ci, probabil, la București.

În prima problemă aveți dreptate: realizat în urmă cu șase decenii, clișeu îl reprezintă pe împăratul Germaniei plimbându-se pe una din străzile Bucureștiului, în compania lui Mackensen. La sfârșitul lunii septembrie 1917, ultimul Kaiser al Germaniei a parcurs teritoriul român aflat sub ocupație. El a depus o coroană de flori la mormântul regelui Carol I, a vizitat exploațiile petrolifere din Valea Prahovei, s-a întâlnit cu țarul Ferdinand al Bulgariei la Cernavodă și a vizitat linia frontului, unde dirza împotriva armatei române curmase cu succes înaintarea trupelor inamice. Omiterea lui Wilhelm II din mențiunea de sub fotografie nu se datorează tinereții (juned, vii, pentru unii dintre noi, în stadiul de palidă și duioasă amintire) ci, explicației furnizate de sursa noastră (Kriegs Album, 26 Sonderheft der Woche, Berlin, 1917), aflată la Biblioteca Academiei R.S. Române, sub cota Stampe III 8456.

Nu este exclus ca, și în privința lui Titulescu, dreptatea să fie de partea dv. Așa cum am precizat în nr. 1/1977, autorii poartă întreaga răspundere pentru exactitatea datelor din materialele publicate la rubrica Cititorii scriu istorie. Așteptăm ca tov. Ion Cotoi să ne aducă precizările necesare.

Reținând discret proverbul oriental pe care ni-l citați, ne declarăm de acord cu el: „Cine nu are preotocenar să și-l cumpere”. Unde facem bonul?

DOBLĂ DESCENDENȚĂ

Pe marginea articolului Matei Basarab și epoca sa, de conf. univ. dr. Matei D. Vlad (nr. 8/1977), PANTE LIMON M. BOARĂ, din satul Gemeni, jud. Mehedinți, întreabă: „domnul muntean descindea din boierii craiovești prin bunicul său, Vilșan din Caracal, așa cum afirmă articolul, sau prin bunica sa Marga, soția lui Vilșan?” (vezi Basarabul, nr. 7-8/1968).

Dr. M. D. Vlad răspunde: „Matei Basarab coboară din Craiovești atât prin bunicul său Vilșan, cât și prin bunica sa, Marga”.

CUPA ȘI CASETA EI

„Cu ani în urmă am vizitat Casa memorială „Vasile Alecsandri” de la Mircești, ne scrie pensionarul C.F.R. NECULAI STRATULAT, din Iași. Printre alte exponate am văzut și casetă cupei primită la Montpellier de marele nostru poet. Mă gîndeam atunci, cu stringere de inimă, că, din moment ce se expune numai casetă, cupa trebuie să fi dispărut. Am aflat cu multă bucurie, citind nr. 8/1977 al revistei Magazin istoric că premiul poetului există la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România. Cred că ar fi bine să fie adusă și casetă la București, pentru ca cele două obiecte să fie expuse împreună”.

Părerile pe care o aducem la cunoștință respectivelor instituții.

DATA NAȘTERII ȘI MONUMENTELE EROULUI

Pe marginea articolului Eroi de la Grivița (nr. 4/1977) cititorul DUMITRU BULAN, din com. Broscăuți, jud. Botoșani, dorește să afle: 1) ce alte monumente i-au fost dedicate lui Valter Mărcăneanu; 2) de ce i s-a ridicat bustul la Dorohoi? La rîndul său, IULIAN M. POPESCU, din com. Toporu, jud. Teleorman, ne întreabă: „Cînd s-a născut Valter Mărcăneanu, în 1842, cum scrie autorul articolului, sau în 1840, cum indică Micul dicționar enciclopedic român?”

Autorul, dr. Florian Tucă răspunde: 1) În memoria eroului căpitan Nicolae Valter Mărcăneanu s-au mai ridicat monumente în com. Ciorogirla (municipiul București) și în curtea Muzeului din orașul Pievna (R.P. Bulgaria).

2) În Dorohoi s-a aflat garnizoana unui batalion din Regimentul 10 Dorobanți, al lui Mărcăneanu.

3) Nicolae Valter Mărcăneanu s-a născut în București, la 30 mai 1840. Eroarea strecurată în articol provine din reproducerea consemnării greșite, apărută în ziarul Resboiul (16 septembrie 1877?”.

Nicolae MINEI

TALON
DE
PARTICIPARE

CONCURS
1977 II

SUMARUL SUMARELOR

VECHE

Un rege dac la Actium
Templul de la Grăditea de Munte
Civilizația dacă sub Burebista
„Cetatea” a invins milenile
Limbe dacă și tracă în dialectologia indo-europeană
Castul de la Pietroasa
Calendarul de la Sarmizegetusa

Metopa de la Adamclisi și piatra funerară de la Izmit
Doi daci în garda lui Dioclețian

MEDIE

O legătură de sînge și simțire
Pippo Spano. Un aliat al domnilor români
400 cronicari sași despre români
Vlad Dracul
Moara hidraulică de la Păcului lui Soare
Pasuri și trecători în Carpații românești
Cele trei portrete ale frumoasei domnițe Ruxandra

Haiducii lui Horea
Heraldica Țării Românești și Moldovei
O măturie germană despre români în sec. XVI
1595. Puternica ridicare la luptă a seculor
Un savant transilvănean la curtea Mariei Tereza
Siziliul de la Voivozi
Voinicul Ioan Mihulin Cercei
Din memoriile principelui transilvănean Ioan Kemény
Cui a aparținut „Cupa lui Corvin” de la Wiener Neustadt?
Pe urmele Malvei, Celeiului, „Cozial”-ului Petru Rareș

Mănăstirea Măxineni

Măturii turcești despre trecutul poporului român
Cavalerii teutoni în Banatul Severinului
Serisori ale lui Petru Rareș către regele Poloniei
Mavrocordații
„La locul ce se cheamă Direptate”
Din viața curților domnești
Două instituții medievale românești: munca la cetate și posada
Mama lui Petru Rareș
Iancu de Hunedoara
Ulpia Traiana Sarmizegetusa-Britonia
Palatul Mogoșoaia
Casa cnezială de la Udești
Viații în Imperiul bizantin
Matei Basarab și epoca sa

MODERNĂ

Al. Papii-Iliarian
Muncitorii, țărani, intelectuali români în războiul de independență
Documente ale istoriei. Ghidirea politică românească în sec. XVIII-XIX

Nepotul lui Talleyrand printre români
Din Birmingham două măturii despre anul 1877
Lucruri văzute și trăite

ISTORIA ROMÂNIEI

	Nr.	Pag.
— Chițescu M.	11 (128)	6-7
— Crișan I. H.	2 (119)	40-41, 55
— Crișan I. H.	9 (126)	2-5
— Crișan I. H.	11 (128)	2-5
— Crossland R. A.	7 (124)	23
— Diaconu Gh.	12 (129)	33-34
— Poenaru E.		
— Samoilă C.		
— Bobancu S.	6 (123)	28-32
	7 (124)	24-28
— Săvan M.	6 (123)	40-41
— Vulpe R.	6 (123)	41-42

— Albu C.	2 (119)	15-17
— Armbruster A.	2 (119)	42-44
— Armbruster A.	12 (129)	35-38
— Baltag Gh.	10 (127)	20-21
— Baraschi S.	7 (124)	55
— Binder P.	10 (127)	15-16

— Carmăzlinu- Căcovschi V.	2 (119)	36
— Cerghedeau M.	7 (124)	34-35
— Cernovodeanu D.	11 (128)	43-46

— Corbea A.	2 (119)	33-35
— Demény L.	10 (127)	22-24

— Dolghin F.	6 (123)	25-26
— Eksenasy V.	2 (119)	11
— Faur V.	7 (124)	35

— Gergely L.	2 (119)	37-39
--------------	---------	-------

— Gerharti G.	9 (126)	33-34
— Giurescu C. C.	10 (127)	6-8
— Gorovei Șt. S.	3 (120)	34-49

— Postolache I.		
— Grosu N.	3 (130)	27

— Güler M.	4 (121)	27-31
— Hajejan I.	8 (125)	44-45

— Holban T.	3 (120)	40-41
— Iosipescu S.	10 (127)	37-41
— Merișca C.	7 (124)	29
— Nicolescu C.	6 (123)	19-21

— Olteanu Șt.	7 (124)	30-32
— Orăscu Ș.	3 (120)	36
— Panăilescu P. P.	1 (118)	18-20

— Popa R.	8 (125)	2-4, 14
— Popescu M. M.	11 (128)	33-34
— Rădulescu A. I.	11 (128)	49
— Stănescu E.	2 (119)	18-22
— Vlad M. D.	8 (125)	36-39

— Albu C.	8 (125)	30-32
-----------	---------	-------

— Almaș D.	5 (122)	35-38
------------	---------	-------

— Berindei D.		
	7 (124)	2-5
	8 (125)	11-14
	9 (126)	6-9
	10 (127)	2-5
	11 (128)	8-10
	12 (129)	7-9
— Boicu L.	1 (118)	22-25

— Buzdugan G.	3 (120)	17
— Cantilă Gr.	3 (120)	8-14
	4 (121)	23-27
	5 (122)	20-22
	6 (123)	12-14

Partizani români în primul război mondial
Pagini din Jurnalul Ecaterinei Teodoru
1876: O misiune românească la Constan-
tinopol

Conceptul de independență la români
Grat 1878. Prima monografie închinată
eroilor independenței

Medalii pentru viteji (1877-1878)
Ziaristi și istorici străini despre războiul
de independență

Magheri
Simpozion la Ankara dedicat centenarului
independenței

Primul film istoric românesc
J. F. Herzog: *Căldorie spre Țara Romă-
nească*

Pe marginea unei biografii C. Dobrogeanu-
Gherea
Un marinăr român pe cuirasatul american
"Maine"

Bălcescu la Palermo
Drumul de lupte și jertfe al independenței

Kogălnicești
Cuzestii
Illustrirte Kriegs-Chronic despre războiul
de independență
Ostași, ofițeri, medici, pictori români în
războiul de independență

1877-1878. Femeile române în sprijinul
frontului

1917. Acea extraordinară epopee
O viață, o lume, o epocă
Cele o sută patruzeci de zile din 1916
Germanii, maghiarii, evreii din România
în războiul de independență

Cu mic cu mare, funcționari, țărani, elevi
Curierul diplomatic al independenței

1907. Țărâna s-a ridicat ca un singur om
Calendar bucureștean 1877

Tipografiai militari români în acțiune
1866. „Să pregătim poporul pentru socialism”
Otto Călin

Septembrie 1876: o misiune diplomatică
română în Crimeea
Societatea „Transilvania”

Imortalizând eroii de la Mărășești, Mărăști,
Olteni
Mișcarea socialistă din România și războiul
de independență

Contribuția transilvănenilor, bănățenilor,
bucovinenilor la războiul din 1877-1878
E.R.N. Arntz: „Acest popor posedă o vita-
litate de neînvinș”

Românii la Plevna, așa cum i-a văzut un
ofițer englez din tabăra otomană
Pretențiile otomane — „o pură ficțiune”
(documente diplomatice 1877)

Comportarea lor delicată și zelul omeniei”
Plevna, Rahova, Vidin

România și ofensiva aliată de la Salonic
Cronici în piatră ale independenței

Casa Aricescu din Climpina
Félix Colson
J. A. Vaillant

— Cărăbiș V. 7 (124) 20-21
— Cărăbiș V. 8 (125) 26-28

{ Căzânișteanu C. 2 (119) 9-11
— Ionescu E. M. 4 (121) 4-8
— Căndea V.

{ Cărcu O. 3 (120) 16-17
— Trifolu N. 6 (123) 15
— Cernovodeanu D.

— Cernovodeanu P. 5 (122) 59-61
— Cernovodeanu P. 9 (126) 27-32

— Cernovodeanu P. 12 (129) 27
— Corcovescu C. 6 (123) 17-18

— Dumitriu M. 9 (126) 18-20

— Felea I. 7 (124) 18-19

— Fillman G. 7 (124) 46-47
— Gheorghiu S. 11 (128) 11-13
— Giurescu C. C. 11 (118) 2-5

— Gorovei St. S. 12 (119) 2-5
— Gorovei St. S. 7 (124) 6-10, 69
— Gorovei St. S. 12 (129) 10-14

— Greffner O. 7 (124) 12-13

{ Ionescu N. V. 5 (122) 8-17
— Berceanu B.
— Homoriceanu G.

{ Ioan G.
— Brătescu G.
— Nicolau-Golfin M.

{ Ionță E. 5 (122) 45-48
— Totu M. 8 (125) 13-21
— Kirilescu C. 9 (126) 10-17, 31
— Kirilescu C. 10 (127) 42-46, 56

{ Kroner M.
— Breler T.
— Kovacs I.

{ Mircu M. 5 (122) 49-53
— Lupășcu S.
— Rusu Sărățanu I.

{ Macovescu G. 3 (120) 17
— 1 (118) 6-10
— 2 (119) 6-8, 14
— 3 (120) 2-5
— 4 (121) 10-15
— 5 (122) 54-58

{ Mamfina I. 3 (120) 18-24
— Nicolae V.
— Marinescu B.

{ Rădulescu-Zoner S. 1 (118) 15-17, 56
— 2 (119) 12-13
— 3 (120) 6-7
— 4 (121) 20-22, 42
— 5 (122) 32-35

— Marinescu D. 7 (124) 60
— Mile C. 11 (128) 14-17
— Munteanu N. G. 10 (127) 12-13

— Netea V. 4 (121) 17-19
— Netea V. 11 (128) 35-37

— Nicolescu Gh. 8 (125) 23-25

— Niculae V. 5 (122) 39-41

— Pascu St. 5 (122) 41-44

— Păcurariu M. 7 (124) 11

— Popescu M. 12 (129) 24-28

{ Poplșteanu Cr. 1 (118) 11-14
— Gal I. 12 (129) 28
— Rancea Fl.

{ Stefan M.
— Mocanu V. 15 (122) 4-8
— 16 (123) 6-11
— 17 (124) 18-22, 37

{ Torrey G.E. 11 (128) 14
— Tucă Fl. 1 (118) 14
— 2 (119) 14
— 3 (120) 15
— 4 (121) 16

— Tudoran G. 6 (123) 22-24
— Ursu I. 2 (119) 35
— Ursu I. 7 (124) 14-15

Povestea unui premiu literar: Montpellier, 1878
Cronica unui dascăl de sat

Revista germană *Die Neue Zeit* despre războiul țărănimii române din 1907
În apărarea drepturilor și independenței noastre
Colaborarea militară româno-rusă la 1877
Stenograma dezbaterilor Adunării Deputaților din 9 mai 1877
Decembrie 1918: Idealul unirii s-a împlinit

CONTEMPORANĂ

Nicolae Ceaușescu: Independența
Nicolae Ceaușescu: Milenara luptă a poporului român pentru libertate și independență
Documente din arhive românești și germane despre insurecția din august 1944

«Jurnal politic»
Istoria țării în opera Marthei Bibescu
Românii în apărarea puterii sovietice
Însemnări politice

Dovezi ale prieteniei
1939-1940: În România printre refugiații polonezi

23 August 1944 — o cotitură hotărâtoare pentru sfârșitul războiului
Vlăstare de domnitori români în Panteonul culturii franceze
Trei tezaure pribegite și prima lor escală: România
Dimensiunea majoră a istoriei
Eroică și încercată istorie!
Cititorii scriu istorie

— Vasilescu A.	8 (125)	51
— Vornălescu-Severineanu N.	6 (123)	16-17
— V. Ș.	3 (120)	25
—	4 (121)	9
—	5 (122)	17-19
—	5 (122)	25-32
—	12 (129)	16-19

—	5 (122)	2-3
—	6 (123)	2-5
{ — Bantea E.	8 (125)	5-10
{ — Ionescu E. M.	12 (129)	42-47
{ — Bibescu M.	6 (123)	37-38, 54
{ — Brăescu M.	11 (128)	30-32
{ — Bredu C.	4 (121)	54-61
{ — Călinescu A.	6 (123)	58-61
	7 (124)	52-55
	8 (125)	56-60
	9 (126)	59-61
	4 (121)	37
— Holban T.		
{ — Karetiki A.	4 (121)	34-37
{ — Eșanu L.	12 (129)	15
— De Launay J.	6 (123)	36-37
— M. C.	10 (127)	47-50
— Moldoveanu M.	12 (129)	2-6
— Mușat M.	4 (121)	2-3
— Popișteanu Cr.		
— Tomole I.		
— Ștefănescu Gh.		
— Petrescu A.		
— Coșoi I.		
{ — Munteanu-Breasta M.	1 (118)	30-32
{ — Moraru I.	3 (120)	31-32
{ — Lucian S.	7 (124)	36-37
{ — Berinde I.	11 (128)	11-13
{ — Gheorghiu Ș.		

DICȚIONAR ISTORIC

Primul dicționar românesc de neamuri și triburi tracice

1 (118)	35, 38
2 (119)	53, 56
3 (120)	50-51
4 (121)	33, 49
6 (123)	27, 39
7 (124)	22-23
8 (125)	40-41
9 (126)	25-26
10 (127)	51, 61
11 (128)	47, 48
12 (129)	48-49

ISTORIE UNIVERSALĂ

VECHE

Descoperiri arheologice în Siria. O bibliotecă de acum 4500 ani
Al IX-lea Congres Internațional de științe pre- și protoistorice

Maurya — o epocă de unitate
Traian Dacicus — întemeietorul unui oraș nord african
Patria bronzului — Mesopotamia sau Thailanda?

MEDIE

1397. Uniunea de la Kalmar
Bătălia de pe Lacul Clad (1242)
Renasterea și regii neincoronati ai finanței
Țăranii canteanelor înfruntă pe feudații imperiului
Ioanții, teutonii
Istanbul în epoca lui Soliman Magnificul
Veneția, de la botez la înmormintare
Wilhelm Tell
Kremlinul Moscovei și istoria sa

— Dainoki R.	8 (125)	42-43
— Petrescu-Dimbovița M.	1 (118)	28
— Vasilescu M.	9 (126)	55-58
— Vasilescu D.	11 (128)	60-61
— Vlădășcău Fl.	11 (128)	54-55

— Almaș D.	1 (118)	39-41, 45
— Cernov A.	11 (128)	59
— Funk-Brentano F.	2 (119)	23-27
— Ionescu V.	1 (118)	42-45
— Ionescu V.	11 (128)	56-58
— Maxim M.	9 (126)	44-46
— Molmenti P. G.	4 (121)	43-47
— De Rougemont D.	12 (129)	52-55
— Șelapina N.	6 (123)	43

MODERNĂ

Osman paşa
Oameni schimbați pe fier sau dantelă
Ungaria în primul război mondial

File de istorie malgășă
Lisabona, 1 noiembrie 1755: 10 secunde de infern
O pagină din istoria petrolului
Din istoria Canalului Suez

Noua Zeelandă, tradiție și istorie
Populația malgășă „își apără și nevoile și neamul”
Tereza Cabarrus, doamna Thermidorului și Directoratului
„Cabinetul negru” al lui Cromwell și misterele „foeiului grecesc”
Piepturile peonilor și tunurile plantatorilor

CONTEMPORANĂ

Greva generală din Anglia (4-12 mai 1926)
Leningradul în fața asediului

Pierre Brossolette a ales tăcerea
Mislunea „doctorului” Kersten

Cruceaștorul revoluției
Din nou despre cruceaștorul „Indianopolis”

Diplomatul nazist și ponoasele spionajului
neconvenabil
Franz von Papen — amintiri vestede, fan-
tezii luxuriante
Istoria Marelui Octombrie

Ultima locuință a scriitorului Lu Sin
Acasă la istoricii portughezi
Pagini de istorie trăită

„Nimeni nu este uitat, nimic nu este uitat”
Noiembrie 1917: tratatele secrete devin
publice
„Dacă ar fi s-o iau de la început”
Partizanii bulgari în luptă
Patru gloanțe pentru Togliatti
L-am cunoscut pe Gramsci la Universitatea
din Torino
Axa se dezintegrează
Lu Sin — un mare om de litere, gânditor
și revoluționar chinez
Zece zile contra optzeci de ani
Anul lășităților fatale

INTERVIURILE NOASTRE

K. D. Erdmann, președintele celui de-al
XV-lea Congres mondial al istoricilor de la
București: Adevărurile istoriei pentru ade-
vărații istorici

Jacques de Launay: „Titulescu și Europa”
Prof. Daniel J. Boorstin: Onoarea și dreptul
de a te guverna de sine stătător
Prof. Maurice Baumont: Eroismul româ-
nesc rămâne exemplar
Participanți de peste hotare la al VII-lea
Congres Internațional de epigrafie greacă
și latină

Prof. D. M. Pippidi: Epigrafistul, un istoric al
antichității

Trăci în aria marilor lumi ale antichității
europene. Masă rotundă la care au parti-
cipat: acad. Milutin Garasanin (R.S.F. Iu-
goslavia), prof. univ. Hristo Danov (R.P. Bul-
garia), dr. Heinz Geiss (R.D. Germană), prof.
univ. Olga Necrasov, prof. univ. dr. doc.
Mircea Petrescu-Dîmbovița, prof. univ. dr.
doc. Kurt Horedt, dr. Alexandru Vulpe, Flo-
ricea Marinescu (R.S. România)
Sesiunea științifică închinată centenarului
independenței

— Atabeyoglu Gem	5 (122)	22-24
— Cornevin R.	1 (118)	48-50
— Dekk I.	11 (128)	38-42
— Filimon A.	12 (129)	20-23
	3 (120)	42-45
— Gandini M.	7 (124)	56-59
— Sedillot R.	10 (127)	57-61
— Simiot B.	18 (126)	52-55, 60
	19 (126)	35-39
— Sinclair K.	6 (123)	33-35
— Unc Gh.	3 (120)	45
— Valles E.	3 (120)	46-49
— Vasilescu D.	12 (129)	56-58
— Weigl I.	10 (127)	33-36

— Botoran C.	1 (118)	36-38
— Fedulinschi I. I.	2 (119)	29-32
	3 (120)	28-30
	4 (121)	38-42
— Imann-Gigandet G.	12 (129)	39-41
— Kessel J.	1 (118)	57-61
	2 (119)	57-61
	3 (120)	57-61
	4 (121)	50-53
	11 (128)	27
— Kostlinski N.		
— Hashimoto M.		
— Beach E. L.	6 (123)	55-57
— Minel N.	7 (124)	48-51
— Minel N.	10 (127)	52-55
— Minț I. I.	6 (123)	44-49
	7 (124)	38-42
	8 (125)	46-50
	9 (126)	47-52
	10 (127)	25-29
	11 (128)	23-27
— Popișteanu Cr.	10 (127)	49
— Popișteanu Cr.	10 (127)	30-32
— Paul-Boncour J.	1 (118)	51-56
	2 (119)	45-49
	3 (120)	52-56
— Preda E.	2 (119)	28-29
— Preda E.	9 (126)	52-54
— Renol J.	11 (128)	50-53
— Semergiev A.	9 (126)	21-24
— Spaleno M.	1 (118)	26-28
— Togliatti P.	7 (124)	43-45
— Wright G.	9 (126)	40-43
— Ven Ti	10 (127)	17-19
— Vo Nguyen Giap	8 (125)	33-35, 41
— Zay J.	6 (123)	50-54

— Minel N.	12 (129)	30-32
— Pavelescu I.	1 (118)	29
— Popișteanu Cr.	7 (124)	16-17
— Popișteanu Cr.	8 (125)	22-23
— Șimandan V.	12 (129)	50-51, 55
— Ursu I.	3 (120)	33

—	11 (118)	33-34
—	12 (119)	50-52
—	10 (127)	9-11

CONTENTS (Romanian History) M. MUŞAT The Historic Moment of the National Conference of the Romanian Communist Party • April 1841: The Profession of faith of the Wallachian Revolutionary Mitică Filipescu • S. GOROVEI The Chronicle of Al.I. Cuza's Family • JACQUES DE LAUNAY August 23, 1944 — A Decisive Change for the End of the War. Albert Speer Confirms It • December 1918: The Ideal of Union Fulfilled • M. POPESCU Romanians at Plevna. The Diary of an English Officer in the Ottoman Army • N. MINEI An Interview with K.D. Erdmann, Chairman of the Preparatory Committee of the 15th World Congress of the Historians • G. DIACONU A Roman Castrum of the Fourth Century at Pietroasa • A. ARMBRUSTER 400 Saxon Chroniclers about the Romanians • MARTHA BIBESCU Political Diary 1939 • G. POENARU BORDEA and A. VULPE Thracian Peoples and Tribes • Constanța, September 1977: The Seventh International Congress of Greek and Latin Epigraphy

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. MUŞAT Le moment historique de la Conférence Nationale du Parti Communiste Roumain • Avril 1841: L'É profession de foi du révolutionnaire valaque Mitică Filipescu • S. GOROVEI Chronique de la famille d'Alexandru Ioan Cuza • JACQUES DE LAUNAY 23 Août 1944 — Un tournant décisif pour la fin de la guerre. Albert Speer le confirme • Décembre 1918: L'idéal de l'Union est réalisé • M. POPESCU Roumains à Plevna. Journal d'un officier anglais du camp ottoman • N. MINEI Interview avec K.D. Erdmann, président du Comité préparatoire du XVe Congrès mondial des Historiens • G. DIACONU Un camp romain du IVe siècle à Pietroasa • A. ARMBRUSTER 400 chroniqueurs saxons sur les Roumains • MARTHA BIBESCU Journal politique 1939 • G. POENARU BORDEA et A. VULPE Peuples et tribus thraces • Constanța, septembre 1977: Le VIIe Congrès international d'Épigraphie grecque et latine

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. МУШАТ Исторический момент Национальной Конференции Румынской Коммунистической Партии • Апрель 1841: Исполнение убеждений революционера Митико Филипеску из Валахии • С. ГОРОВЕИ Летопись семьи Ал.И. Кузы • Ж. ДЕ ЛОНЕЙ 23 Август 1944 — решительный поворот для конца войны. Альберт Шпеер подтверждает • Декабрь 1918: Идеал Воссоединения осуществился • М. ПОПЕСКУ Румыны в Плевне. Дневник английского офицера в османском лагере • Н. МИНЕИ Интервью с К.Д. Ердманном, президентом Комитета для подготовки XV-ого Мирового Съезда историков • Г. ДИАКОНУ Римская крепость IV-ого в. в местности Петроаса • А. АРМБРУСТЕР 400 летописцев-саксов о румынах • МАРТА БИБЕСКУ Политический дневник 1939 • Г. ПОЕНАРУ БОРДЯ, А. ВУЛПЕ Франкисские племена • Констанца, сентябрь 1977: VII-ый Международный Съезд греческой и латинской эпиграфии

INHALT (Rumänische Geschichte) M. MUŞAT Der historische Augenblick der nationalen Konferenz der RKP • April 1841: Das Gesinnungsbekenntnis des revolutionären Walachen Mitică Filipescu • S. GOROVEI Familienchronik des Al. I. Cuza • JACQUES DE LAUNAY Der 23 August 1944 — ein entscheidender Wendepunkt zur Beendigung des Krieges. Albert Speer bestätigt • Dezember 1918: Das Ideal der Vereinigung wurde verwirklicht • M. POPESCU Rumänen bei Plevna. Aufzeichnungen eines englischen Offiziers des osmanischen Lagers • N. MINEI Interview mit K.D. Erdmann, Präsident des Komitees zur Vorbereitung des XV. Weltkongresses der Historiker • G. DIACONU Ein römischer Festungslager des IV. Jahrhunderts in Pietroasa • A. ARMBRUSTER 400 sächsische Chroniker äussern sich über Rumänen • MARTHA BIBESCU Politisches Tagebuch 1939 • G. POENARU BORDEA, A. VULPE Thrakische Stämme und Geschlechter • Constanța im September 1977: Der VII internationale Kongress für lateinische und griechische Inschriftenkunde

SUMARIO (Historia romana) M. MUŞAT El momento histórico de la Conferencia Nacional del Partido Comunista Rumano • Abril de 1841: La profesión de fe del revolucionario valaco Mitică Filipescu • S. GOROVEI La crónica de la familia del príncipe Al. I. Cuza • JACQUES DE LAUNAY El 23 de Agosto de 1944, un cambio de rumbo decisivo para el final de la guerra. Albert Speer lo confirma • Diciembre de 1918: El ideal de la Unión de los Principados Rumanos fue alcanzado • M. POPESCU Rumanos en Plevna — De los apuntes del diario de un oficial inglés del campamento otomano • N. MINEI Entrevista a K.D. Erdmann, presidente del Comité preparatorio del XV° Congreso mundial de los historiadores • G. DIACONU Un castro romano del siglo IV en la localidad rumana de Pietroasa • A. ARMBRUSTER 400 cronistas sajones sobre los rumanos • MARTHA BIBESCU Diario político de 1939 • G. POENARU BORDEA, A. VULPE Familias y tribus tracios • Constanța, septiembre de 1977: el VII° Congreso internacional de epigrafía griega y latina

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

Ein Hau-Handler aus der Wallachei

Ein Porinta oder Dorf-Pfaff in Siebenbürgen

Ein Vornehmer Beylar in der Wallachei

Eine Wallachische Weiberin bey einer Stadt